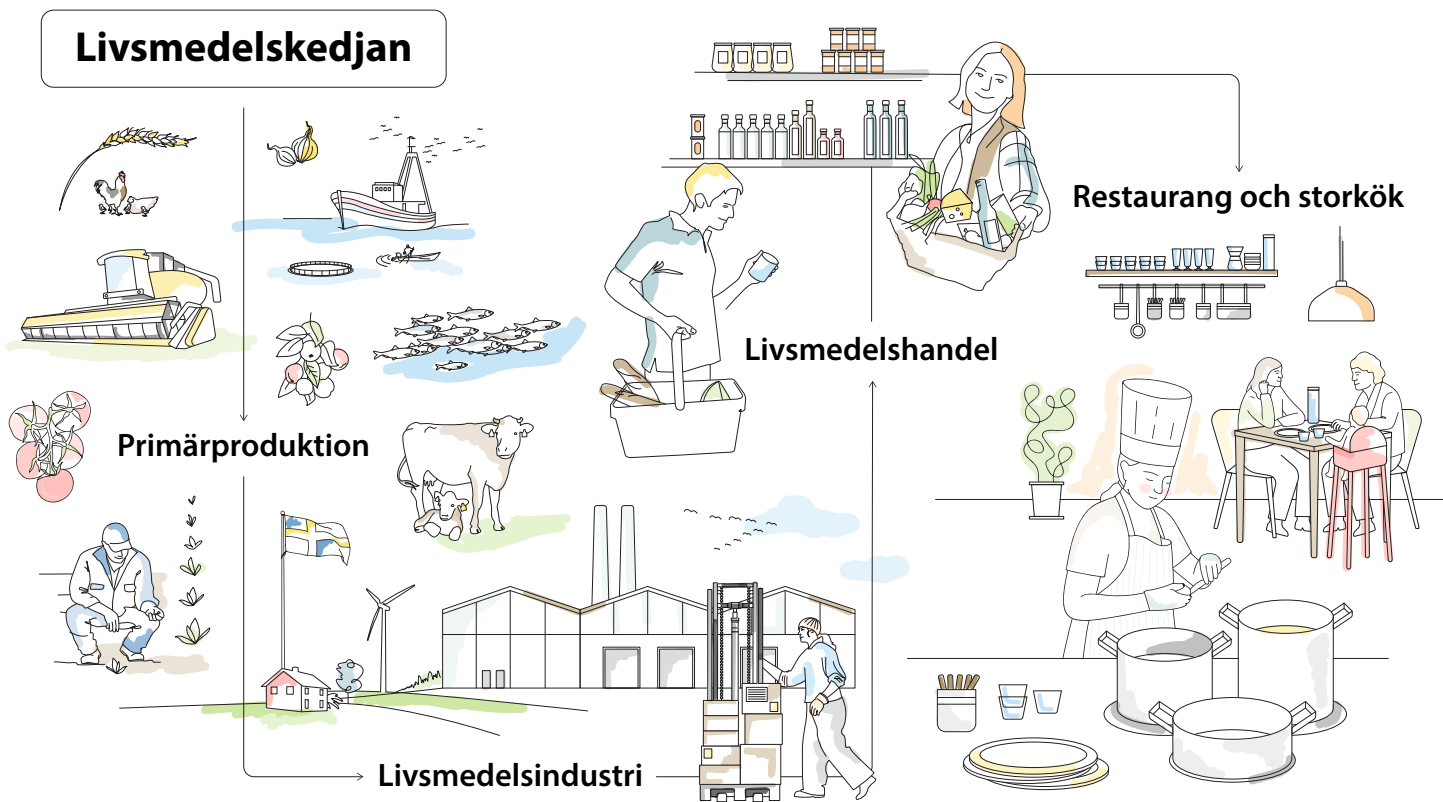

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2024

©Jordbruksverket

- Produktionsvolymen och den svenska marknadsandelen har ökat för griskött och matfågel. Svensk marknadsandel har även ökat för nötkött, men minskat för ost.
- Rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital minskar i restaurangledet samtidigt som antalet företag i ledet ökar, vilket tyder på förväntningar om framtida lönsamhet.
- Inga slutsatser kan dras kring om utvecklingen i livsmedelskedjan totalt går i rätt riktning eller inte vad gäller lönsamhet, konkurrenskraft eller produktion.
- Inga miljömål som är tydligt kopplade till livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030.
- Ohälsa orsakat av dåliga matvanor är ett växande problem och genomsnittssvenskens livsmedelskonsumtion kan bli mer hållbar ur flera perspektiv.

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2024

Jordbruksverket har i uppdrag att följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt genomförandet av livsmedelsstrategin. Detta ska göras i samråd med berörda myndigheter. Denna rapport är en redovisning av regeringsuppdraget för år 2024.

Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats från och med år 2016 fram till senast tillgängliga statistik. Utvecklingen visas för de företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelskedjan. Årets rapport utgår från livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för det strategiska området Konsument och marknad. Rapporten är uppdelad utifrån hållbarhetens tre dimensioner.

En arbetsgrupp på Jordbruksverket med följande representanter har skrivit regeringsuppdragets årliga rapport: Elice Fällström, Frida Edström, Sandra Lindström, Charlott Gissén, Jennie Bengtsson, Åsa Lannhard Öberg och Camilla Lagerkvist Tolke. Rapporten har beslutats av Jordbruksverkets generaldirektör.

Slutsatser och sammanfattande diskussion

För livsmedelskedjan totalt¹ visar trendanalyserna som presenteras i denna rapport inte på några statistiskt signifikanta trender över perioden 2016–2022 för några av de indikatorer som används för att mäta *lönsamhet*, *konkurrenskraft* eller *produktion*. Därmed kan inga slutsatser dras kring huruvida utvecklingen i livsmedelskedjan går i rätt riktning för dessa mått eller ej. Varje enskilt år har inneburit speciella utmaningar och de omständigheter som var rådande när livsmedelsstrategin beslutades år 2017 har förändrats anmärkningsvärt.

Sett till specifika led och delsektorer i livsmedelskedjan finns däremot vissa statistiskt signifikanta trender över den studerade tidsperioden. Bland annat går trenden för lönsamheten i restaurangledet nedåt. Trenden kan till stor del förklaras av minskningen i hushållens disponibla inkomster till följd av ökningarna i inflationen, samt pandemieffekter i form av restriktioner och personalbrist. Samtidigt visar trendanalysen för *antalet företag* i restaurangledet på en uppåtgående trend, vilket antyder att förväntningar om framtida lönsamhet finns.

Trendanalyserna över antalet företag visar även en uppåtgående trend för livsmedelsindustrin, men en nedåtgående trend för primärproduktionen. Utvecklingen i livsmedelsindustrin har gått stadigt uppåt varje år sedan 2016. Den nedåtgående trenden för primärproduktionen kan sannolikt kopplas till den snabba *strukturomvandling* som sker i det svenska lantbruket idag, där andelen små och medelstora företag minskar samtidigt som andelen stora företag växer. Denna utveckling beror till stor del på att företagen söker stordriftsfördelar.

Även exporten av jordbruksvaror och livsmedel har följt en uppåtgående trend. Exporten har ökat varje år sedan 2016, och mellan år 2021 och 2022 var uppgången starkare än mellan några av de tidigare undersökta åren. Det är dock viktigt att notera att uppgifterna för export anges i löpande priser, vilket medför att en del av uppgången kan förklaras av den ökade inflationen.

Trendanalyserna visar också att Sverige producerar mer griskött och matfågel, samt att andelen av konsumtionen som skulle kunna tillgodoses av svenskproducerat ökar vad gäller nötkött, griskött och matfågel. Det finns flera fördelar med att denna andel ökar. Sverige har goda naturgivna och kunskapsmässiga förutsättningar för djurhållning, och har dessutom god praxis och högre krav i form av regler vad gäller djurskydd. Ur ett rättviseperspektiv är det också fördelaktigt att den svenska konsumtionen av kött inte ger upphov till klimatutsläpp eller miljöpåverkan i andra länder.

Dock är den verkliga konsumtionen av rött kött i Sverige idag högre än vad som är rekommenderat. År 2023 var genomsnittssvenskens konsumtion av rött kött 2 procent högre än vad som rekommenderas av de svenska kostråden. Om genomsnittssvenskens konsumtion av rött kött istället ställs i relation till de nya nordiska näringsrekommendationerna, där större hänsyn tas till matens miljöpåverkan, var den ungefär 46 procent högre 2023. Notera dock att Livsmedelsverket kommer lansera en uppdaterad version av de svenska kostråden runt årsskiftet 2024/2025, baserat på de uppdateringar som skedde i de nordiska näringsrekommendationerna under 2023 där hänsyn även tas till matens miljöpåverkan.

Ohälsosamma matvanor är fortsatt en av de ledande riskfaktorerna för ohälsa och tidig död i Sverige. Bland annat går inte utvecklingen gällande fetma och övervikt i Sverige i önskvärd

---

¹ Det vill säga, för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan.

riktning, vilket bidrar både till stora samhällskostnader och försämrad livskvalitet hos de påverkade. Utvecklingen gällande folkhälsan talar för att åtgärder behövs på en mängd områden om målet för det andra strategiska området – att konsumenter ska ha ett högt förtroende för livsmedel och kunna göra medvetna val utifrån aspekter som hälsa, hållbarhet, ursprung och etik – ska kunna uppnås. För att uppnå målet behöver även livsmedelsbutiker tillsammans med politiker och myndigheter involveras i arbetet.

Vidare bedöms inget av de 7 miljö kvalitetsmål som identifierats som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin vara möjliga att nå till år 2030. Utvecklingen går åt fel håll för den indikator som används för att mäta utvecklingen för *Generationsmålet*. Relaterat till miljö kvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* samt *Ett rikt växt- och djurliv* är utvecklingen kring ekologisk produktion och konsumtion av speciell betydelse. Andelen av alla försålda livsmedel och alkoholfria drycker som är ekologiskt producerade har minskat för varje år sedan 2016, och andelen mark som är under omställning till ekologisk produktion har mer än halverats. Trendanalyserna för dessa två indikatorer visar båda signifikanta nedåtgående trender. Den senaste tidens stigande matpriser har medfört att konsumenter väljer färre och billigare livsmedel. Eftersom ekologiska livsmedel ofta förknippas med högre priser finns en fortsatt risk att dessa väljs bort.

Att de ekosystem som livsmedelskedjan samspelar med är resilienta, det vill säga rustade för att hantera och anpassa sig utefter oförutsedda händelser och yttre omständigheter, är en förutsättning för att minska sårbarheten i livsmedelskedjan. Även företagen i kedjan behöver vara resilienta för att sårbarheten ska kunna minska. I syfte att uppnå detta behöver företagen bland annat investera i åtgärder som minskar miljöpåverkan och främjar den sociala hållbarheten inom företagen.

För att kunna implementera framåtsyftande åtgärder som bidrar till att minska sårbarheten är lönsamhet eller förväntningar om framtida lönsamhet en förutsättning. Lönsamheten är också viktig för att företagen ska kunna ha handlingsutrymme att hantera kriser av mer akut karaktär. Dock är lönsamhet ingen garanti för företagen ska implementera sådana åtgärder, varför regleringar av olika slag kan vara nödvändiga som komplement. Utifrån de påverkansfaktorer som diskuteras i rapporten med hänsyn till aktuella omvärldshändelser kan inga generella slutsatser dras kring hur sårbarheten i livsmedelskedjan har utvecklats. Det står däremot klart att diskussionen kring hur sårbarheten kan minskas fortsatt kommer behöva hållas och anpassas utefter rådande världsläge.

Sammantaget talar de förändrade förutsättningarna som företagen inom livsmedelskedjan mött sedan 2017, samt den utveckling som ses gällande relevanta miljömål för att den översyn som sker av livsmedelsstrategin för närvarande är nödvändig. För att nå den nuvarande livsmedelsstrategins mål – om ökad konkurrenskraft och produktion i livsmedelskedjan i syfte att skapa tillväxt, samtidigt som relevanta miljömål uppfylls och sårbarheten minskar – behövs stärkta och fler åtgärder riktade mot samtliga led i livsmedelskedjan. Livsmedelsstrategin 2.0 skulle vid genomförande ha potential att bidra till en önskvärd utveckling på dessa områden och på så vis göra ett tydligt positivt avtryck i hela livsmedelskedjan.

Conclusions and summarising discussion

The trend analyses presented in this report do not show any statistically significant trends for the indicators used to measure profitability, competitiveness, or production in the food chain² over the period 2016-2022. Thus, no conclusions can be drawn regarding whether the development in the food chain is moving in the right direction or not. Every year has entailed special challenges, and the circumstances that prevailed when the Swedish food strategy was decided in 2017 have changed remarkably.

Looking to specific levels and sub-sectors in the food chain, there are certain statistically significant trends over the studied time period. Among other things, the trend for profitability in the restaurant sector is going down. The trend can largely be explained by the reduction in households' disposable income as a result of the increases in inflation, as well as effects related to the pandemic in the form of restrictions and staff shortages. At the same time, the trend analysis for the number of companies in the restaurant sector shows an upward-sloping trend, which suggests that there are expectations of future profitability in the sector.

The trend analyses of the number of companies also show an upward-sloping trend for the food industry, but a downward-sloping trend for the primary production sector. The development in the food industry has been steadily increasing since 2016. The downward-sloping trend for the primary production sector can likely be connected to the rapid structural transformation taking place in Swedish agriculture today, where the proportion of small and medium-sized enterprises is decreasing while the proportion of large enterprises is growing. This development is largely due to companies seeking economies of scale.

Exports of agricultural goods and food have also followed an upward-sloping trend. Exports have increased steadily since 2016, and between 2021 and 2022 the rise was stronger than between any of the previous years examined. However, it is important to note that the data for exports are stated in current prices, which means that part of the increase can be explained by the increased inflation.

The trend analyses also show that Sweden produces larger volumes of pork and poultry, and that the share of the consumption that could be met by nationally produced foods increases for beef, pork and poultry. There are multiple benefits to this proportion increasing. Sweden has good natural and knowledge-based conditions for animal husbandry, as well as good practice and higher requirements in the form of rules regarding animal welfare. From a justice perspective, it is also advantageous that the Swedish consumption of meat does not give rise to climate emissions or environmental impact in other countries.

However, the total consumption of red meat in Sweden today is higher than what is recommended from an environmental and health perspective. In 2023, the average Swede's total consumption of red meat was 2 percent higher than recommended by the Swedish dietary guidelines. If the average Swede's consumption of red meat is instead put in relation to the new Nordic Nutrition Recommendations, where greater consideration is given to the environmental impact of foods, it was approximately 46 percent higher in 2023. Note, however, that the Swedish National Food Agency will launch an updated version of the Swedish dietary guidelines around the turn of the year 2024/2025, based on the updates that took place in the Nordic Nutrition Recommendations during 2023.

---

² That is, for companies with the food chain as their principal place of business.

Unhealthy eating habits continue to be one of the leading risk factors for poor health and premature death in Sweden. Among other things, the development of obesity and overweight in Sweden is not going in the desired direction, which contributes to both large societal costs and negative effects on the quality of life of those affected. The development in these public health indicators suggest that consumers need more guidance in their food choices if the goal of the second strategic area – that consumers should have a high level of confidence in food and be able to make informed choices based on aspects such as health, sustainability, origin and ethics – is to be achieved. To reach this goal, grocery stores together with politicians and authorities also need to be involved in the work.

Furthermore, none of the seven environmental quality objectives identified as particularly relevant to the food strategy are considered to be achievable by 2030. The development is going in the wrong direction for the indicator used to measure the development of the Generational Goal. Related to the environmental quality objectives A Rich Agricultural Landscape and A Rich Plant and Animal Life, the development of organic production and consumption is of particular importance. The share of all food and non-alcoholic beverages sold that are organically produced has decreased steadily since 2016, and the share of land that is in conversion to organic production has more than halved. The trend analyses for these two indicators both show significant downward-sloping trends. The recent rise in food prices has led to consumers choosing fewer and cheaper foods. As organic food is often associated with higher prices, there is a continued risk that consumers discard such foods when choosing what to purchase.

In order to reduce the vulnerability in the food chain, the ecosystems with which the food chain interacts must become more resilient, i.e. better equipped to handle and adapt to unforeseen events and external circumstances. The companies in the chain also need to be resilient in order to reduce vulnerability. To achieve this, companies need to invest in measures that reduce their negative environmental impacts and promote social sustainability.

To be able to implement forward-looking measures that contribute to reducing vulnerability, profitability or expectations of future profitability is required. Profitability is also important for companies to be able to handle acute crises. However, profitability is no guarantee that companies will implement such measures, which is why additional measures may be necessary as a complement. Based on the influencing factors discussed in the report with regard to current external events, no general conclusions can be drawn about how the vulnerability in the food chain has developed. However, it is clear that the discussion on how vulnerability can be reduced will need to be continued and adapted based on the current state of the world.

Overall, the changed conditions that companies in the food chain have faced since 2017, as well as the developments regarding relevant environmental goals, indicate that the ongoing review of the food strategy that is currently underway is necessary. In order to achieve the objectives of the current food strategy – to increase competitiveness and production in the food chain in order to create growth, whilst meeting relevant environmental objectives and reducing vulnerability – strengthened and additional measures aimed at all sectors in the food chain are needed. If implemented, the food strategy 2.0 would have the potential to contribute to desirable developments in these areas and thus have a clear positive impact on the entire food chain.

Innehåll

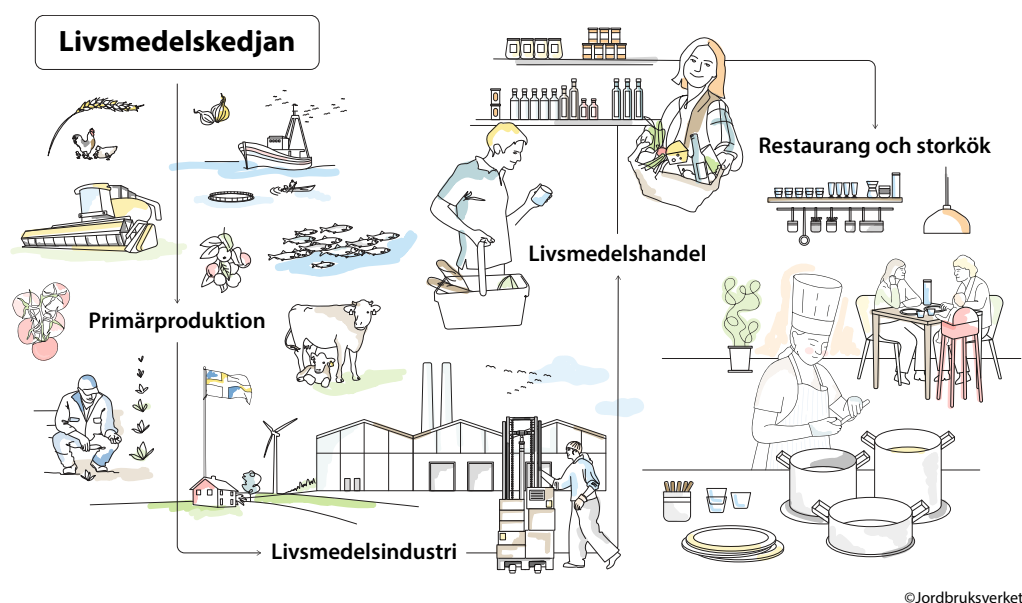
1	Inledning.....	10
1.1	Livsmedelsstrategins mål och strategiska områden	10
1.2	Syfte och frågeställningar	12
1.3	Avgränsningar	12
1.4	Samråd	13
1.5	Disposition	13
2	Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan.....	14
2.1	Ekonomiskt, miljömässig och socialt hållbar livsmedelskedja.....	15
2.1.1	Ekonomisk hållbarhet	15
2.1.2	Miljömässig hållbarhet	17
2.1.3	Social hållbarhet.....	19
2.2	Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan.....	19
2.3	Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling.....	21
2.3.1	Indikatorer	22
2.3.2	Trendanalys.....	23
2.3.3	Statistikens och indikatorernas begränsningar	24
2.4	Den senaste utvecklingen i livsmedelskedjan	24
3	Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion	27
3.1	Sammanfattning.....	27
3.2	Går utvecklingen i önskvärd riktning?.....	28
3.3	Företagens konkurrenskraft och lönsamhet	30
3.3.1	Lönsamhetens utveckling	30
3.3.2	Svensk marknadsandel	34
3.4	Produktion	35
3.4.1	Förädlingsvärdets utveckling	35
3.4.2	Produktionsvolymens utveckling	37
3.4.3	Export av jordbruksvaror och livsmedel.....	38
3.5	Möjlighet att skapa arbetstillfällen	40
3.5.1	Antal företag.....	40
3.5.2	Årsarbetskrafter	40
3.6	Minskad sårbarhet	42
3.6.1	Handel och handelsmönster	43
3.6.2	Tillgång till och priser på insatsvaror och råvaror	44
3.6.3	Producenternas inkomster	45
3.6.4	Hushållens inkomster.....	46
3.6.5	Inflation och livsmedelspriser	46

4	Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet	48
4.1	Sammanfattning	48
4.2	Går utvecklingen i önskvärd riktning?	49
4.2.1	Generationsmålet	51
4.2.2	Begränsad klimatpåverkan	52
4.2.3	Giffri miljö	55
4.2.4	Ingen övergödning	56
4.2.5	Ett rikt odlingslandskap	57
4.2.6	Ett rikt växt- och djurliv	59
4.2.7	Hav i balans samt levande kust och skärgård	60
4.2.8	God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)	61
4.3	Det regionala och lokala perspektivet	61
4.4	Minskad sårbarhet	62
4.4.1	Biologisk mångfald	62
4.4.2	Extrem väderlek	64
5	Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet	65
5.1	Sammanfattning	65
5.2	Går utvecklingen i önskvärd riktning?	65
5.3	Levande landsbygd	66
5.3.1	Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan	67
5.3.2	Utvecklingen i länen	69
5.4	Ohälsosamma matvanor	70
5.4.1	Folkhälsa och minskade sociala klyftor gällande matvanor	71
5.4.2	Konsumenters förtroende för livsmedel och möjlighet att göra medvetna och hållbara val	72
5.5	Minskad sårbarhet	74
5.5.1	Strukturuomvandling	75
5.5.2	Konsumentpreferenser	76
6	Referenser	79

1 Inledning

Livsmedelsstrategin är en långsiktig tillväxtstrategi som sträcker sig till och med år 2030 och inkluderar hela livsmedelskedjan (se [Figur 1](#)). Det övergripande målet är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås och hållbar tillväxt och sysselsättning skapas i hela landet (Regeringen, 2017a). Jordbruksverket har i uppdrag att löpande följa upp och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin samt livsmedelskedjans utveckling över tid (Regeringen, 2017b) (Regeringen, 2019). Detta görs i samråd med berörda myndigheter genom en årlig rapport och en fördjupad analys vart fjärde år.

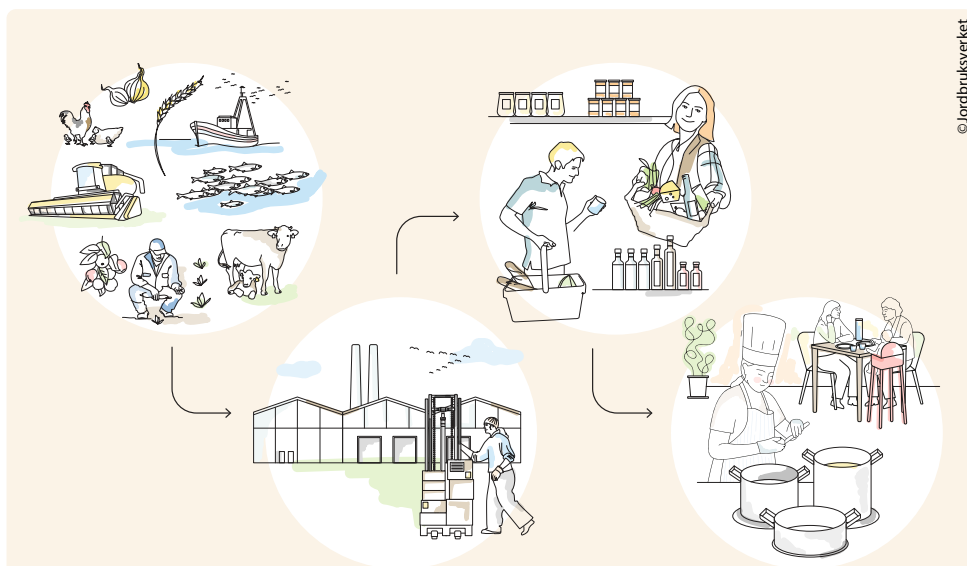
Figur 1. Livsmedelskedjans fyra led primärproduktionen, livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln samt restaurang och storkök³.

Källa: (SCB, 2007), egen bearbetning.

1.1 Livsmedelsstrategins mål och strategiska områden

Livsmedelsstrategins fyra mål består av ett övergripande mål och ett mål för vart och ett av de tre strategiska områdena; Regler och villkor, Konsument och marknad, samt Kunskap och innovation (se [Figur 2](#)). Målen är inte siffrsatta utan anger endast den önskvärda riktningen för utvecklingen. De fyra målen beslutades med bred majoritet av riksdagen i juni år 2017, och för att ändra målen behövs ett nytt riksdagsbeslut.

³ Se Bilaga A för en detaljerad genomgång av vilka SNI-koder som ingår i livsmedelskedjan.

Det övergripande målet

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Mål för 3 strategiska områden

Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor ska vara att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad ska vara att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

Figur 2. Livsmedelsstrategins fyra mål.

Källa: (Regeringen, 2017a), egen bearbetning

I Bilaga C redovisas den önskvärda riktningen för de indikatorer som används för att följa livsmedelskedjans utveckling. Den önskvärda riktningen beror på vilken utgångspunkten är, och i vissa fall kan målavvägningar behöva göras.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med de årliga rapporterna är att förse regeringen, Tillväxtverket och andra berörda aktörer med relevanta beslutsunderlag för det vidare arbetet med livsmedelsstrategins genomförande. I detta års rapport redovisas hur livsmedelskedjan⁴ har utvecklats dels utifrån det övergripande målet, dels utifrån målen för det strategiska området Konsument och marknad som finns i regeringens proposition 2016/17:104.

Årsrapporten besvarar genom analys av de inkluderade indikatorerna följande frågeställningar:

- Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016?
- Hur har produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016??
- Nås de miljömål som har identifierats som särskilt relevanta för livsmedelskedjan?
- Hur har sociala hållbarhetsaspekter inom livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016?

1.3 Avgränsningar

Livsmedelskedjans utveckling påverkas av en mängd olika faktorer och det är därför omöjligt att isolera just livsmedelsstrategins påverkan. Dessutom kan det vara svårt att se effekterna av politiska beslut på kort sikt eftersom det ofta tar tid innan beslutade åtgärder ger resultat. Livsmedelsstrategins genomförande och dess påverkan på livsmedelskedjans utveckling följs i denna rapport genom att analysera utvecklingen för de indikatorer som identifierats i tidigare års arbete.

Utöver att följa upp det övergripande målet följs från och med årets rapport endast ett strategiskt område upp per år, istället för att alla tre områden som tidigare följs upp varje år. Årets rapport fokuserar på strategiskt område 2: Konsument och marknad.

I likhet med tidigare år tillämpas en omsättningsgräns; i de analyser som genomförs inkluderas företag med minst 200 000 kronor i omsättning. För ytterligare bakgrund till varför denna omsättningsgräns tillämpas hänvisas till årsrapporten 2023 (Jordbruksverket, 2023a).

⁴ De företag som har huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan.

1.4 Samråd

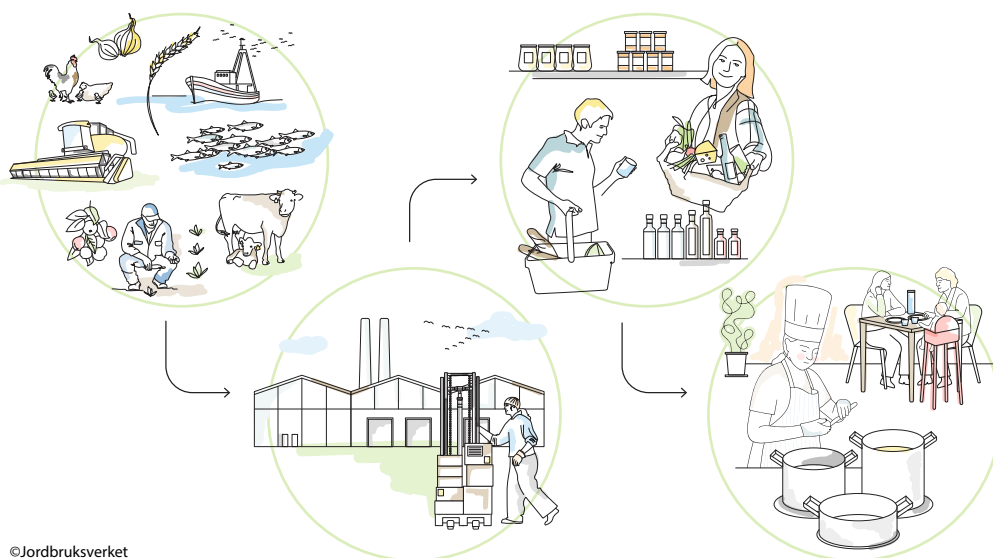
Jordbruksverkets arbete med uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin ska ske i samråd med andra berörda myndigheter. Under samrådsprocessen våren 2023 framfördes önskemål om att bland annat koncentrera rapporten och överlåta uppföljningen av uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner till Tillväxtverket. Jordbruksverkets bedömning är att rapporten i stort beaktar de kommentarer som lämnats under samrådsprocessen och som ryms inom uppdraget. I vissa fall kommer inspel tas vidare till kommande års rapporter.

1.5 Disposition

Årets rapport består av 6 kapitel och 12 bilagor. Efter detta inledande kapitel följer i [kapitel 2](#) en beskrivning av rapportens teoretiska ansats samt definitioner och metoder som används för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan och utvärdera livsmedelsstrategin. [Kapitel 3](#) fokuserar på den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion mellan åren 2016–2021. [Kapitel 4](#) redogör för uppfyllelsen av miljömål som är särskilt relevanta för livsmedelsstrategin. Slutligen innehåller [kapitel 5](#) en diskussion av utvecklingen för ett urval indikatorer kopplade till den sociala dimensionen av hållbarhet. Till rapporten hör också 11 bilagor, vilka bland annat innehåller regressionsanalysernas resultat, fördjupad information om utvecklingen av konkurrenskraft och produktion i de fyra leden, samt en begreppslista. Bilagorna återfinns i separata dokument i Jordbruksverkets webbutik.

2 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan

I detta kapitel ges en översiktlig beskrivning av den teoretiska ansatsen och de definitioner⁵ och metoder som används i rapporten för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan och utvärdera livsmedelsstrategin. Som tidigare nämnt fokuserar detta års rapport på hur livsmedelskedjan har utvecklats utifrån det övergripande målet samt utifrån målen för det strategiska området Konsument och marknad (se [Figur 2](#)). För en utförligare beskrivning av utgångspunkterna, inklusive ramverket för konkurrenskraft och urval av indikatorer hänvisas till tidigare årliga rapporter (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020a) (Jordbruksverket, 2021a) (Jordbruksverket, 2022a), samt till den fördjupningsstudie som genomfördes år 2020 (Jordbruksverket, 2020b).

Det är viktigt att notera att innehållet i detta avsnitt, samt i rapporten som helhet, till viss del skiljer sig från vad som kan ingå i hållbara *livsmedelssystem* enligt Jordbruksverkets rapport 2021:3, eftersom detta uppdrag innebär att följa *livsmedelskedjans* utveckling. Skillnaden mellan begreppen livsmedelssystemet och livsmedelskedjan kan förenklat beskrivas som att livsmedelskedjan ger en linjär bild av de olika stegen från primärproduktion till färdigt livsmedel hos konsument, medan livsmedelssystemet på ett mer komplext sätt väver in alla element och aktiviteter som berör ett livsmedels livscykel, samt de miljömässiga och socioekonomiska effekter det medför (SLU, 2023).

5 För en översikt av de definierade begreppen, se Bilaga L.

2.1 Ekonomiskt, miljömässig och socialt hållbar livsmedelskedja

Enligt livsmedelsstrategins mål ska produktionsökningen bland annat bidra till en hållbar utveckling i hela landet. Hållbar utveckling delas vanligtvis in i tre dimensioner; ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Detta görs i syfte att tydliggöra att hållbar utveckling kräver hänsynstagande till såväl resursanvändning, naturen och oss människor. Indelningen är ett sätt att förenkla de komplexa förhållanden som i verkligheten råder mellan alla aspekter som beror av varandra och måste samspela för att hållbar utveckling ska kunna ske. Många aspekter kan därför inkluderas i mer än en hållbarhetsdimension (se [Tabell 1–Tabell 3](#)). I detta avsnitt presenteras vad de tre hållbarhetsdimensionerna innefattar mer specifikt utifrån vad som är mest relevant för livsmedelskedjan och dess aktörer. Notera att när hållbarhet används i rapporten hänsyftas alla tre dimensioner av *hållbarhet*.

Något man ofta strävar efter i hållbarhetsarbetet är att undvika att målkonflikter uppstår samtidigt som man maximerar mängden positiva synergieffekter. Målkonflikterna rör ofta avvägningar mellan miljömässiga och ekonomiska mål, till exempel att växthusgasutsläppen ska minska samtidigt som ekonomisk tillväxt ska skapas. Synergieffekter å andra sidan uppstår när flera faktorer samverkar och förstärker varandra på ett sätt som gör att summan blir större än dess delar – ungefär som om $1 + 1$ blev lika med 3. Till exempel kan arbetet med att minska utsläpp av växthusgaser utöver att bidra till minskad klimatpåverkan också bidra till förbättrad folkhälsa genom renare luft och därmed samhälls-ekonomiska besparingar i form av minskade sjukvårdskostnader. Sådana synergieffekter är eftersträvansvärda eftersom de hållbarhetsutmaningar som råder idag måste lösas med en begränsad mängd resurser inom en snar framtid.

2.1.1 Ekonomisk hållbarhet

Inom ramen för denna rapport handlar ekonomisk hållbarhet inom livsmedelskedjan bland annat om ekonomisk tillväxt, om långsiktigt lönsam och resurseffektiv livsmedelsproduktion, samt om konsumenters möjlighet att konsumera näringsrika livsmedel till ett rimligt pris. Ett centralt begrepp för ekonomisk hållbarhet i livsmedelsstrategins övergripande mål (se [Figur 2](#)) är att livsmedelskedjan ska vara *konkurrenskraftig*. I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet *konkurrenskraft* som förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt (ITPS, 2007). Flera faktorer bidrar till ett företags konkurrenskraft. I tidigare rapporter har ett samband funnits mellan kunskap och innovation och ökad produktivitet, höjd förädlingsgrad och förbättrad konkurrenskraft i livsmedelskedjan. Detta bidrar i sin tur till att livsmedelsproduktionen växer.

[Tabell 1](#) illustrerar ett urval av de indikatorer som används för att följa utvecklingen för en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Tabell 1. Ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja.

Aspekt	Indikator	Aggregat
Företagens konkurrenskraft	Nettomarginal	Livsmedelskedjan (totalt)
		Primärproduktionen
		Livsmedelsindustrin
		Livsmedelshandeln
		Restaurang
	Svensk marknadsandel	Morötter
		Äpple
		Tomter
		Nötkött
		Griskött
		Matfågel
		Ägg
Företagens konkurrenskraft	Svensk marknadsandel	Smör
		Ost
		Mjölkekvalenter
		Matpotatis
		Socker
Långsiktigt lönsamma företag	Rörelsemarginal	Spannmål
		Livsmedelskedjan (totalt)
		Primärproduktionen
		Livsmedelsindustrin
		Livsmedelshandeln
	Avkastning på eget kapital	Restaurang
		Livsmedelskedjan (totalt)
		Primärproduktionen
		Livsmedelsindustrin
		Livsmedelshandeln
Restaurang		

Aspekt	Indikator	Aggregat
Produktion	Förädlingsvärde	Livsmedelskedjan (totalt)
		Primärproduktionen
		Livsmedelsindustrin
		Livsmedelshandeln
		Restaurang
	Produktionsvolym	Spannmål och oljeväxter
		Potatis
		Mjölkinvägning
		Nötkött
		Griskött
		Matfågel
		Ägg
		Äpplen
		Tomater
		Morötter
		Vattenbruksprodukter
		Marint fiske
		Insjöfiske
	Export av jordbruksvaror och livsmedel	
Möjlighet att skapa arbetstillfällen	Antal företag	Livsmedelskedjan (totalt)
		Primärproduktionen
		Livsmedelsindustrin
		Livsmedelshandeln
		Restaurang
	Antal årsarbetstider	

2.1.2 Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet handlar om att långsiktigt bevara planetens ekosystem samt de funktioner de bidrar med, så som vattenrening och klimatreglering. Dessa funktioner bidrar till möjligheten att producera mat. För att följa den miljömässiga hållbarheten i livsmedelskedjan har *Generationsmålet* samt följande 7 av *Sveriges miljö kvalitetsmål* identifierats som särskilt relevanta:

- Ett rikt odlingslandskap
- Ett rikt växt- och djurliv
- Giffri miljö
- Ingen övergödning
- Begränsad klimatpåverkan
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

I de fall det redan finns framtagna indikatorer för att följa upp miljömålen med direkt koppling till livsmedelskedjan används dessa. I de fallen sådana saknas används andra indikatorer.

[Tabell 2](#) illustrerar ett urval av de indikatorer som används för att följa utvecklingen för en miljömässigt hållbar livsmedelskedja utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Tabell 2. Ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja.

Aspekt	Indikator	Aggregat
Generationsmålet	Andel försäljning av ekologisk mat	
Begränsad klimatpåverkan	Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel	
	Territoriella utsläpp av växthusgaser	Jordbruk total
		Livsmedelsindustrin
	Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser	Jordbruk, fiske och vattenbruk
		Livsmedel
	Jordbrukets utsläpp av lustgas	
Giffri miljö	Växtskyddsmedel (HRI)	
Ingen övergödning	Växtnäringsbalanser (kväve)	
	Växtnäringsbalanser (fosfor)	
Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv	Skördar höstvet	
	Skördar vårkorn	
	Areal åkermark	
	Ängs- och betesmarker (arealer)	
	Andel ekologisk produktion i slättbygd	
	Andel ekologisk produktion i hela landet	Andel omställd mark
		Andel mark under omställning
	Odlingslandskapets fåglar (standardrutter)	
	Odlingslandskapets fåglar (sommarpunktrutter)	
	Fjärilar i gräsmarker	
	Rödlistade arter (index)	
	Antal nöt	
	Antal får	
		Exploatering av jordbruksmark, kvalitativt resonemang
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Hotade bestånd	
	Hållbart nyttjande	
God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)	Livsmedelsavfall	

2.1.3 Social hållbarhet

Social hållbarhet handlar till stor del om att tillgodose behov, rättigheter och välbefinnande för både människor och djur (KTH, 2021). Inom ramen för livsmedelskedjan fokuserar kapitlet om social hållbarhet i årets rapport främst på levande landsbygd och folkhälsa.

[Tabell 3](#) illustrerar ett urval av de indikatorer som används för att följa utvecklingen för en socialt hållbar livsmedelskedja utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Tabell 3. Ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en socialt hållbar livsmedelskedja.

Aspekt	Indikator	Aggregat
Levande landsbygd	Antal företag	
	Antal årsarbetstider	
	Förädlingsvärde	
	Lokaliseringskvot	
Ohälsosamma matvanor	Folkhälsa	Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre
		Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr per dag
	Minskade sociala klyftor gällande matvanor och därmed förbättrad hälsa	Andel som dricker söttad dryck minst 2 ggr per vecka
		Andel som dricker söttad dryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå
		Andel som dricker söttad dryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå

2.2 Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan

Under de senaste åren har uppföljningen och utvärderingen av livsmedelsstrategin fokuserat alltmer på formuleringen ”minska sårbarheten i livsmedelskedjan” som finns i livsmedelsstrategins övergripande mål. *Sårbarhet* handlar om hur mycket och hur allvarligt samhället eller delar av det påverkas av en händelse (MSB, 2011). I rapporten används begreppet *resiliens* i samband med att sårbarheten undersöks. FN:s fackorgan för jordbruk, skogsbruk och fiske, FAO, definierar resiliens som förmågan att förutse, motstå, återhämta sig från och på ett framgångsrikt sätt anpassa sig till oförutsedda händelser (FAO, u.d.). För att främja resiliens och därmed minska sårbarheten betonar de vikten av planering och förebyggande arbete, samtidigt som flexibilitet måste bibehållas och hänsyn måste tas till motståndskraften i hela livsmedelssystemet. En förbättring av jordbrukets resiliens är en förutsättning för den framtida livsmedelsförsörjningen (FAO, 2017).

Denna rapport utgår från arbetet inom FAO med att öka jordbrukssystemens resiliens. FAO (2017) utgår i detta arbete från tre huvudgrupper av ”chocker”:

- naturliga faror (inklusive extremhändelser orsakade av klimatförändringar)
- kriser i livsmedelskedjan (inklusive gränsöverskridande växtskadegörare och växtsjukdomar, djursjukdomar och livsmedelssäkerhet)
- våldsamma konflikter och utdragna kriser

Rapporten följer inte upp några indikatorer för sårbarhet utan diskuterar utvecklingen i relation till ett urval faktorer som tydligt påverkar den svenska livsmedelskedjans sårbarhet. En sammanställning av de faktorer som, enligt EU-kommissionen (2023), kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet och möjligheten att producera mat ges i [Tabell 4](#). I denna rapport ligger fokus på 11 speciellt aktuella påverkansfaktorer (utvalda i januari år 2024). Faktorerna är utvalda mot bakgrund av de omvärldshändelser som skett sedan årsrapporten 2023 och är fetmarkerade i [Tabell 4](#). Det är viktigt att notera att även de påverkansfaktorer som inte diskuteras i årets rapport är viktiga att ta hänsyn till.

Flera av påverkansfaktorerna är beroende av varandra, men trots det görs i denna rapport ett försök att dela upp faktorerna utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet. Detta görs i syfte att skapa en mer överskådlig bild av hur de utvalda påverkansfaktorerna relaterar till livsmedelskedjans sårbarhet. I avsnitt [3.6](#), [4.4](#) och [5.5](#) resoneras kring effekterna av de olika påverkansfaktorerna till år 2030, det vill säga så långt livsmedelsstrategin sträcker sig.

Tabell 4. Faktorer som kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet och möjligheten att producera mat.

Ekonomiska	Miljömässiga	Sociala
Företagens lönsamhet	Jord	Demografi
Investeringar, inkl. FoU	Tillgång till vatten och markavvattning	Levande landsbygd
Risikofördelning	Biologisk mångfald	Strukturomvandling
Tillgång till och priser på insatsvaror (t.ex. energi och gödningsmedel)	Luft	Djursjukdomar (djurskydd, djurvälstånd)
Tillgång till och priser på råvaror	Nedläggning och förlust av jordbruksmark	Växtskydd
Förluster under produktion och odling	Miljöföroreningar	Generationsväxling
Företagens tillgång till kapital och krediter	Mark, växtföljd	Tillgång på kompetent arbetskraft
Producenternas inkomster	Bekämpningsmedel	Konsumentpreferenser
Strukturomvandling	Förlust av biologisk mångfald	Transparenta och förutsägbara regler och villkor

Ekonomiska	Miljömässiga	Sociala
Ris fördelning	Extrem väderlek	
Handel och handelsmönster	Ett förändrat klimat	
Inflation	Ekosystemtjänster	
Hushållens inkomster		
Livsmedelspriser		

Källa: (European Commission, 2023)

De ekonomiska påverkansfaktorerna valts ut mot bakgrund av att livsmedelsproduktionen är beroende av att det finns långsiktigt lönsamma företag. Företagen behöver ha en ekonomisk buffert och handlingsutrymme för att klara av att hantera yttre omständigheter. De miljömässiga påverkansfaktorerna har valts ut eftersom möjligheten att producera livsmedel bygger på att funktioner i ekosystemen fungerar. Förhållandet är dock ömsesidigt, eftersom livsmedelsproduktionen samtidigt påverkar dessa ekosystemtjänsters funktionalitet – ibland på ett sätt som leder till att sårbarheten i produktionen ökar (European Commission, 2023). Till exempel kan användning av vissa växtskyddsmedel medföra negativa effekter på biologisk mångfald, vilket i sin tur bland annat kan försämra pollineringen av grödor (European Commission, 2023). När det kommer till de sociala påverkansfaktorerna har de valts ut på grund av dess effekt på möjligheten att producera livsmedel och påverkan på efterfrågan genom hela kedjan.

2.3 Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling

En stor mängd indikatorer används i rapporten för att ge en samlad bild av livsmedelskedjans utveckling över tid. De relevanta indikatorerna har identifierats utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena (se [Figur 2](#)). Från och med årets rapport följs inte längre samtliga indikatorer upp varje år, utan varje årsrapport fokuserar på indikatorer kopplade till det övergripande målet samt ett av de strategiska områdena. På så vis följs samtliga indikatorer upp över en treårsperiod. Årets rapport fokuserar på strategiskt område 2: Konsument och marknad.

Sedan år 2023 används också regressionsanalyser för att analysera trenderna för ett urval av de indikatorer som följs upp (se [avsnitt 2.3.2](#)). Årets rapport redogör för utvecklingen från och med år 2016 och fram till det år för vilket det finns senast tillgänglig statistik över, vilket är år 2021 eller 2022. I rapportens

fördjupningskapitel (Bilaga D–G) och statistikbilagor (Bilaga H–K) presenteras data från år 2011 och framåt.

2.3.1 Indikatorer

I uppföljningen av livsmedelskedjans utveckling används två olika typer av indikatorer: *grundläggande indikatorer* samt *specifika förklarande indikatorer*. Grundläggande indikatorer baseras på ekonomiska nyckeltal, medan specifika förklarande indikatorer mäter underliggande faktorer som kan förklara skillnader i utvecklingen för de grundläggande indikatorerna.

2.3.1.1 Grundläggande indikatorer

Livsmedelsstrategin är en långsiktig tillväxtstrategi, och för att kunna följa upp och utvärdera den är det viktigt att använda indikatorer som håller över tid. Därför baseras uppföljningen av ekonomiska aspekter inom alla led på officiell statistik från SCB:s undersökning *Företagens ekonomi* (SCB, 2023a), som ger ekonomisk statistikbaserad på bokföringsuppgifter för alla företag som är momsredovisningsskyldiga i Sverige. I registret från undersökningen kategoriseras företagen efter den näringsgren (SNI) där de har sin huvudsakliga verksamhet. De indikatorer som hämtas från *Företagens ekonomi* kallas grundläggande indikatorer i rapporten. En närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter ges i Bilaga B.

2.3.1.2 Specifika förklarande indikatorer

De specifika förklarande indikatorerna ger underliggande förklaringar till utvecklingen för de grundläggande indikatorerna. Dessa indikatorer kan skilja sig åt mellan olika led i kedjan och har identifierats i samråd med andra myndigheter, universitet, branschorganisationer och frivilligorganisationer som relevanta för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan.

Majoriteten av de indikatorer som används för att följa upp livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet (se [Kapitel 4](#)) samt dess betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet (se [Kapitel 5](#)) är specifika förklarande indikatorer. Uppföljningen av de miljömässiga aspekterna baseras på data från flera olika källor, bland annat Jordbruksverket, SCB, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Lunds universitet och Naturvårdsverket. Uppföljningen av livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen baseras också på data från flera olika källor, bland annat SCB, Arbetsmiljöverket, Tillväxtverket och Folkhälsomyndigheten. I Bilaga H–K finns tidsserier för ett urval av de specifika förklarande indikatorerna.

2.3.1.3 Relevanta miljömål

I rapporten har – utöver *Generationsmålet – 7* av Sveriges *miljökvalitetsmål* med tillhörande indikatorer som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan identifierats (se [avsnitt 2.1.2](#)). Dessa indikatorer är delvis samma som används vid uppföljningen av Sveriges miljömål, men i rapporten ingår även ett par indikatorer som anpassats till livsmedelsproduktionen, till exempel växtnärbalanser.

2.3.2 Trendanalys

I rapporten används *trendanalyser* för att analysera utvecklingen för en uppsättning indikatorer. Analyserna görs från och med år 2016, alltså året innan livsmedelsstrategin beslutades, och fram till och med det år det finns tillgängliga data för. Denna typ av analys görs för att få en bättre uppfattning om huruvida utvecklingen kan sägas vara en *trend*, eller om de förändringar som observeras snarare kan antas vara slumpmässiga. Tidsserien kommer att byggas på efterhand, vilket ökar säkerheten i slutsatserna som dras. Det kommer också att visa sig om trenderna är stabila eller inte. Viktigt att notera är att majoriteten av de ekonomiska indikatorer som följs upp i årets rapport redovisas i fasta priser i syfte att ta hänsyn till den senaste tidens kraftiga inflation.

För att bedöma om utvecklingen för en indikator följer en trend, det vill säga att dess förändring är *statistiskt signifikant* och beror sannolikt inte bara på slumpmässiga variationer, genomförs ett dubbelsidigt hypotestest med en *signifikansnivå (felrisk)* på 10 procent⁶. Denna signifikansnivå har valts eftersom tidsperioden som studeras i rapporten medför relativt få datapunkter, och det därför finns en risk att de teoretiska villkor⁷ som antas vara uppfyllda när man genomför en trendanalys i själva verket inte är det. Detta är relativt vanligt när man genomför trendanalyser med verkliga data, och innebär att resultaten endast är indikativa och därför inte ska tas för en absolut sanning. Den valda signifikansnivån innebär förenklat att man med 90 procents säkerhet kan säga att ett statistiskt signifikant resultat verkligen stämmer och alltså inte beror på slumpmässiga variationer.

Om bedömningen gjorts att en trend är statistiskt signifikant undersöks också om trenden är *uppåtgående* eller *nedåtgående*. Huruvida en uppåtgående eller nedåtgående trend är önskvärd beror på vad indikatorn mäter. Till exempel är det önskvärt – givet målen i livsmedelsstrategin – att se en uppåtgående trend i den totala livsmedelsproduktionen, medan en nedåtgående trend är önskvärd för mängden växthusgasutsläpp. När resultaten för trendanalyserna redovisas skrivs det därför ut huruvida utvecklingen går i önskvärd riktning eller ej för alla indikatorer där det finns en statistiskt signifikant trend. Om trendanalysen för

6 Risknivå $\alpha = 0,1$. Testet görs med nollhypotesen att trendlinjen är horisontell, det vill säga att det inte finns någon förändring över tid, och alternativhypotesen att trendlinjen har en lutning, det vill säga att det finns en förändring i uppåtgående eller nedåtgående riktning.

7 När en trendanalys genomförs antas att feltermerna är normalfördelade och okorrelerade.

en indikator inte visar en statistiskt signifikant trend beskrivs inte utvecklingens riktning, eftersom det då inte går att dra några slutsatser av resultatet.

Notera att inga analyser görs av trender före år 2016, och därmed kan utvecklingen innan livsmedelsstrategin beslutades inte jämföras med utvecklingen efteråt. De trender som redovisas kan alltså inte med säkerhet sägas bero på att livsmedelsstrategin kom till, utan de kan vara effekter av trender som började redan innan dess.

2.3.3 Statistikens och indikatorernas begränsningar

Statistiken och de indikatorer som tagits fram för uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin har olika begränsningar. För en diskussion kring dessa och hur de påverkar hur resultatet bör tolkas hänvisas till årsrapporten 2023 (Jordbruksverket, 2023a).

Rapportens beskrivningar och analyser görs på aggregerad nivå för de olika leden i livsmedelskedjan. Varje led består av flera olika delbranscher och ibland skiljer sig utvecklingen åt mellan dessa. Eftersom de olika leden bedriver sin verksamhet utifrån olika förutsättningar bör respektive led främst studeras separat, och jämförelser mellan leden bör endast göras med försiktighet och med hänsyn till skillnaderna i förutsättningar dem emellan.

2.4 Den senaste utvecklingen i livsmedelskedjan

Den svenska livsmedelskedjan har utsatts för stora påfrestningar de senaste åren, vilket tydliggör behovet av ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Den statistik som används för att följa upp indikatorerna i denna rapport sträcker sig som längst till år 2022, vilket innebär att viktiga händelser under år 2023 inte kan följas upp genom statistiken. Dock finns flera prognoser och andra typer av resultatet som är relevanta för livsmedelskedjans utveckling, och i detta avsnitt presenteras ett urval. Vissa händelser med speciellt stora konsekvenser som skedde innan år 2023 är också viktiga att notera, då de påverkar vad som syns i den statistik som följs upp.

När covid-19-pandemin bröt ut år 2020 hotades tillgången till arbetskraft och olika produktionsmedel från andra länder. År 2021 började producenternas kostnader stiga snabbt till följd av pandemin, och under år 2022 förvärrades krisen ytterligare i och med Rysslands invasion av Ukraina. FAO:s livsmedelsindex nådde den högsta nivån någonsin våren 2022. Sedan dess har indexet dock fallit med cirka 25 procent (november 2023).

Något som också påverkade ekonomin under 2023 var det extrema vädret som rådde periodvis i delar av landet under våren och sommaren. Kyla och nattfrost följdes av värme och torka fram till slutet av juni. Jämfört med torkan 2018 var det 2–3 grader svalare, men torkan var svårare under maj–juni i hela landet.

Senare delen av sommaren – under skördeperioden – regnade det mer än normalt, vilket ledde till vattenmättade marker och översvämningar. Dessa väderförhållanden påverkade sannolikt många jordbruksföretag ekonomiskt, i och med svårigheter att skörda och så höstgrödor. Ett tillfälligt stöd tillkom för att kompensera jordbruksföretag som drabbats av minskade skördar på grund av väderförhållandena.

Även de sjukdomar som drabbat svensk djurhållning har påverkat utvecklingen i livsmedelskedjan. Av särskild betydelse är utbrotten av afrikansk svinpest, fågelinfluensa och salmonella. Afrikansk svinpest fick framför allt konsekvenser för möjligheterna att exportera svenskt griskött medan salmonella och fågelinfluensa gav stora produktionsbortfall inom äggnäringen när värphöns dog eller avlivades. Ökad förekomst av smittor i den omgivande miljön i kombination med strukturomvandlingen inom lantbruket som medfört allt större anläggningar, gör att konsekvenserna vid utbrott växer. Utvecklingen har skett trots att kunskapsnivån om smittskydd hos lantbrukarna är hög och svenska djur har ett gott hälsoläge.

Sjukdomsutbrott innebär avsevärda kostnader för staten och de direkt drabbade företagen, men även för andra företag och näringen i stort. Bekämpningen leder till att livsmedel som redan producerats inte når konsumentledet och att produktionen minskar eller helt avstannar under en period. Detta leder i sin tur till stora livsmedelsförluster. Utbrott av smittsamma djursjukdomar påverkar även den sociala hållbarheten; förutom att konsumentbeteendet kan förändras innebär allvarliga sjukdomar hos lantbrukets djur stor mental press och oro hos drabbade lantbrukare och andra berörda. Som en konsekvens kan investeringsviljan minska och till följd kan den svenska försörjningsförmågan försämrast.

Som en indikation på utvecklingen under 2023 visar Jordbruksverkets prognos för den totala jordbrukssektorn (Jordbruksverket, 2023b) på en halverad företagsinkomst år 2023 jämfört med år 2022. Dessutom visar Lantbruksbarometern (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2023) från hösten 2023 att 20 procent av lantbrukarna upplevde att de hade dålig likviditet, vilket är en ökning jämfört med hösten år 2022 då samma siffra låg på 14 procent. Samtidigt var lönsamhetsindex -39 , vilket är en historiskt svag notering. De kraftiga försämringarna beror till stor del på låga skördar på grund av ogynnsamma väderförhållanden under sommarperioden, historiskt höga kostnader för insatsvaror och sjunkande avräkningspriser för spannmål, oljeväxter och mjölk. Av betydelse är också minskade krisstöd jämfört med år 2022 och de ökade räntekostnaderna. Räntekostnaderna har inte bara minskat lönsamheten utan även medfört en lägre investeringsvilja i lantbruket. Förväntningarna på lönsamheten inför nästa år är låga bland lantbrukarna som tillfrågades i Lantbruksbarometern.

När det gäller livsmedelsindustrin har knappt en av tio svenska livsmedelsproducenter fått täckning för ökade kostnader under de tre första kvartalen 2023 enligt Livsmedelsföretagen (Livsmedelsföretagen, 2024). Utvecklingen bekräftas

av data från SCB (2023a) över förädlingsvärdets utveckling; under andra kvartalet 2023 minskade livsmedelsindustrins förädlingsvärde med 9,5 procent (årstakt). Av Livsmedelsföretagens (2024) senaste årliga trendmätning framgår att egna märkesvaror och lågpris är de hetaste konsumenttrenderna, samtidigt som svenska varumärken tappar.

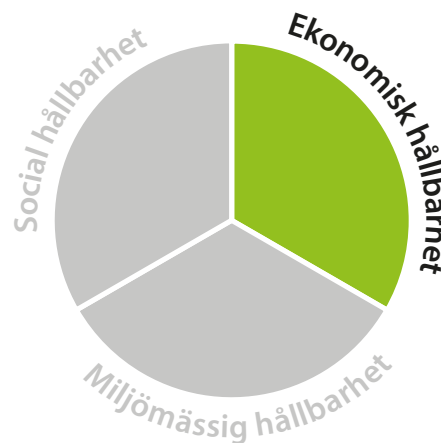
Utvecklingen i livsmedelshandeln har främst kretsat kring prisökningen för livsmedel och alkoholfria drycker. Prisökningen är fortsatt hög, även om den minskade betydligt under andra halvan av 2023. Under september 2023 uppgick prisökningen till 7,7 procent enligt SCB:s konsumentprisindex (SCB, 2023b). Det innebär att den prisjusterade försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln var negativ (-1,5 procent).

Även för restaurangledet har de skenande kostnadsökningarna varit en stor utmaning under 2023. Ytterligare utmaningar har varit bristen på kompetens och uppskjutna skatteinbetalningar som effekt av pandemin. Däremot verkar efterfrågan i restaurangbranschen inte ha varit något problem. Enligt data från SCB (2024) ökade försäljningen i restaurangbranschen (uttryckt i löpande priser) totalt med 5,5 procent under tredje kvartalet 2023, jämfört med motsvarande period föregående år.

Sammantagen har utvecklingen de senaste åren påverkat möjligheterna för livsmedelskedjan att bedriva en ekonomiskt, miljömässig och socialt hållbar verksamhet i Sverige där produktionen ökar. Återkommande kriser och yttre omständigheter visar på ett behov av resilienta företag och ekosystem. Detta är nödvändigt för att företagen ska kunna bygga upp reserver i form av till exempel kapital och lager. Det är också nödvändigt för att de ska kunna genomföra framåtsyftande investeringar för en mer hållbar produktion, samt för att ekosystemen ska kunna fortsätta bidra med de tjänster som livsmedelssystemet är beroende av.

3 Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion

Detta kapitel fokuserar på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den ekonomiska dimensionen av hållbarhet. I kapitlet redovisas den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion 2016–2022, kopplat till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Konsument och marknad. I Bilaga D–G finns fördjupningar om varje led i livsmedelskedjan som visar utvecklingen mellan åren 2011–2022, i Bilaga H–K finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

3.1 Sammanfattning

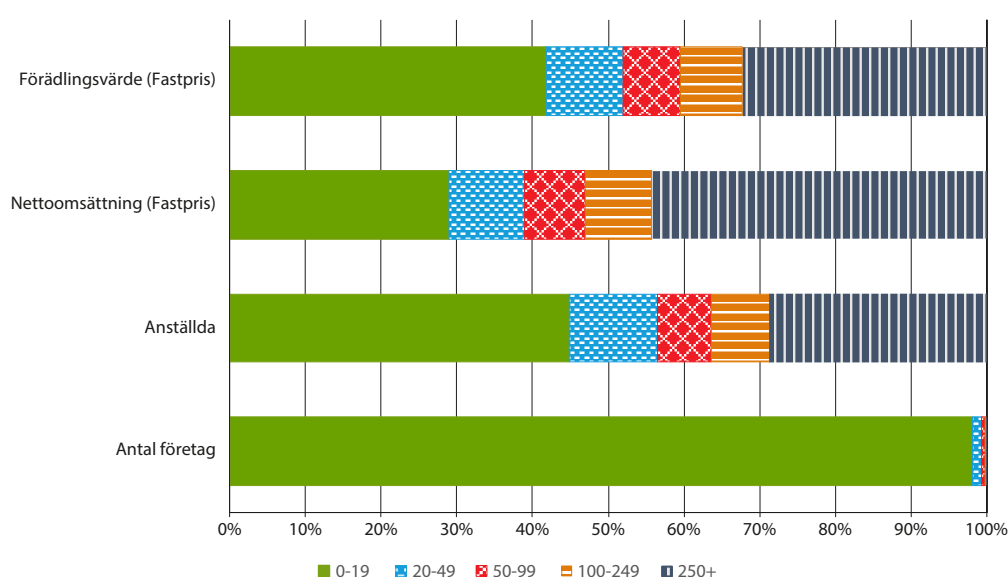
För livsmedelskedjan totalt⁸ visar trendanalyserna inte på några statistiskt signifikanta trender över perioden 2016–2022 för några av de indikatorer som användes för att mäta *lönsamhet*, *konkurrenskraft* eller *produktion*. Tittar man däremot närmre på specifika delsektorer finns statistiskt signifikanta positiva trender för *svenska marknadsandelen* för nötkött, griskött och matfågel, *förädlingsvärdet*⁹ i livsmedelshandeln, *produktionen* av griskött och matfågel, *exporten av jordbruksvaror och livsmedel*, samt *antalet företag* i livsmedelsindustrin och restaurangledet. Trendanalyserna visar dock också på statistiskt signifikanta nedåtgående trender för *svenska marknadsandelen* för ost, *rörelsemarginalen* och *avkastningen på eget kapital* i restaurangledet, *produktionsvolymen* i marina fisket, *antalet företag* i primärproduktionen, *antalet årsarbetskrafter*, samt *arbetskraftsproduktiviteten*.

Effekterna på företagens lönsamhet under perioden har i stor omfattning påverkats av yttre omständigheter som torkan år 2018, covid-19-pandemin år 2020 och den kraftiga ökningen i inflation och priser generellt under de senaste åren. Effekterna har varierat för olika produktionsgrenar. De yttre omständigheterna kräver att företagen har ett handlingsutrymme i form av bland annat högre marginaler för att vara mindre sårbara och därmed bättre rustade för framtiden.

⁸ Det vill säga, för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan.

⁹ För att ta hänsyn till den senaste tidens kraftiga inflation används i årets rapport fasta priser för att följa utvecklingen av förädlingsvärdet.

Det fanns drygt 84 000 företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan år 2021 med en omsättning på 200 000 kronor eller mer. Trendanalysen över antal företag visar inte på någon statistiskt signifikant trend sedan år 2016. Antalet årsarbetskrafter i dessa företag låg år 2021 på cirka 278 000, och trendanalysen visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend över perioden 2016–2021. Livsmedelskedjan består nästan uteslutande av företag med färre än 250 anställda, det vill så kallade små och medelstora företag¹⁰. Majoriteten av de anställda inom livsmedelskedjan är anställda i denna typ av företag. Som framgår av [Figur 3](#) fanns år 2021 nästan 70 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde och drygt 55 procent av nettoomsättningen i små och medelstora företag. Därmed får politiska beslut som berör sådana företag stor påverkan på hela livsmedelskedjan i Sverige.

Figur 3. Andel av förädlingsvärdet, nettoomsättningen, anställda och antal företag per företagsstorleksklass (utefter antalet anställda) för livsmedelskedjan år 2021 (fasta priser, basår 2016).

Källa: (SCB, 2023a)

3.2 Går utvecklingen i önskvärd riktning?

Resultaten av de trendanalyser som ligger till grund för analysen av de utvalda indikatorernas utveckling sammanfattas i [Tabell 5](#). Av tabellen framgår att det finns statistiskt signifikanta trender i önskvärd riktning för indikatorer såsom den svenska marknadsandelen och produktionsvolymen för griskött och matfågel, förädlingsvärdet i livsmedelshandeln, exporten av jordbruksvaror och livsmedel och antalet företag i livsmedelsindustrin och restaurangledet. Det framgår också att indikatorer såsom den svenska marknadsandelen för ost, antal företag i primärproduktionen, och antalet årsarbetskrafter följer en statistiskt signifikant nedåtgående trend.

¹⁰ EU:s definition.

Tabell 5. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja 2016–2021/2022.

Aspekt	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Företagens konkurrenskraft	Nettomarginal	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	-	
	Svensk marknadsandel	Morötter	-	
		Äpple	-	
		Tomter	-	
		Nötkött	↑	Ja
		Griskött	↑	Ja
		Matfågel	↑	Ja
		Ägg	-	
		Smör	-	
		Ost	↓	Nej
		Mjölkequivalerter	-	
		Matpotatis	-	
Socker	-			
Spannmål	-			
Långsiktigt lönsamma företag	Rörelsemarginal	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	↓	Nej
	Avkastning på eget kapital	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	-	
		Restaurang	↓	Nej
Produktion	Förädlingsvärde	Livsmedelskedjan (totalt)	-	
		Primärproduktionen	-	
		Livsmedelsindustrin	-	
		Livsmedelshandeln	↑	Ja
		Restaurang	-	

Aspekt	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Produktion	Produktionsvolym ¹	Spannmål och oljeväxter	-	
		Potatis	-	
		Mjölkinvägning	-	
		Nötkött	-	
		Griskött	↑	Ja
		Matfågel	↑	Ja
		Ägg	-	
		Äpplen	-	
		Tomater	-	
		Morötter	-	
		Vattenbruksprodukter	-	
		Marint fiske	↓	Nej
		Insjöfiske	-	
		Export av jordbruksvaror och livsmedel		↑
	Möjlighet att skapa arbetstillfällen	Antal företag	Livsmedelskedjan (totalt)	-
Primärproduktionen			↓	Nej
Livsmedelsindustrin			↑	Ja
Livsmedelshandeln			-	
Restaurang		↑	Ja	
Antal årsarbetstider		↓	Nej	

Not 1: Urval av sektorer inom primärproduktionen.

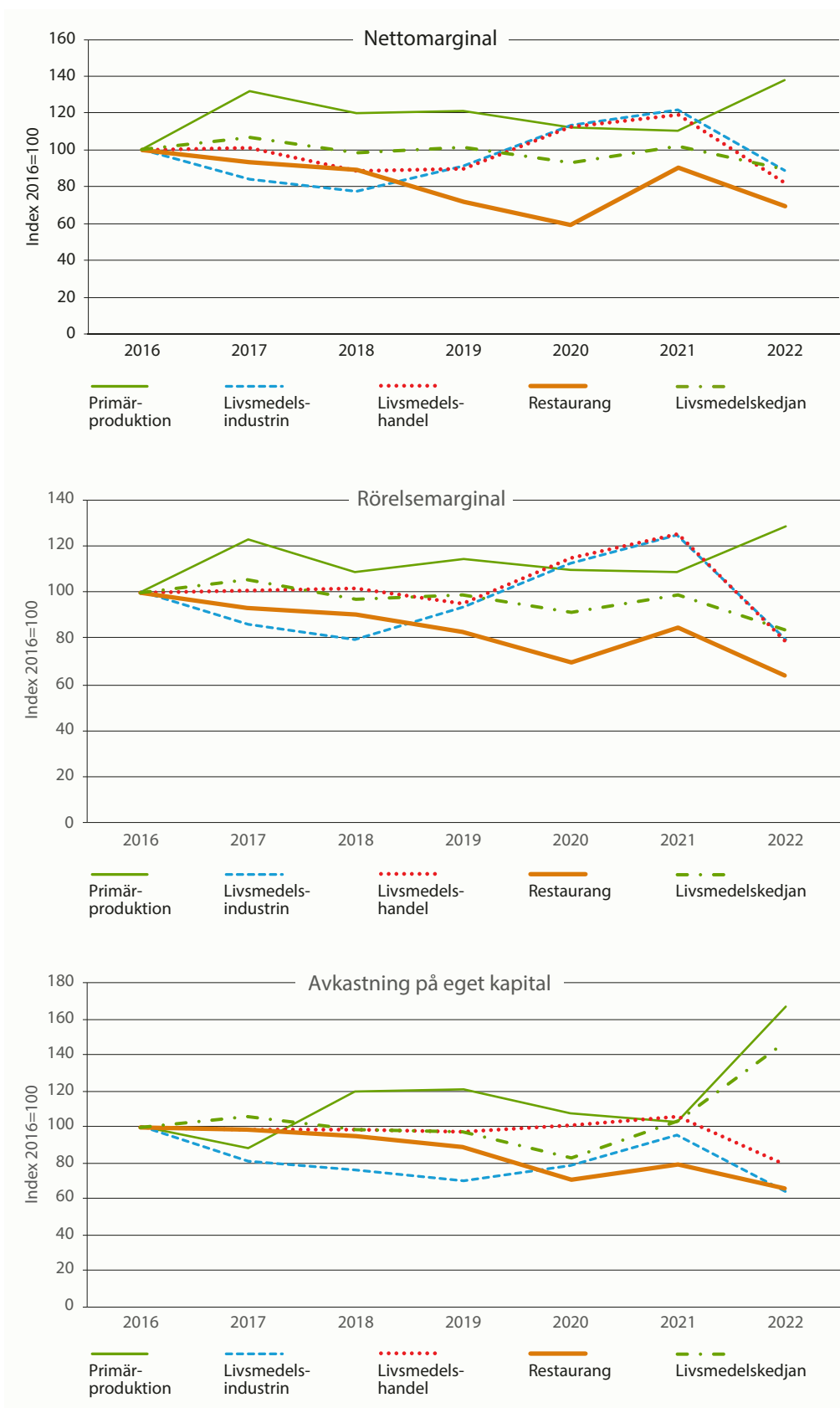
3.3 Företagens konkurrenskraft och lönsamhet

Konkurrenskraft är viktigt såväl i fredstid som vid höjd beredskap och kris-tider. Konkurrenskraft skapas bland annat av hållbara företag som kan skapa ekonomisk tillväxt utan att det leder till ökad belastning på miljön eller får negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd.

3.3.1 Lönsamhetens utveckling

Företag behöver vara lönsamma för att kunna investera i nya, mer hållbara tekniker och metoder samt bidra till en hållbar utveckling. I denna rapport används tre ekonomiska nyckeltal för att mäta företagets lönsamhet – nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital¹¹. Nyckeltalens utveckling har varit relativt stabila för livsmedelskedjan som helhet från och med år 2016, men utvecklingen skiljer sig åt mellan de olika leden. [Figur 4](#) visar utvecklingen i indexform, uppdelat på de olika leden.

¹¹ För definition av begreppen, se Bilaga L.

Figur 4. Utvecklingen av företagens nettomarginal, rörelsemarginal och avkastning på eget kapital 2016–2022 i livsmedelskedjans olika led.

Källa: (SCB, 2023a)

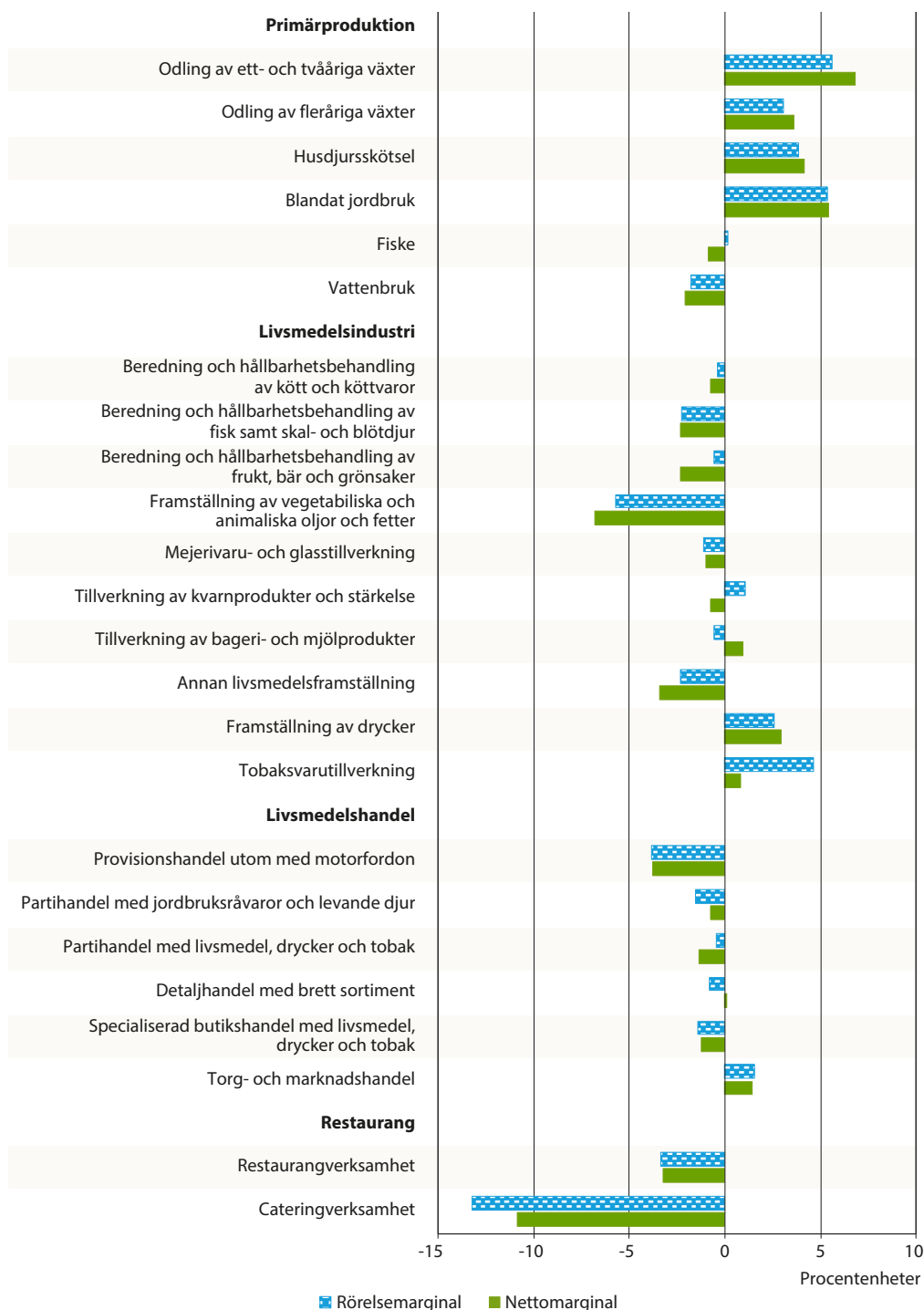
Som framgår av [Figur 4](#) var restaurangledet den del av livsmedelskedjan som drabbades hårdast av pandemin och efter en tillfällig förbättring under år 2021 sjönk nettomarginalen, rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital för restaurangledet igen under år 2022. Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend för restaurangledets rörelsemarginal samt avkastningen på eget kapital mellan åren 2016 och 2022. Den försämrade lönsamheten i restaurangledet mellan åren 2018 och 2020 berodde, enligt Visita (2019), på att hushållens konsumtionsutgifter inte ökade i lika stor utsträckning som tidigare och att en större andel av hushållens utgifter lades på bilar och boende. Under 2022 påverkade den ökade inflationen och prisökningarna både företagets kostnader och konsumenternas efterfrågan, vilket ledde till vikande lönsamhet. För övriga led i livsmedelskedjan samt livsmedelskedjan som helhet visade trendanalyserna inga statistiskt signifikanta resultat.

Det är dock värt att notera att primärproduktionen var det enda ledet i livsmedelskedjan vars ekonomiska nyckeltal ökade mellan 2021 och 2022. Primärproduktionen påverkades under 2022 av stora prisökningar för de insatsvaror som jordbruket använder. Samtidigt steg avräkningspriserna för viktiga jordbruksprodukter såsom spannmål och mjölk. Regeringen beslutade också om ett krisstöd som började betalas ut under året. Tillsammans med stora skördar blev det samlade resultatet en kraftig ökning i företagsinkomsten (Jordbruksverket, 2023c).

[Figur 5](#) visar med hur många procentenheter de olika delsektorernas¹² nettomarginal och rörelsemarginal förändrades om år 2016 jämförs med år 2022. I figuren anges förändringen i procentenheter eftersom nivån på nyckeltalen skiljer sig åt mellan de olika delsektorerna, bland annat beroende på företagsform. Låga utgångsnivåer på nyckeltalen kan ge stora procentuella förändringar, vilket därmed inte ger en rättvis bild av verkligheten.

12 För exempel på vad som kan produceras i de olika delsektorerna hänvisar vi till Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin 2023.

Figur 5. Förändring i nettomarginal och rörelsemarginal år 2022 jämfört med år 2016 i olika delsektorer, procentenheter.

Källa: (SCB, 2023a)

Inga trendanalyser har genomförts för netto- eller rörelsemarginalens utveckling i delsektorerna, men om resultatet för 2022 jämförs med resultatet 2016 på denna detaljnivå (se [Figur 5](#)) framgår att nettomarginalen var högre 2022 i 8 av 24 delsektorer i livsmedelskedjan. Den var oförändrad i 1 delsektor och minskade i övriga 15 delsektorer. Rörelsemarginalen var högre 2022 än 2016 i 7 av 24 delsektorer, oförändrad i 3, och minskade i resterande 13 delsektorer.

Tidigare år har nettomarginalens och rörelsemarginalens utveckling följts åt i större utsträckning än vad de gjorde år 2022. Förändringen kan bero på att räntenivån var inte längre var stabil efter 2021.

Ser man till de olika leden i livsmedelskedjan finns skillnader både mellan och inom leden. Inom primärproduktionen har både nettomarginalen och rörelsemarginalen ökat i samtliga av jordbrukets delsektorer om 2022 jämförs med 2016. I vattenbruket har nettomarginalen och rörelsemarginalen dock minskat. Fiskets rörelsemarginal har ökat något, samtidigt som dess nettomarginal har minskat. Högre priser och en god efterfrågan på flera produkter har haft en positiv inverkan på lönsamheten.

Inom livsmedelsindustrin var de ekonomiska nyckeltalen generellt sett lägre 2022 än 2016, främst inom *Framställning av vegetabiliska och animaliska fetter*. Undantagen är delsektorerna *Framställning av drycker* och *Tobaksvarutillverkning*. Livsmedelshandels delsektorer hade relativt små förändringar i nyckeltalen. Den största förändringen skedde i *Provisionshandel utom med motorfordon* där både nettomarginalen och rörelsemarginalen minskade med 4 procentenheter. I restaurangledet minskade både nettomarginal och rörelsemarginal för båda delsektorerna.

Livsmedelshandelns utveckling har stor betydelse för utvecklingen av hela livsmedelskedjans nettomarginal och rörelsemarginal. Ledets omsättning motsvarade 66 procent av livsmedelskedjans totala omsättning år 2021. När nettomarginalen beräknas sätts resultat efter finansiella poster i förhållande till nettoomsättningen och när rörelsemarginalen beräknas sätts rörelseresultatet i förhållande till nettoomsättningen. Motsvarande andel för livsmedelsindustrin var 18 procent, restaurangledet 9 procent och primärproduktionen 7 procent.

3.3.2 Svensk marknadsandel

Den svenska livsmedelsproduktionens konkurrenskraft kan även mätas med hjälp av svensk marknadsandel, det vill säga hur stor andel av Sveriges totala förbrukning av ett livsmedel som skulle kunna tillgodoses av svenskproducerat.. Andelarna kan överstiga 100 procent för de livsmedel där exporten är större än importen. Marknadsandelen är ett relativt mått som påverkas av både efterfrågan och utbud, vilket innebär att marknadsandelen kan minska om konsumtionen ökar snabbare än produktionen. [Tabell 6](#) visar de svenska marknadsandelarna för utvalda delsektorer 2016 och 2022, samt resultaten av trendanalyserna för utvecklingen av marknadsandelen för respektive livsmedel.

Tabell 6. Svensk marknadsandel för utvalda delsektorer åren 2016 och 2022 samt trendanalysernas resultat.

Delsektor	Andel 2016	Andel 2022	Trendanalysens resultat
Morötter	93%	94%	-
Äpple	24%	28%	-
Tomater	14%	17%	-
Nötkött	51%	56%	↑
Griskött	70%	82%	↑
Matfågel	67%	73%	↑
Ägg	94%	101%	-
Smör	57%	62%	-
Ost	45%	39%	↓
Mjölkekvivalenter	75%	72%	-
Matpotatis (obearbetad)	92%	91%	-
Socker	106%	103%	-
Spannmål	124%	136%	-

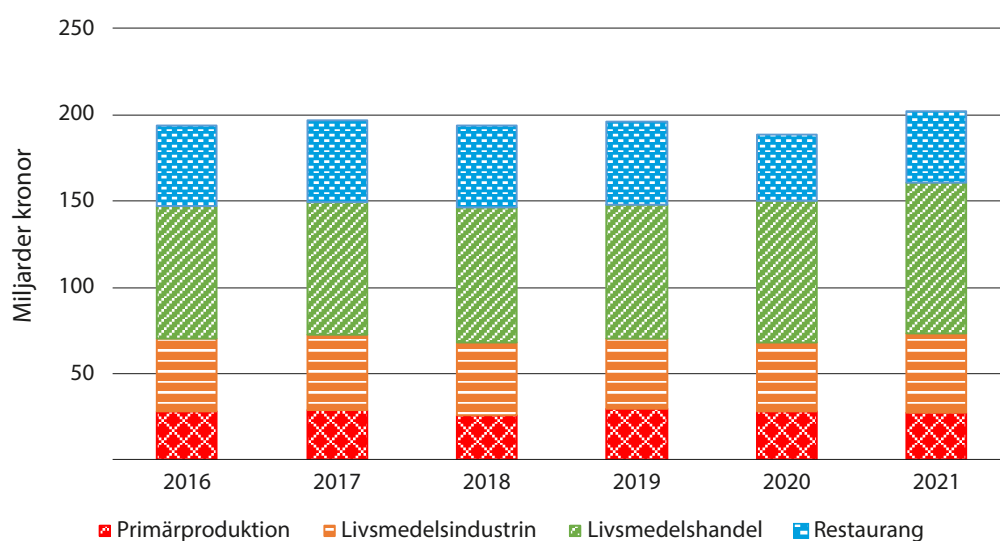
Som kan utläsas från [Tabell 6](#) visar trendanalyserna för nötkött, griskött och matfågel på statistiskt signifikanta uppåtgående trender mellan åren 2016 och 2022. Under samma period visar trendanalysen för ost på en statistiskt signifikant nedåtgående trend. För övriga undersökta livsmedel visar trendanalyserna inga statistiskt signifikanta resultat.

3.4 Produktion

3.4.1 Förädlingsvärdets utveckling

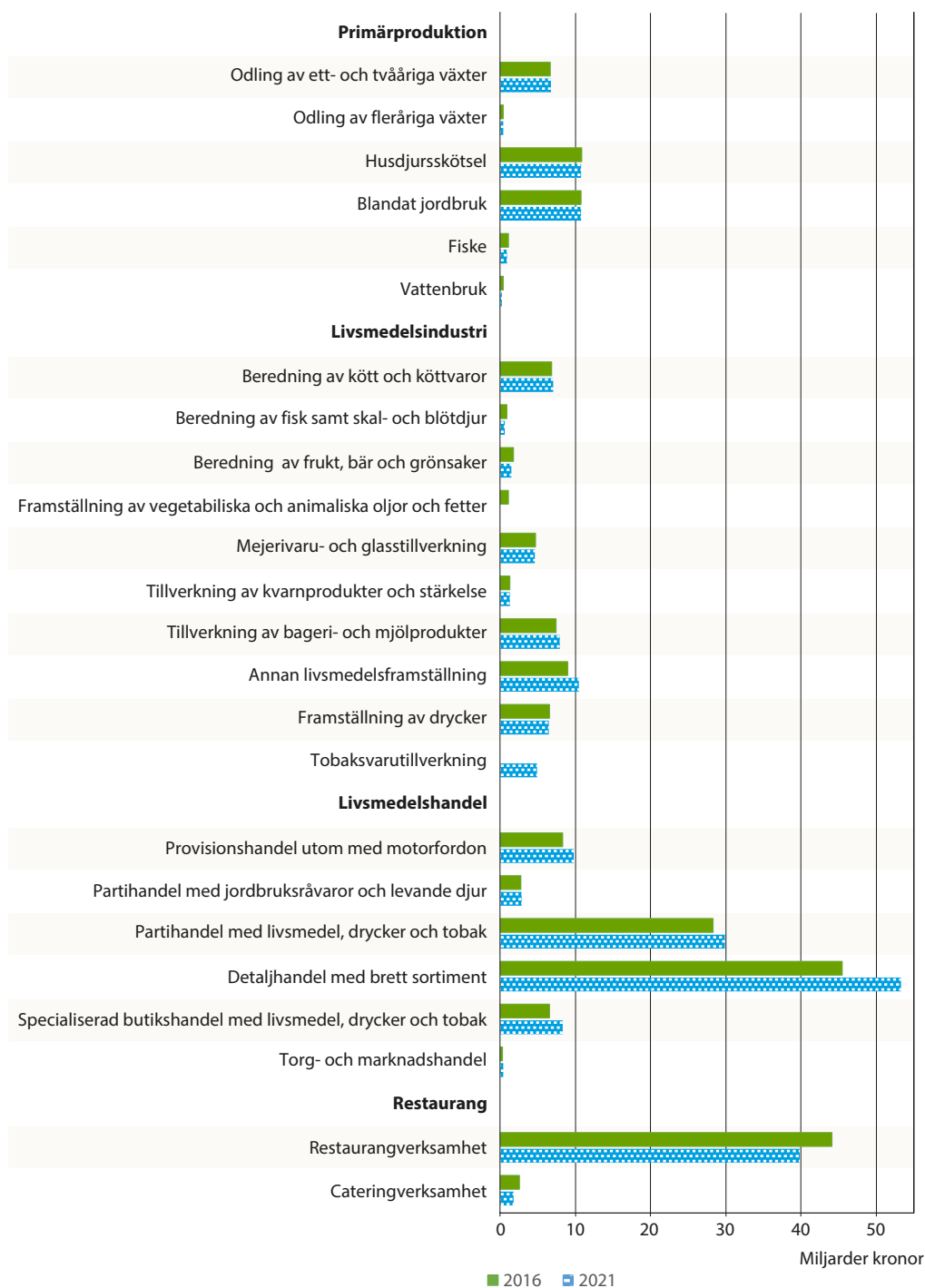
Förädlingsvärdet visar i detta fall livsmedelskedjans bidrag till Sveriges bruttonationalprodukt (BNP) och används för att följa produktionen i hela livsmedelskedjan. Det totala förädlingsvärdet i livsmedelskedjan uppgick till drygt 202 miljarder kronor år 2021, vilket är 4 procent högre jämfört med år 2016. Livsmedelskedjan hade en svagare tillväxt mellan åren 2016 och 2020 (4 procent) jämfört med det totala näringslivet (14 procent). En svagare tillväxt kan leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital, eftersom den förväntade framtida avkastningen då är lägre i jämförelse med om investeringarna görs i andra sektorer.

[Figur 6](#) visar förädlingsvärdet 2016–2021 i livsmedelskedjans olika led. Endast trendanalysen för livsmedelshandeln visar på en statistiskt signifikant uppåtgående trend. För resterande led visar trendanalyserna inga statistiskt signifikanta resultat. I livsmedelshandeln och livsmedelsindustrin var förädlingsvärdet 14 respektive 7 procent högre år 2021 än det var år 2016, samtidigt som det var 11 respektive 2 procent lägre i primärproduktionen och restaurangledet.

Figur 6. Förädlingsvärdet 2016–2021 i livsmedelskedjans olika led (fasta priser, basår 2016).
Källa: (SCB, 2023a)

[Figur 7](#) visar förädlingsvärdet 2016 och 2021 i livsmedelskedjans olika del-sektorer och ger en indikation på respektive leds betydelse för utvecklingen i livsmedelskedjan som helhet. Inga trendanalyser har dock genomförts på denna detaljerade nivå. Det framgår av figuren att tillväxten har varit starkast inom livsmedelshandeln, och det är även i detta led som livsmedelskedjans högsta förädlingsvärden finns.

Figur 7. Förädlingsvärdet år 2016 och 2021 uppdelat på livsmedelskedjans olika delsektorer.

Källa: (SCB, 2023a)

3.4.2 Produktionsvolymens utveckling

Eftersom förädlingsvärdets utveckling påverkas av flera olika faktorer (exempelvis priser, valutakurser, insatsvaror, turism och handel) följs även produktionsvolymens utveckling i ett urval delsektorer i primärproduktionen.

[Tabell 7](#) visar sammantaget på delvis ökade produktionsvolymerna, även om det finns variationer mellan sektorerna. Produktionsvolymen för fisket gäller volym landad fisk, och trendanalysen för marint fiske visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Den nedåtgående trenden består främst av minskningar i landningsvolymerna av sill och tobis, vilket till stor del beror på minskade kvoter för dessa arter. Förändringar i sill-, skarpsill- och tobisfisket ger stort genomslag på den totala mängden landad fisk då dessa arter dominerar det svenska fisket volymmässigt. Fångster av dessa arter går i mycket stor utsträckning till foderproduktion. Jordbruksverket har sedan 2022 ett regeringsuppdrag att arbeta för att en ökad andel av fångsten ska landas för livsmedelsproduktion i Sverige. Torskfångsterna har också minskat under tidsperioden på grund av de åtgärder som förbjuder fiske av torsk i Östersjön.

Trendanalysen för griskött och matfågel visar på statistiskt signifikanta positiva trender mellan 2016 och 2022. I övrigt finns inga statistiskt signifikanta trender, men produktionsvolymerna var högre 2022 än 2016 gällande spannmål och oljeväxter, nötkött, ägg, äpplen, tomater och morötter. För potatis, mjölkinnvägning och vattenbruksprodukter var produktionsvolymerna lägre 2022 jämfört med 2016. Insjöfisket var oförändrat i jämförelsen mellan de två åren. För en djupare analys av utvecklingen, se Bilaga D.

Tabell 7. Produktionsvolymens utveckling 2016–2022.

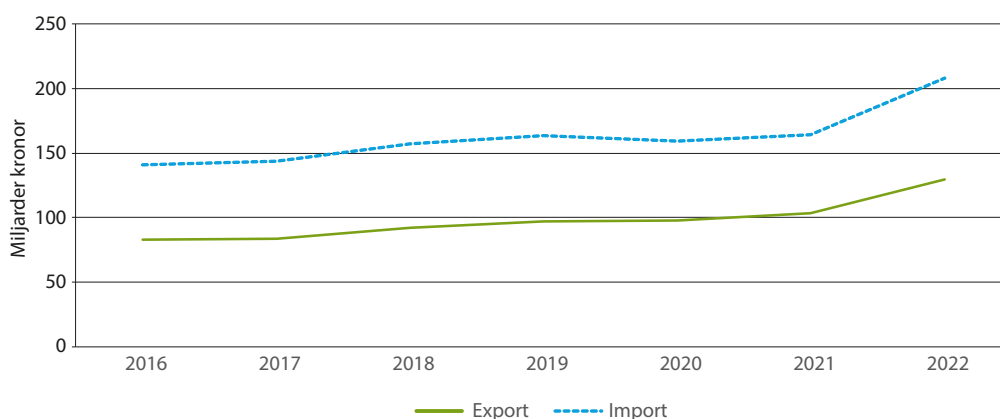
Produkt	Volym 2016 (1 000 ton)	Volym 2022 (1 000 ton)	Trendanalysens resultat
Spannmål & oljeväxter	5 753	5 956	-
Potatis	861	851	-
Mjölkinnvägning	2 862	2 765	-
Nötkött	131	135	-
Griskött	233	254	▲
Matfågel	158	176	▲
Ägg	140	155	-
Äpplen	27	32	-
Tomater	15	17	-
Morötter	112	114	-
Vattenbruksprodukter	17	14	-
Marint fiske	196	139	▼
Insjöfiske	2	2	-

3.4.3 Export av jordbruksvaror och livsmedel

Enligt målet för det strategiska området Konsument och marknad ska den svenska livsmedelsexporten ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader. Jämfört med andra varor är Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel över nationsgränser relativt liten. Som framgår av [Figur 8](#) har värdet på den svenska handeln med jordbruksvaror och livsmedel ökat sedan 2016. Notera dock att uppgifterna om export och import bygger på

löpande priser, vilket medför att en del av uppgången kan förklaras av den ökade inflationen.

Den svenska exporten av livsmedel (inklusive jordbruksvaror) uppgick till närmare 130 miljarder kronor år 2022, vilket är 57 procent högre än 2016 års nivå. Trendanalysen visar en statistiskt signifikant uppåtgående trend. En stor andel av den svenska livsmedelsexporten är vidareexport av fisk, kräft- och blötdjur från Norge. Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel exklusive fisk, kräft- och blötdjur uppgick till närmare 76 miljarder kronor år 2022, vilket är 70 procent högre än 2016 års nivå. Under samma period har den totala svenska varuexporten ökat med 68 procent.

Figur 8. Värdet på den svenska handeln med jordbruksvaror och livsmedel år 2011–2022 (löpande priser).

Källa: (SCB, 2023a)

Den svenska importen av livsmedel (inklusive jordbruksvaror) uppgick till drygt 208 miljarder kronor, vilket är 47 procent högre än 2016 års nivå. Den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel exklusive fisk, kräft- och blötdjur uppgick till närmare 146 miljarder kronor år 2022, vilket är 50 procent högre än 2016 års nivå. Ingen trendanalys har gjorts över importens utveckling under perioden, då importen inte ingår i de indikatorer som valts ut för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan. Importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder, utsäde och drivmedel är en förutsättning för den nuvarande nivån på livsmedelsproduktionen i Sverige och behövs för att kunna leverera de produkter som konsumenter efterfrågar. Många konsumenter efterfrågar dessutom livsmedel som inte går att producera i Sverige, samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året. Livsmedelsindustrin använder såväl inhemskt producerade som importerade råvaror och förädlar dessa vidare för den inhemska marknaden eller export.

3.5 Möjlighet att skapa arbetstillfällena

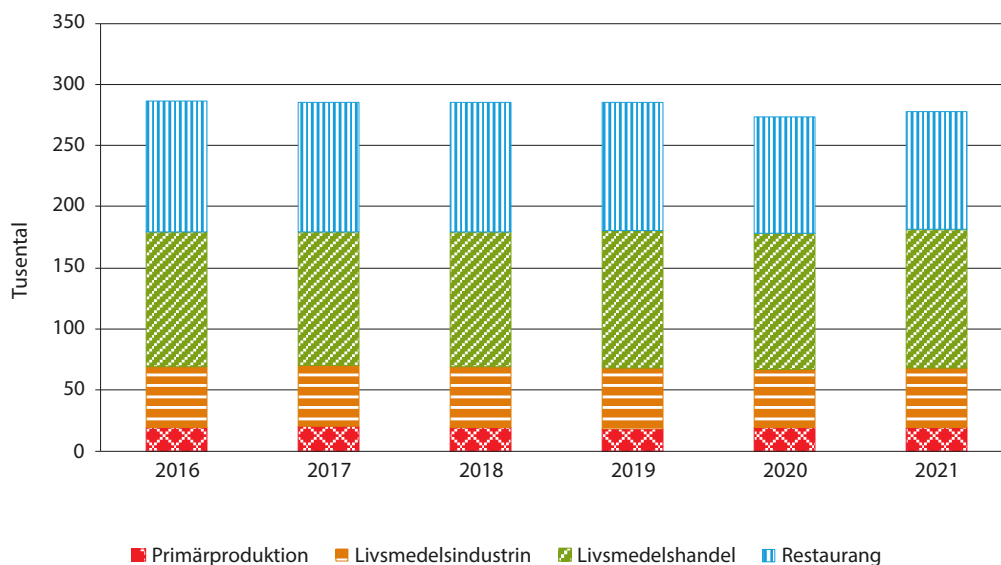
3.5.1 Antal företag

Det fanns drygt 84 000 företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan år 2021 med en omsättning på 200 000 kronor eller mer. Trendanalysen visar inte på någon statistiskt signifikant trend i utvecklingen av antal företag sedan år 2016.

3.5.2 Årsarbetskrafter

Trendanalysen för antalet årsarbetskrafter inom livsmedelskedjan visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend under perioden 2016–2021. År 2021 uppgick antalet till cirka 278 000, vilket är 3 procent lägre än nivån år 2016 (se [Figur 9](#)). Notera att antalet årsarbetskrafter skiljer sig från antalet sysselsatta, där det förstnämnda anger antalet heltidsekvivalenter och på så vis tar hänsyn till hur mycket de anställda jobbar.

En anledning till den nedåtgående trenden kan vara att det – sett över tid – varit lönsamt att investera i teknik som ersätter arbetskraft, samtidigt som kostnaderna för kapital varit lägre än kostnaderna för arbetskraft. Sådana investeringar har alltså bidragit till att företagen kunnat producera samma mängder som tidigare, men med färre arbetskraftstimmar. För att en näringsgren ska vara konkurrenskraftig över tid krävs att verksamheten effektiviseras, exempelvis genom investeringar i ny teknik.

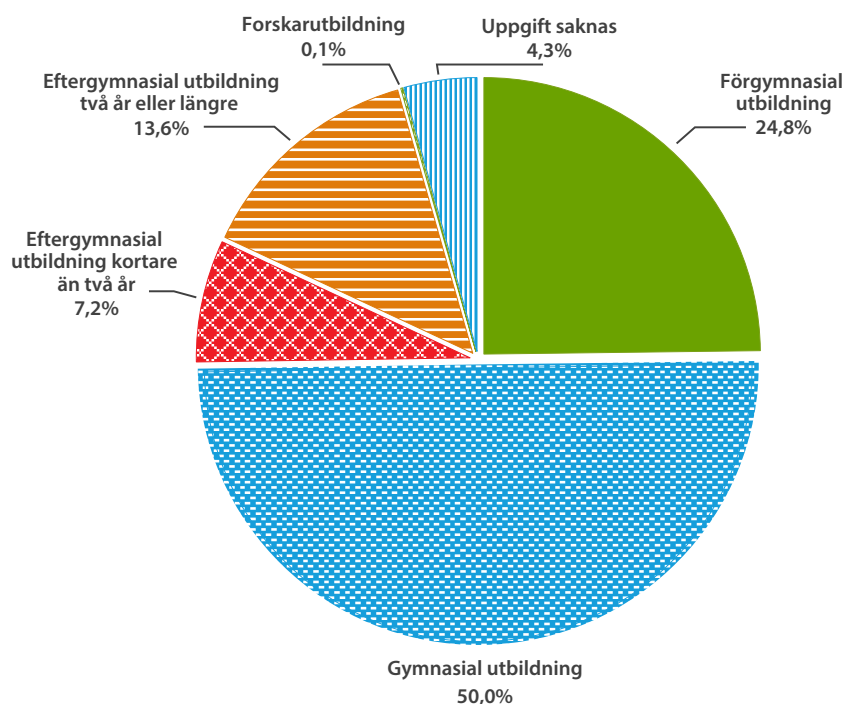

Figur 9. Antalet årsarbetskrafter i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan 2016–2021, utefter livsmedelskedjans led.

Källa: (SCB, 2023a)

Tillgången till kompetent arbetskraft är en viktig bidragande faktor till höjd kunskapsnivå hos företagen. Flera organisationer i livsmedelskedjan lyfter detta som en nödvändighet för att öka produktionen och lönsamheten, men även för att locka till sig nya investerare som kan bidra till ytterligare utveckling. Kunskapsutveckling bidrar till ökad produktivitet och förädlingsgrad, vilket är nödvändigt för att höja konkurrenskraften i livsmedelskedjan. [Figur 10](#) visar andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning.

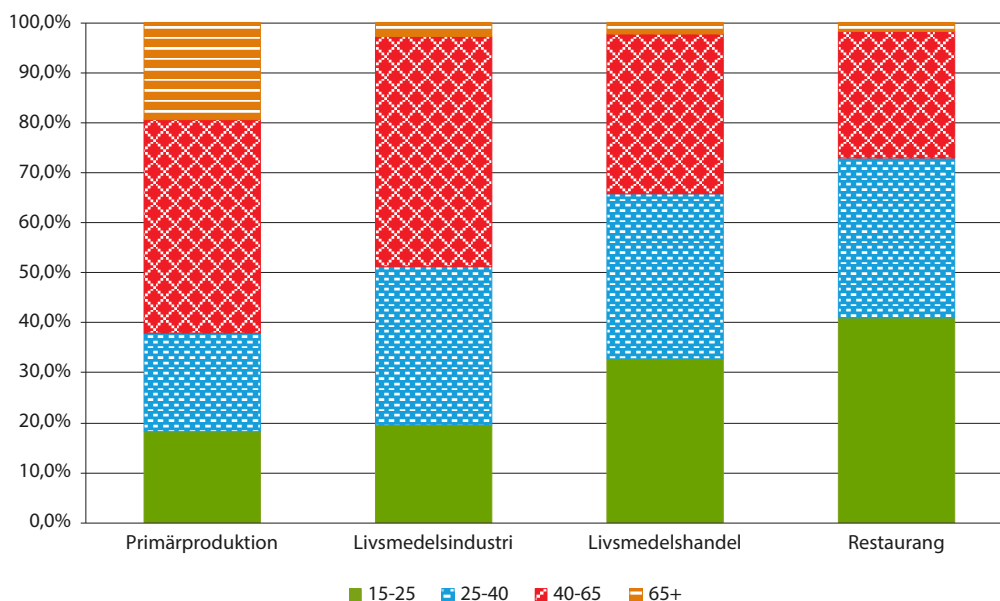

Figur 10. Andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning.

Källa: (SCB, 2023a)

År 2021 saknade ungefär 75 procent av de sysselsatta i livsmedelskedjan eftergymnasial utbildning och drygt hälften hade gymnasial utbildning som sin högsta uppnådda utbildningsnivå. Om 2021 jämförs med 2016 är gruppen med en minst tvåårig eftergymnasial utbildning 1 procentenhet högre.

Som framgår i [Figur 11](#) varierar åldersfördelningen bland sysselsatta inom livsmedelskedjan mellan leden. Livsmedelshandeln och restaurangbranschen har en relativt jämn åldersfördelning, medan arbetskraften i livsmedelsindustrin och primärproduktionen är relativt sett äldre.

Figur 11. Åldersfördelningen i livsmedelskedjans olika led år 2021.

Källa: (SCB, 2023a)

Som framgår av [Figur 11](#) har livsmedelsindustrin och primärproduktionen störst andel sysselsatta i ålderskategorin 40–65 år. Primärproduktionen har även en större andel sysselsatta i kategorin 65 och äldre (hela 19 procent) jämfört med övriga led i livsmedelskedjan (2–3 procent). Värt att notera är dock att andelen sysselsatta i denna ålderskategori i primärproduktionen har minskat från 26 procent år 2016. Under perioden har det totala antalet sysselsatta minskat från 45 000 till 38 000.

Minskningen i ålderskategorin 65 och äldre inom primärproduktionen utgör en stor del av den totala minskningen i antalet sysselsatta som skett i ledet mellan åren 2016 och 2021. Även inom ålderskategorin 40–65 och äldre har antalet anställda minskat något. Samtidigt har antalet sysselsatta inom ålderskategorierna 15–25 år och 25–40 år i samma led varit relativt oförändrat, vilket antyder att minskningen beror på att många sysselsatta lämnat arbetslivet och inte ersatts av yngre arbetskraft.

3.6 Minskad sårbarhet

Återkommande kriser och oförutsedda händelser visar på behovet av resilienta företag. Ekonomiska faktorer som, enligt EU-kommissionen, kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 4](#). I årets rapport ligger fokus på följande påverkansfaktorer:

- handel och handelsmönster
- tillgång till och priser på insatsvaror och råvaror
- producenternas inkomster

- hushållens inkomster
- inflation och livsmedelspriser

3.6.1 Handel och handelsmönster

Genom handel blir företag utsatta för konkurrens, vilket bland annat leder till ökad innovation och teknikutveckling. Studier visar också på att produktivitetstillväxten stimuleras av internationell handel, eftersom länder genom att handla med andra kan specialisera sig på att producera varor de själva är bra på att producera och importera sådant som andra länder kan producera mer effektivt (Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2007). I teorin skulle detta kunna innebära att produktionen på sikt blev mer hållbar i och med en mer effektiv global resursanvändning. Dock är en förutsättning för det att produktionen och handeln globalt sker på ett hållbart sätt, vilket än så länge inte är fallet i praktiken men kan eftersträvas med hjälp av handelsöverenskommelser och internationella standarder.

Internationell handel med viktiga varor kan också bidra till minskad sårbarhet i den inhemska produktionen (World Trade Organization, 2021) och att EU:s inre marknad upprätthålls är av central betydelse för Sveriges livsmedelstrygghet. En stor del av Sveriges import av livsmedel kommer från den inre marknaden och även exporten är i hög grad riktad mot andra EU-länder. Under pandemin visade sig den inre marknaden vara resilient vad gäller upprätthållandet av det fria flödet av livsmedel. EU-kommissionen har också tagit initiativ för att stärka den inre marknads funktion och den fria rörligheten i samband med kriser (SOU 2024:8, 2024).

Internationell handel medför ofta längre transporter, vilka i sig har en negativ påverkan på bland annat klimatet. Godstransporter är dock ofta effektiva, men det finns en stor variation. Till exempel har varor som transporteras med flyg större klimatpåverkan, liksom varor med kort hållbarhet där långa transporter medför ett stort svinn. Livsmedelstransporterna globalt sett står för 5 procent av livsmedelssystemets totala utsläpp. Livsmedelstransporterna har alltså viss betydelse, men det är av större betydelse för klimatet vilken typ av livsmedel vi väljer att konsumera och hur de har producerats än hur långt produkterna har transporterats (Ritchie & Roser, 2023).

Den svenska livsmedelsproduktionen har kommit längre vad gäller vissa hållbarhetsaspekter än produktionen i många andra länder. För de livsmedel Sverige har goda förutsättningar att producera kan en ökad andel svenska produkter på den globala marknaden bidra till att minska den globala livsmedelskonsumtionens negativa hållbarhetseffekter. Omvänt finns det livsmedel som vi har sämre förutsättningar att producera i Sverige, men som är fördelaktiga att välja ur exempelvis klimat- och miljösynpunkt. Det är därmed fördelaktigt att vi kan importera dessa idag.

En ökad globalisering och specialisering inom jordbruk och livsmedelsproduktion kan dock även innebära vissa risker. Det medför bland annat ett stort beroende av fungerande handelsströmmar, vilka är sårbara för konflikter i vår omvärld. Den höga graden av specialisering som råder idag gör det svårt att ställa om produktionssystem utefter uppkomna behov utan att det medför betydande kostnader. Effekterna av icke-fungerande handelsströmmar på livsmedelstryggheten blir på så vis omfattande.

Ökad specialisering kan också leda till en global strukturomvandling, vilket ofta leder till att anläggningar blir större och därmed sårbara för yttre hot. Ökad specialisering kan också ha negativa effekter på miljön. Till exempel innebär specialiseringen i många fall en minskad variation i odlingslandskapen, vilket missgynnar den biologiska mångfalden. I sin tur bidrar det till att sårbarheten i livsmedelskedjan ökar ytterligare.

Utsikt till år 2030

Internationell handel – till stor del riktad mot EU:s inre marknad – kommer fortgå. Även den globala strukturomvandlingen som pågår kan väntas fortsätta, vilket medför att

Diversifiering av importkällor och avsättningsmöjligheter kan dock underlätta minskandet av sårbarheter som kan uppstå till följd av alltför stort beroende av ett begränsat antal handelspartner (European Commission, 2023). Ökad diversifiering av handelspartners kan underlättas om EU lyckas avsluta pågående förhandlingar om frihandelsavtal.

3.6.2 Tillgång till och priser på insatsvaror och råvaror

Kostnadskrisen och kriget i Ukraina har lett till kraftigt stigande priser på produktionsmedel, och FAO:s livsmedelsindex nådde den högsta nivån någonsin våren 2022. Hur ökade priser på insatsvaror och råvaror påverkar konsumentpriser och livsmedelstryggheten varierar beroende på var i livsmedelskedjan priserna ökar. Om de högre produktionskostnaderna inte kompenseras av högre inkomster kommer lönsamheten för företag inom livsmedelskedjan påverkas, vilket i slutändan kan påverka utbudet och därmed tillgången på mat (European Commission, 2023).

Energipriserna har särskilt stor betydelse för sårbarheten i livsmedelskedjan. Energi står för en betydande del av produktionskostnaderna för jordbruks- och fiskerisektorn och högre priser på energi kan leda till lägre produktionsvolym och högre priser på jordbruks-, fiskeri- och vattenbruksprodukter (European Commission, 2023). Medan ökade priser på primära råvaror också har effekt på detaljhandelspriserna påverkas de i allmänhet mer av högre energikostnader inom livsmedelsförädlingen samt i distributions- och marknadsföringsstadier. Hela livsmedelskedjan behöver pålitlig energiförsörjning för det egna

produktionsbehovet, men även för transport, bearbetning och produktion av insatsvaror.

En livsmedelskedja som i stor utsträckning är beroende av importerade fossila bränslen gör livsmedelssystemet mycket sårbart för energiförsörjningschocker. Förnybar energiproduktion på gårdsnivå skulle minska denna sårbarhet, samtidigt som det skulle hjälpa till att nå målet om att minst 32 procent av energin ska bestå av energi från förnybara källor år 2030.

Utsikt till år 2030

De tidiga leden i kedjan kommer fortsatt ha svårt att föra vidare kostnader för produktionen till konsumenter, eftersom de då riskerar att inte få sina produkter sålda. Prisutvecklingen för energi och icke-energiråvaror förväntas dock dämpas framöver, även om oljepriserna förväntas ligga kvar på höga nivåer på medellång sikt (European Commission, 2023).

3.6.3 Producenternas inkomster

Yttre omständigheter såsom de stigande priserna på produktionsmedel till följd av kostnadskrisen och kriget i Ukraina samt ökande marknadspriser har påverkat producenternas inkomster och därmed företagens lönsamhet. Lönsamhetseffekterna har varierat för olika produktionsgrenar och enskilda primärproducenter. Till exempel har djurproducenter påverkats av de flertalet sjukdomsutbrott som skett under den senaste tiden. I det korta perspektivet har de kristöd som delats ut hjälpt företagen att klara likviditeten, men de kraftiga variationerna i både marknads- och produktionsmedelspriser gör det avsevärt svårare att bedriva en långsiktig verksamhet inom primärproduktionen.

En låg lönsamhet kan innebära att företag avstår från investeringar, vilket i förlängningen kan leda till minskad produktivitet, högre arbetslöshet och lägre inkomster. Låg lönsamhet i primärproduktionen ökar risken för att gårdar lägger ner sin verksamhet, vilket innebär risker för livsmedelsförsörjningen och tillgänglighet till mat (European Commission, 2023).

Utsikt till år 2030

På medellång och lång sikt kan lönsamheten inom livsmedelskedjan förväntas förbli under press. Detta till stor del på grund av relativt höga energi- och insatspriser, samt klimatförändringarnas inverkan på avkastning och djurproduktion (European Commission, 2023). Risken för att drabbas av djursjukdomar – dels på grund av klimatförändringar, dels till följd av strukturomvandlingen – kan förväntas förbli på samma nivå som i dagsläget. De minskade förhoppningarna om framtida lönsamhet kan i förlängningen leda till att företag läggs ner, vilket skulle ha en negativ inverkan på livsmedelstryggheten.

3.6.4 Hushållens inkomster

Hushållens tillgång till mat avgörs av livsmedelspriser, hushållens resurser och hushållens inkomster. Hushållens inkomster påverkar både den mängd och kvalitet på livsmedel som ett hushåll kan köpa. Stigande inkomster påverkar inte bara det belopp som spenderas på mat, utan har också en positiv inverkan på variationen i kosten. När hushållens inkomster i ett land ökar tenderar andelen av inkomsten som spenderas på mat att minska, även om de totala matutgifterna fortsätter att stiga.

Högre inkomstnivåer garanterar dock inte hälsosam kost. Tvärtom verkar kaloriöverkonsumtion och konsumtion av flera ohälsosamma livsmedel öka med inkomsten. Personer med begränsade resurser inom höginkomstländer konsumerar ofta billiga, energitäta och näringsfattiga alternativ, vilket resulterar i både brist på mikronäringsämnen och övervikt (European Commission, 2023).

Utsikt till år 2030

Den kraftiga inflationsökningen under de senaste åren innebär att reallönerna och köpkraften har minskat. Det är därför viktigt att vara särskilt uppmärksam på de socioekonomiska grupper som påverkas mest av höjda livsmedelspriser. På kort sikt kan riktade sociala skyddsåtgärder hjälpa utsatta låginkomst-hushåll att klara av prischocker. På längre sikt är det viktigt att rikta in sig på de grundläggande orsakerna till fattigdom (European Commission, 2023).

3.6.5 Inflation och livsmedelspriser

Konsumentmatpriserna är en avgörande drivkraft för livsmedelstrygghet eftersom konsumentpriserna bestämmer kvantiteten och kvaliteten på den mat som hushåll och individer kan köpa. Dessutom kan livsmedelsinflation ge näring åt den totala inflationen och minska den disponibla inkomsten, och därmed ytterligare förvärra den ekonomiska situationen (European Commission, 2023).

Hushåll med låga inkomster kommer att behöva använda flera olika strategier för att hantera högre konsumentpriser på livsmedel. Dessa inkluderar substitutioner mot livsmedel som är mer kaloritäta men som är mindre varierande och fattiga på mikronäringsämnen. Detta kan äventyra kostkvaliteten och förvärra problem med övervikt och mikronäringsbrist, vilket i sin tur kan leda till en ökning av matrelaterade sjukdomar (European Commission, 2023).

I december 2023 publicerade Konjunkturinstitutet en rapport om effekter av internationella prischocker på svenska livsmedelspriser. I rapporten framkommer indikationer på att de svenska livsmedelspriserna de senaste åren, framför allt sedan början på 2022, har påverkats mer än tidigare av högre energipriser, globala matpriser och en svagare krona. Analysen visar på att det även

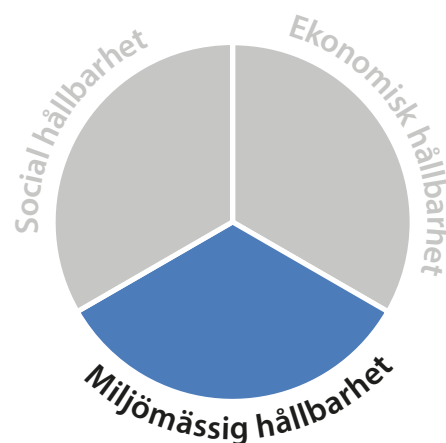
skett en förändring i hur svenska livsmedelspriser svarar på energiprischocker, globala matprischocker och växelkurschocker. Konjunkturinstitutet betonar dock att beräkningarna är förenade med en hög osäkerhet, varför resultatet bör tolkas med försiktighet (Konjunkturinstitutet, 2023).

Utsikt till år 2030

Sociala skyddsåtgärder och skyddsnet är nyckeln till att minimera effekterna av inflation och ökade livsmedelspriser. Många länder har infört sociala trygghets-system som svar på höga priser på livsmedel, men de flesta verkar genomföra kortsiktiga subventionsprogram snarare än mer generella skyddsnet som skulle vara redo att svara på framtida prisökningar på livsmedel (European Commission, 2023).

4 Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet

Detta kapitel fokuserar på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den miljömässiga dimensionen av hållbarhet. I kapitlet sammanfattas om de relevanta nationella miljö kvalitetsmålen nås och i vilken riktning viktiga miljöindikatorer utvecklats under perioden 2016–2021, med hänsyn till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Konsument och marknad. Även övergripande kopplingar mellan livsmedelsproduktion och miljöaspekter och resurseffektivitet diskuteras.

4.1 Sammanfattning

Inget av de 7 miljö kvalitetsmål som identifierats som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms som möjliga att nå till år 2030. Utvecklingen av *Generationsmålet* går åt fel håll och rapporten visar på en statistiskt signifikant trend. Trendanalyserna för andelen mark som ställts om till ekologisk produktion i slättbygd och landet totalt visar statistiskt signifikanta uppåtgående trender. Dock är trenden statistiskt signifikant nedåtgående gällande mark som är under omställning till ekologisk produktion, varför en avmattning av trenden för omställd mark är att vänta under kommande år.

Livsmedelsproduktionen är nödvändig för samhället och en viss påverkan på miljö och klimat från produktionen är ofrånkomlig. Att trygga den inhemska livsmedelsproduktionen är av särskild vikt idag, när klimatförändringar, handelssvårigheter och en orolig omvärldssituation kan medföra effekter på livsmedelstryggheten. Det finns dock många svårigheter kopplat till att mäta förändringar i miljön och värdera dem som effekter av livsmedelsstrategin. Flera olika faktorer påverkar miljön samtidigt och för många faktorer saknas miljöövervakningsdata. Även om miljöövervakningsdata finns kan den ge en kraftigt förenklad bild av hur situationen för miljön utvecklas.

Något som skulle kunna påverka uppfyllelsen av miljömålen är om Sveriges import av livsmedel ökade och ersatte konsumtionen av inhemskt producerade varor. Dock skulle det inte innebära att miljöpåverkan från den svenska livsmedelskonsumtionen minskade, utan bara att den flyttades utanför Sveriges gränser. Därmed skulle inte konsumtionens påverkan nödvändigtvis synas i utvecklingen för de nationella indikatorerna, och en falskt positiv bild av

utvecklingen skulle ges. En ökad import av livsmedel ger också försämrade möjligheter för en fortsatt stabil livsmedelsproduktion inom landet, något som påverkar möjligheten att nå flera av miljökvalitetsmålen, exempelvis målet *Ett rikt odlingslandskap*.

4.2 Går utvecklingen i önskvärd riktning?

Inom det svenska miljömålssystemet sker kontinuerliga uppföljningar och bedömningar av miljömålen. Vart fjärde år görs en fördjupad utvärdering på nationell nivå¹³. För att besvara frågan om *Generationsmålet* samt de 7 nationella miljökvalitetsmål som identifierats som relevanta i detta uppdrag har uppnåtts, utgår bedömningen från den senaste fördjupade utvärderingen som gjordes inom miljömålssystemet år 2023 (Naturvårdsverket, 2023a).

I denna rapport ingår endast nationella miljömässiga indikatorer, men för att ge en heltäckande bild av den svenska livsmedelskedjans effekter på miljön behöver miljöpåverkan även studeras på olika skalor, exempelvis regional nivå. Sveriges naturgivna förutsättningar för livsmedelsproduktion varierar nämligen kraftigt, vilket medför att produktionens miljöeffekter skiljer sig geografiskt. Med andra ord kan den beräknade miljöpåverkan på ett nationellt plan kan vara liten samtidigt som det kvarstår miljöproblem på regional skala. Ett tydligt exempel på detta är de definierade områdena i Sverige där risken för kväveläckage från växtnäring är större, de så kallade nitratkänsliga områdena (Jordbruksverket, 2022b).

Även det internationella perspektivet är nödvändigt för att ge en korrekt bild av livsmedelskedjans miljöpåverkan. Om ökad import av livsmedel ersätter konsumtion av inhemskt producerade varor flyttas delar av miljöpåverkan utanför Sveriges gränser och syns inte nödvändigtvis i utvecklingen för de nationella indikatorerna, alternativt ger en falskt positiv bild av utvecklingen. Idag finns endast beräkningar av internationella miljöeffekter från livsmedelskedjan på ett fåtal områden. Två exempel är livsmedelskonsumtionens utsläpp av växthusgaser samt påverkan från växtskydd¹⁴.

Dock indikerar utvecklingen för de nationella indikatorer som analyseras i rapporten till betydande del hur det går gällande uppfyllelsen av miljömålen. Resultaten av de trendanalyser som ligger till grund för analysen av de utvalda indikatorernas utveckling sammanfattas i [Tabell 8](#).

13 För mer information, se den årliga uppföljningen över Sveriges miljömål (2023).

14 För vidare information om påverkan från växtskydd kopplat till livsmedelskedjan hänvisar vi till forskningsprogrammet PRINCE (u.d.).

Tabell 8. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässig hållbar livsmedelskedja 2016–2021/2022.

Aspekt	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?	
Generationsmålet	Andel försäljning av ekologisk mat		↓	Nej	
Begränsad klimatpåverkan	Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel		↓	Ja	
	Territoriella utsläpp av växthusgaser ¹	Jordbruk total	-	-	
		Livsmedelsindustrin	↓	Ja	
	Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser	Jordbruk, fiske och vattenbruk	↓	Ja	
		Livsmedel ²	↓	Ja	
	Jordbrukets utsläpp av lustgas		-	-	
Giftfri miljö	Växtskyddsmedel (HRI)		-	-	
Ingen övergödning	Växtnäringsbalanser (kväve)		*	*	
	Växtnäringsbalanser (fosfor)		*	*	
Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv	Skördar höstvet		-	-	
	Skördar vårkorn		-	-	
	Areal åkermark		↓	Nej	
	Ängs- och betesmarker (arealer)		-	-	
	Andel ekologisk produktion i slättbygd		↑	Ja	
	Andel ekologisk produktion i hela landet	Andel omställd mark		↑	Ja
		Andel mark under omställning		↓	Nej
	Odlingslandskapets fåglar (standardruttr) ³		-	-	
	Odlingslandskapets fåglar (sommarpunktrutter) ³		↓	Nej	
	Fjärilar i gräsmarker ³		-	-	
	Rödlistade arter (index)		*	*	
	Antal nöt		↓	Nej	
	Antal får		↓	Nej	
Exploatering av jordbruksmark, kvalitativt resonemang		*	*		
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Hotade bestånd		*	*	
	Hållbart nyttjande		*	*	
God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)	Livsmedelsavfall		*	*	

Not 1: I jordbrukssektorn ingår utsläpp från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark.

Not 2: SNI/SPIN kod C10-12 (Livsmedel, drycker och tobak).

Not 3: Resultaten baseras på regressionsanalyser gjorda av forskare på Lunds universitet.

4.2.1 Generationsmålet

Det övergripande *Generationsmålet* innebär att samhället ska ställa om så att de stora miljöproblemen är lösta när nästa generation tar över, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. För att Generationsmålet ska nås behöver de 16 nationella miljökvalitetsmålen i huvudsak vara uppfyllda. För att förtydliga Generationsmålet finns även 7 så kallade *strecksatser* som handlar om följande områden:

- Ekosystem och ekosystemtjänster
- Biologisk mångfald, natur- och kulturmiljö
- Människors hälsa
- Resurseffektiva och giftfria kretslopp
- Hushållning med naturresurser
- Förnybar energi och energianvändning
- Konsumtion av varor och tjänster

Naturvårdsverket bedömer att Generationsmålet inte kommer att uppfyllas fullt ut till år 2030, vare sig inom Sverige eller med avseende på den svenska konsumtionens påverkan i andra länder (Naturvårdsverket, 2022a). För följande fyra av målets strecksatser går utvecklingen inte i rätt riktning:

- ekosystem och ekosystemtjänster
- biologisk mångfald, natur- och kulturmiljö
- hushållning med naturresurser
- konsumtion av varor och tjänster.

Konsumtion är en central utmaning för flera av generationsmålet's strecksatser – både för nationella och internationella miljöeffekter såsom biologisk mångfald och växthusgasutsläpp.

Den svenska konsumtionen och produktionen påverkar miljön internationellt via import av livsmedel och insatsvaror. Även om denna miljöpåverkan innefattar många aspekter är det i dagsläget endast utsläppen av växthusgaser inom och utanför landets gränser som följs upp. Påverkan på aspekter såsom biologisk mångfald, avskogning och förändrad markanvändning, kemikalier beräknas inte regelbundet (Naturvårdsverket, 2022b).

Inom Generationsmålet följs nio indikatorer upp, varav två stycken – *Ekologisk mat* och *Konsumtionsbaserade utsläpp* – har närmare koppling till livsmedelsstrategin. Indikatorn *Ekologisk mat* utgörs av andelen av alla försålda livsmedel och alkoholfria drycker som är ekologiskt producerade. Denna andel har minskat med 1,7 procentenheter om år 2022 jämförs med år 2016 och

trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend (SCB, 2023b). Detta beror främst på att försäljningsvärdet på icke-ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har ökat kraftigt, men också på att försäljningsvärdet för ekologisk mat minskat under det senaste året. Mellan år 2021 och 2022 minskade försäljningen av ekologisk mat med tre procent eller knappt en halv miljard kronor. På längre sikt har dock försäljningsvärdet för ekologisk mat ökat något – värdet 2022 var drygt 3 procent högre än värdet 2016. Arealutvecklingen för jordbruksmark som brukas ekologiskt redovisas i [avsnitt 4.2.5](#).

4.2.2 Begränsad klimatpåverkan

Enligt miljö kvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan* ska halten av växthusgaser i atmosfären stabiliseras, och detta ska ske i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Riksdagen har fastställt en precisering för miljö kvalitetsmålet som innebär att Sverige ska verka internationellt för att den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under 2 grader Celsius jämfört med den förindustriella nivån och att det ska göras ansträngningar för att ökningen inte ska överskrida 1,5 grader Celsius.

Miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan är inte uppnått och utvecklingen går åt fel håll eftersom de globala utsläppen fortsätter att öka efter att ha gått ner något under covid-19-pandemin (Naturvårdsverket, 2022c) (Anon., 2023). Den globala produktionen och konsumtionen av livsmedel är en av de viktigaste orsakerna till den globala uppvärmningen (Naturvårdsverket, 2022c).

Utsläppen av växthusgaser behöver minska både globalt och nationellt, inte minst kopplat till livsmedelskedjan. Utsläppen består av metan och lustgas från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveomvandling i mark¹⁵ samt utsläpp av koldioxid från arbetsmaskiner, transporter, uppvärmning av lokaler, samt genom kolförrådsförändringar i åkermark och betesmark¹⁶. Därtill tillkommer utsläpp i senare led av livsmedelskedjan. Dessutom bidrar svensk produktion och konsumtion av livsmedel till utsläpp i andra länder genom import av livsmedel och insatsvaror, såsom foder och mineralgödsel. Utsläppen kan inte upphöra helt så länge det sker en produktion av livsmedel (Naturvårdsverket, 2022b). Däremot kan en övergång till mer hållbar konsumtion och produktion bidra till ett mer klimateffektivt system.

För att mäta utvecklingen av klimatpåverkan i relation till livsmedelsstrategin följs tre indikatorer upp¹⁷. Den första indikatorn följer hushållens

¹⁵ Rapporteras i det som kallas jordbrukssektorn.

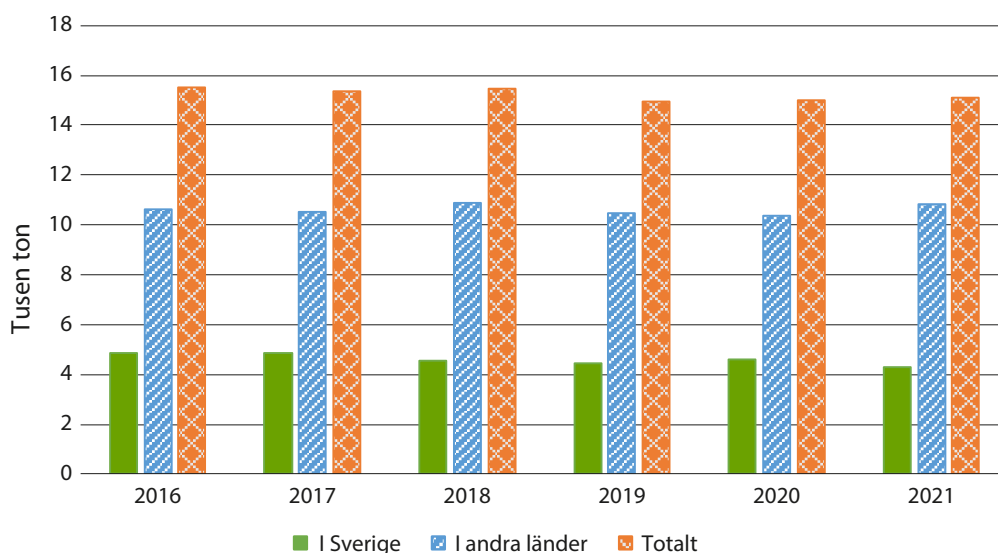
¹⁶ Rapporteras i markanvändningssektorn.

¹⁷ För mer om olika sätt att räkna på utsläppen av växthusgaser, se (Naturvårdsverket, u.d.).

konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel och tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder (se [Figur 12](#)). Den andra indikatorn följer de *territoriella utsläppen* av växthusgaser med koppling till livsmedelsproduktionen i olika sektorer. Territoriella utsläpp är utsläpp som sker inom Sveriges gränser, men där man exkluderar utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändningssektorn samt internationella transporter. Denna indikator används för klimatrapporteringen och för att följa upp klimatmålen och är i denna rapport det huvudsakliga måttet för klimatpåverkande utsläpp. Den tredje indikatorn följer de *produktionsbaserade utsläppen* av växthusgaser och omfattar utsläpp orsakade av svenska aktörer både inom Sveriges gränser och utanför. Även jordbrukets territoriella utsläpp av specifikt lustgas följs upp¹⁸.

Utsläppen av växthusgaser mäts i *koldioxidekvivalenter*, vilket är en gemensam måttenhet som används för att uttrycka olika växthusgasers uppvärmningspotential. Utsläppen inom Sverige till följd av svensk livsmedelskonsumtion har minskat från 4,9 till 4,3 miljoner ton koldioxidekvivalenter, motsvarande 12 procent mellan år 2016 och 2021. Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Däremot ökade växthusgasutsläppen i andra länder till följd av svensk livsmedelskonsumtion med 2 procent under samma period.

I indikatorn för Sveriges totala konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser ingår även andelen av de svenska hushållens totala utsläpp som utgörs av livsmedelskonsumtion. Trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Under perioden 2016–2021 uppgick denna siffra till nästan en tredjedel.

Figur 12. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige, i andra länder samt totalt från de svenska hushållens konsumtion av livsmedel år 2016–2022.

Källa: (SCB, 2022a)

¹⁸ Uppföljningen av de territoriella utsläppen av lustgas ingår även i uppföljningen av miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt.

Sveriges territoriella utsläpp av växthusgaser har minskat med drygt 15 procent om år 2016 jämförs med år 2022, och uppgick år 2022 till nästan 45 miljoner ton koldioxidekvivalenter (Naturvårdsverket, 2024a). Jordbrukssektorns utsläpp¹⁹ uppgick år 2022 till 6,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter och trendanalysen för jordbrukssektorns utsläpp visar inte på någon statistiskt signifikant trend mellan 2016 och 2022. För livsmedelsindustrin däremot visar trendanalysen en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Mellan 2016 och 2022 minskade ledets utsläpp med nästan 40 procent (Naturvårdsverket, 2023b).

År 2022 uppgick utsläppen från fiskebåtar i Sverige till knappt 0,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter, medan utsläppen från jordbrukets arbetsmaskiner uppgick till drygt 0,4 miljoner ton koldioxidekvivalenter (Naturvårdsverket, 2024b). Utsläppen från jordbrukets och skogsbrukets lokaler uppgick till 0,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter samma år (Naturvårdsverket, 2024c).

De totala produktionsbaserade utsläppen i Sverige uppgick till 51 miljoner ton år 2021, vilket är en minskning med nästan 12 procent jämfört med 2016. De produktionsbaserade utsläppen från svenska aktörer inom jordbruk, fiske och vattenbruk uppgick till knappt 7,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2021, vilket innebar en minskning med 3 procent jämfört med 2016. Trendanalysen över dessa aktörers utveckling visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend under perioden 2016–2021. Även för livsmedelsindustrin visar trendanalysen en statistiskt signifikant nedåtgående trend (SCB, 2022b). Ledets produktionsbaserade utsläpp minskade med drygt 20 procent mellan 2016 och 2021.

I miljö kvalitetsmålet *Skyddande ozonskikt* följs utsläppen av lustgas från jordbrukssektorn separat (men de ingår även i de territoriella utsläppen som redovisats ovan). Lustgas kan bryta ner ozonskiktet i atmosfären som skyddar livet på jorden mot skadlig UV-strålning, men det är dessutom en stark växthusgas. Jordbruket står för majoriteten av de nationella lustgasutsläppen. Utsläppen uppstår framför allt vid odling av organogena jordar och vid lagring och spridning av gödsel (Naturvårdsverket, 2023c). Utsläpp från tillverkning av mineralgödsel ger också upphov till lustgasutsläpp (och andra växthusgaser), men dessa ingår inte i Sveriges territoriella utsläpp eftersom produktionen sker utomlands.

Av jordbrukssektorns totala utsläpp står lustgas för drygt hälften. Jordbrukssektorns utsläpp av lustgas är i stort sett oförändrade sedan år 2016 och uppgick år 2022 till cirka 2,8 miljoner ton koldioxidekvivalenter (SCB, 2022c). Trendanalysen visar inte på någon statistiskt signifikant trend.

Livsmedelsstrategins mål om att öka den svenska livsmedelsproduktionen medför utmaningar när det kommer till att uppnå miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. Livsmedelsproduktion leder ofrånkomligen till utsläpp av växthusgaser, och utvecklingen av den svenska livsmedelsproduktionen kommer att påverka de framtida utsläppen och upptagen. Sett

¹⁹ De utsläpp som inom klimatrapporeringen ingår i jordbrukssektorn kommer från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark och består främst av metan och lustgas.

ur ett övergripande perspektiv minskar de svenska utsläppen av växthusgaser kopplade till livsmedelsproduktionen, men minskningarna sedan år 2016 är små och förändringstakten för utsläppen inom jordbrukssektorn är lägre än för flera andra sektorer. Att uppnå ytterligare minskningar av dessa utsläpp innebär stora utmaningar om den inhemska livsmedelsproduktionen samtidigt ska bibehållas eller öka. Det skulle bland annat krävas kraftigt minskade utsläpp från de olika leden i livsmedelskedjan samt ökade upptag från kolinlagring på jordbruksmark (Naturvårdsverket, 2022c).

Samtidigt skulle en minskad livsmedelsproduktion i Sverige innebära ökad import av livsmedel om konsumtionen förblir densamma. Detta skulle bidra till ökade nettoutsläpp av växthusgaser och andra miljökonsekvenser i de länder som Sverige importerar från. För att inte riskera att de negativa miljökonsekvenserna förflyttas till andra länder på detta vis krävs gränsöverskridande överenskommelser, kompletterande styrmedel samt ett holistiskt synsätt på det globala livsmedelssystemet i utformningen av dessa.

Inom EU förhandlas ett förslag på en förordning om restaurering av natur, vilken innebär att den svenska arealen för naturbetesmarker kommer att behöva öka drastiskt över tid. Målen i förordningen står i kontrast till den redan befintliga avskogningsförordningen, som anger att nötkött som producerats på nyligen avskogad mark inte får säljas på EU:s inre marknad. Detta gör att återskapad naturbetesmark inte kan användas för nötköttsproduktion. Hur dessa förordningar kommer att påverka svensk livsmedelsproduktion och utsläppen av växthusgaser är ännu oklart.

4.2.3 Giftfri miljö

Enligt miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* ska ämnen som har skapats i eller utvunnits av samhället inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnens påverkan på människors hälsa och ekosystemen ska vara försumbar och halterna i miljön ska vara nära noll.

Inom miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* ligger fokus för livsmedelsproduktionen på användning och effekter av växtskyddsmedel. Sedan 2019 finns inom EU två harmoniserade riskindikatorer som övervakar användning och risk av växtskyddsmedel, och Jordbruksverket redovisar dessa på nationell nivå i årliga rapporter (Jordbruksverket, 2023d). I denna rapport används den ena, övergripande indikatorn. Denna beräknas på försålda mängder av verksamma ämnen som ingår i växtskyddsprodukter och där dessa ämnen är riskviktade i olika kategorier efter bedömd risk för hälsa och miljö. Trendanalysen visat inte på något statistiskt signifikant resultat.

Efter det torra året 2018, då en mindre mängd växtskyddsmedel användes, visar indikatorn på att den försålda mängden växtskyddsmedel har ökat – framför allt 2021 och 2022. Detta gör att indikatorn för växtskyddsmedel i denna rapport ökar något för det senaste beräknade året (2021, index 90) men fortfarande ligger under startårets index på 100 (2016). Sverige har ett gynnsamt klimat där odlingsförhållandena medför förhållandevis små risker för angrepp på plantor från olika skadegörare. Detta gör att Sverige är ett av de länder i Europa som använder minst mängd växtskyddsmedel per odlingsyta (OECD, 2023). Varje år kontrollerar också Livsmedelsverket vegetabiliska livsmedel så att de inte innehåller resthalter av växtskyddsmedel över de gränsvärden som fastställts. Gränsvärdena finns till för att säkerställa att maten vi äter inte innehåller medel som kan vara skadliga för människors hälsa. De svenskproducerade vegetabilierna innehåller sedan många år mycket låga resthalter av växtskyddsmedel (Livsmedelsverket, 2023a).

4.2.4 Ingen övergödning

Enligt miljökvalitetsmålet *Ingen övergödning* ska halterna av gödande ämnen, såsom kväve och fosfor, i mark och vatten inte ha negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att det inte går att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön inom de fyra preciseringarna²⁰ kopplade till miljökvalitetsmålet. Anledningen är att det finns både positiva och negativa utvecklingsinriktningar som tar ut varandra. Målet *Ingen övergödning* är beroende av internationellt samarbete och överenskommelser. Till exempel krävs insatser från alla andra Östersjöländer för att preciseringen *Påverkan på havet* ska anses vara uppnådd – det räcker inte att Sverige uppnår sina utsläppsmål (Naturvårdsverket, 2023a).

Jordbruket står för en betydande del av utsläppen av kväve och fosfor, men det är svårt att mäta de faktiska växtnäringsförlusterna från jordbruket. Näringsbalanser för jordbruksmark syftar till att beräkna skillnader mellan tillförd och bortförd näring, det vill säga överskott som riskerar att orsaka miljöstörande utsläpp till luft och vatten, alternativt underskott som riskerar att leda till utarmning av marken. I dessa balanser ingår flöden av näringsämnen till och från marken i form av mineral-, stall- och betesgödsel, andra organiska gödselmedel, deposition, utsäde och kvävefixering samt bortförd skörd och skörde-rester. Eurostat beräknar årligen växtnäringsbalanser, men beräkningen för år 2021 blir färdig först efter att denna rapport publiceras och därför redovisas

20 (i) Påverkan på havet, (ii) Påverkan på landmiljön, (iii) Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten, och (iv) Tillstånd i havet.

inga värden i årets rapport. Nationella växtnärbalanser avseende år 2022 redovisas först under hösten 2024.

4.2.5 Ett rikt odlingslandskap

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* innebär att odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas, samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärden bevaras och stärks.

Miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap är inte uppnått kommer inte att nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel (Jordbruksverket, 2022). Den negativa utvecklingen har dock avtagit och Jordbruksverket bedömer att den sammantagna utvecklingen för miljökvalitetsmålet numera är neutral, till skillnad från tidigare då den varit nedåtgående.

Arealen ängs- och betesmark uppgick år 2023 till strax över 450 000 hektar och är därmed på samma nivå som år 2016 (Jordbruksverket, 2023e). Trendanalysen för ängs- och betesmarkens utveckling visar inte på någon statistiskt signifikant trend. Arealen åkermark uppgick 2023 till drygt 2,5 miljoner hektar, vilket är 2 procent lägre än nivån 2016 (Jordbruksverket, 2023e). Trendanalysen över åkermarkens utveckling visar på en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Tillsammans utgör ängs- och betesmark och åkermark Sveriges totala jordbruksmark. Den totala arealen jordbruksmark²¹ minskade med 1,6 procent om 2023 jämförs med 2016, motsvarande nästan 50 000 hektar. En del av åkern som försvinner övergår till skog eller betesmark, medan ungefär 10 procent av minskningen sker till följd av exploatering för i första hand bostadsbygge (Jordbruksverket, 2021b). Antalet företag som har jordbruksmark sjönk med 1,3 procent mellan 2021 och 2022 (Jordbruksverket, 2023e).

Skördarna av vårkorn och höstveten kan ses som indirekta mått på åkermarkens produktionsförmåga, även om skördenivåerna till stor del påverkas av odlingsmetoder och insatsmedel. Vid förändrade kostnader för insatsmedel och intäkter av skördeprodukter kan användningen av insatsmedel och brukningsmetoder förändras, vilket kan påverka skördenivåerna. Trendanalyserna för de glidande treårsmedelvärdena för de genomsnittliga hektarskördarna av höstveten och vårkorn (Jordbruksverket, 2023e) visar inte på några statistiskt signifikanta trender under perioden.

Odlingslandskapets struktur och kvalitet för biologisk mångfald följs via indikatorerna *ängs- och betesmarker*²² och *andel ekologisk produktion i slättbygd*.

²¹ Jordbruksmark inkluderar åker och ängs- och betesmark.

²² I indikatorn ingår arealen betesmarker med miljöersättning, vilket inkluderar marker med både allmänna och särskilda värden. För detaljerad information om indikatorn och utvecklingen av olika typer av betesmarker hänvisas till uppföljningen av miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap.

Ängs- och betesmarker utgör mycket viktiga miljöer för att främja och upprätthålla biologisk mångfald i Sverige. Dessutom är de viktiga miljöer för foder till djur och för rekreation och friluftsliv. Utvecklingen för dessa marker är därmed viktig för hur både miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv påverkas.

Enligt officiell jordbruksstatistik är arealen slåtteräng i stort sett oförändrad om år 2023 jämförs med år 2016. Arealen har dock varierat kraftigt, vilket beror på förändrade regler kring miljöersättningar till myrslättermarker i Norrbotten. Även arealen övriga betesmarker är i stort sett oförändrad om år 2023 jämförs med år 2016.

Den fortsatta utvecklingen för landets betesmarker är nära förknippad med utvecklingen av den svenska animalieproduktionen och i vilken mån djuren betar naturbetesmarker. Det totala antalet nötkreatur i Sverige har minskat med 3 procent sedan år 2016 och uppgick till strax över 1,4 miljoner nötkreatur år 2023 (Jordbruksverket, 2024). Trendanalysen för nötkreaturens utveckling visar en signifikant nedåtgående trend. Även antalet företag som har nötkreatur har blivit färre sedan 2016. År 2023 fanns det färre än 15 000 företag med nötkreatur, vilket är 15 procent lägre än jämfört med år 2016.

En liknande utveckling som för nötkreatur syns även för får. Det totala antalet får har minskat med 16 procent om år 2023 jämförs med år 2016, och år 2023 fanns drygt 486 000 får i Sverige. Trendanalysen över fårens utveckling visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Antalet företag med får har minskat med 5 procent om samma år jämförs. En konsekvens av att antalet betesdjur minskar är att de koncentreras till platser med förutsättningar för större besättningar. Detta medför också att förutsättningarna för att sköta betesmarker på andra platser försämras. I genomsnitt bedöms 75 procent av betesdjuren komma ut på betesmarker, medan resten av djuren hålls på stall eller betar på odlad vall på åkermark (Jordbruksverket, 2022).

Ekologisk odling gynnar biologisk mångfald och ekosystemtjänster i slättlandskapet eftersom produktionen bidrar med ökad variation och endast använder ett fåtal kemiska växtskyddsmedel. Därför följs indikatorn andelen *ekologisk åkermark i slättbygd* i miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Arealen ekologiskt odlad åkermark i slättbygd har ökat med 3 procentenheter sedan år 2016 och låg år 2022 på 14,4 procent (Sveriges miljömål, 2023). Arealen jordbruksmark (åker- och betesmark) som är omställd till ekologisk produktion i hela landet ökade med drygt 20 procent om år 2022 jämförs med år 2016. Trendanalysen visar att detta är en statistiskt signifikant uppåtgående trend (Jordbruksverket, 2023e). Samtidigt har arealen mark som är under omställning till ekologisk produktion mer än halverats mellan år 2016 och 2022 (Jordbruksverket, 2023e), och trendanalysen visar en statistiskt signifikant nedåtgående trend. Detta innebär att den nu uppåtgående utvecklingen för arealen ekologiskt brukad jordbruksmark kommer att mattas av under kommande år.

Tidigare fanns ett inriktningsmål inom ramen för livsmedelsstrategins handlingsplan som regeringen 2017 formulerade för den ekologiska marknaden – att 30 procent av arealen jordbruksmark brukas ekologiskt samt att 60 procent av den offentliga konsumtionen av mat i värde består av ekologiska livsmedel år 2030. Detta mål finns inte kvar i den budgetpropositionen som den sittande regeringen publicerade hösten 2023. Från och med den 1 januari 2024 finns heller inga medel avsatta för det uppdrag som Jordbruksverket haft att främja ekologisk produktion sedan 2017. Regeringen framför som skäl att marknaden ska drivas av konsumenternas efterfrågan och att kvantitativa mål inte behövs.

4.2.6 Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* anger att den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, så att arternas livsmiljöer och ekosystemens funktioner och processer värnas. Variationen av livsformer, arter och genotyper är en grundläggande förutsättning för grundläggande funktioner i ekosystemen. Den biologiska mångfalden på land och i vatten påverkas i många fall kraftigt av hur livsmedel produceras, men förväntas också påverkas av klimatförändringar.

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* är inte uppnått och kommer inte nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder (Naturvårdsverket, 2022d). Jord- och skogsbruk hör till de främsta påverkansfaktorerna för naturtyper och arter. Utvecklingen för de delar av miljömålet som är tydligt kopplade till livsmedelskedjan, till exempel biologisk mångfald, följs via index över rödlistade arter samt via indikatorer för odlingslandskapets fåglar och gräsmarksfjärilar. Biologisk mångfald omfattar variationen av ekosystem och naturtyper, samt mångfalden av arter och deras genetiska variation. Det saknas idag generell indikatorer och miljöövervakning för att följa utvecklingen för stora delar av den biologiska mångfalden.

Index över rödlistade arter utkommer vart femte år och redovisades i 2021 års uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin (Jordbruksverket, 2021a). Dels på grund av detta, dels på grund av att metodiken för framtagandet av rödlisteindex, är inte siffrorna jämförbara mellan år. Därför genomförs ingen trendanalys för denna indikator.

Indikatorn för odlingslandskapets fåglar följer utvecklingen för 15 fågelarter som är knutna till odlingslandskapet (Sveriges miljömål, 2023). Övervakning av odlingslandskapets fåglar sker med två olika metoder – dels med så kallade sommarpunktrutter, som har en längre mätserie, dels med standardiserad inventering. Mellan 2016 och 2023 visar index för den standardiserade inventeringen av odlingslandskapets fåglar en stabil, oförändrad utveckling,

medan övervakningen med så kallade sommarpunktrutter visar en måttlig minskad trend för index (Green, et al., 2023).

För att följa utvecklingen av dagfjärilar som lever i gräsmarker övervakas 12 fjärilsarter i ett index för gräsmarksfjärilar årligen av Lunds universitet (Pettersson, 2024). De skriver att trenden för indexet mellan år 2016 och 2023 är oklar, vilket innebär att det varken går att se en generell ökning eller minskning av gräsmarksfjärilarna (Pettersson, 2024). År 2018 drabbade de höga temperaturerna i kombination med låga nederbörds mängder fjärilspopulationerna hårt, men några av arterna har till viss del återhämtat sig. Dock har veronikanätfjäril och kronärtsblåvinge – två dagfjärilsarter som är knutna till odlingslandskapet men som inte ingår i indexet – sannolikt dött ut till följd av torkan, då de inte har återfunnits sedan år 2018 respektive 2019.

4.2.7 Hav i balans samt levande kust och skärgård

Enligt miljö kvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* ska Västerhavet och Östersjön ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och bevarad biologisk mångfald. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald.

Enligt Havs- och vattenmyndigheten återstår mycket arbete innan våra kust- och havsvatten har ett bra miljö tillstånd. För att nå målet behövs insatser såväl i Sverige som på internationell nivå för att minska de utsläpp och de negativa effekter av aktiviteter som bidrar till ett sämre miljö tillstånd. På en övergripande nivå går det inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön (Havs och vattenmyndigheten, 2023).

Indikatorn inom miljömålssystemet för *hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav* återspeglar i vilken utsträckning ett flottsegment är beroende av överfiskade bestånd. Av de bedömda fiskbestånden nyttjades 52 procent hållbart år 2021. Denna andel är lika stor som den var år 2016, men åren däremellan nyttjades färre bestånd hållbart (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Under 2022 och 2023 genomförs ett utvecklingsarbete för metodiken av denna indikator och det finns därför ingen uppdatering av resultaten. Dock finns en uppdatering av bedömning enligt havsmiljödirektivet, där det görs en statusklassning av fiskeridödlighet, lekbiomassa och åldersfördelning för kommersiellt viktiga bestånd. Bedömningen visar att enbart 6 bestånd i Västerhavet och 4 bestånd i Östersjön uppnår god miljöstatus. Andelen kommersiellt nyttjade populationer för vilka miljöstatus inte kunde bedömas är hög; i Västerhavet var det 23 av 40 bestånd som inte bedömdes, och i Östersjön bedömdes inte 11 av 21 populationer. Orsaken är databrist eller brist på baslinjer för att kunna definiera ett tröskelvärde.

4.2.8 God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

Miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö* och den precisering för hållbar avfallshantering som ingår i målet är relevant för en stor del av livsmedelskedjan. Preciseringen innebär att hela samhällets avfallshantering ska vara effektiv och enkel att använda för konsumenterna. Den innebär också att förebygga avfall samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt och att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

Enligt Boverket är utvecklingen för miljön oklar då tillräckliga underlag för bedömning saknas. Alla led i livsmedelskedjan ger upphov till livsmedelsavfall. Naturvårdsverket för statistik över livsmedelsavfall, vilket inkluderar oundvikligt matavfall (till exempel ben och skal) och onödigt matavfall (till exempel matrester och öppnade matförpackningar). Det sistnämnda benämns ofta som matsvinn. I statistiken syns en önskvärd avtagande utveckling under det senaste decenniet för mängden mat som slängs av hushåll.

Trots den avtagande utvecklingen stod hushållen för den största mängden livsmedelsavfall under år 2021 med 619 000 ton, vilket motsvarar cirka 59 kg per person. Cirka 26 procent av hushållens totala avfall uppskattas vara matsvinn. Dessutom hälldes flytande mat och dryck motsvarande cirka 190 000 ton ut i avloppet under 2021, vilket motsvarar cirka 18 kg per person. Mängden uthållt flytande mat och dryck har dock minskat sedan innan 2016 (Naturvårdsverket, 2023d).

4.3 Det regionala och lokala perspektivet

Sverige består av ett heterogent landskap med vitt skilda förutsättningar för produktionen och de miljöeffekter som uppstår till följd av den. Miljöpåverkan kan vara förknippad till vissa regioner, produktionsformer eller grödor. Det finns skillnader för många av de indikatorer som följs, och därför är det regionala och lokala arbetet för att minska miljöeffekterna och öka produktionens hållbarhet är en nyckelfaktor. Dock presenteras inte regionala och lokala indikatorer i denna utvärdering av utrymmesskäl.

Ett exempel på hur regionala skillnader kan manifesteras sig är övergödning kopplat till växtnäringsämnet fosfor. På ett nationellt plan förs det bort mer fosfor via skördar och djur från svenska jordbruk än vad som tillförs via bland annat foder och växtnäring. Detta indikerar att det nationellt sett inte finns ett stort överskott av fosfor som kan läcka ut till omgivande miljöer och orsaka övergödning. De regionala skillnaderna är däremot stora. I Götalands södra slättbygder råder det underskott av fosfor, vilket innebär att markernas förråd av fosfor gradvis utarmas (SCB, 2021a). I Götalands skogsbygder är det däremot

generellt överskott av fosfor, vilket kan innebära högre risk för fosforförluster och därmed övergödning. Risker för fosforförluster är dock komplex och starkt förknippad med specifika platsförhållanden såsom topografi, jordartsförhållanden och väderhändelser (Jordbruksverket, 2015).

4.4 Minskad sårbarhet

Sårbarhet kopplad till den miljömässiga hållbarhetsdimensionen är främst kopplad till primärproduktionen. Produktion av livsmedel bygger på att det finns odlingsbar mark, tjänligt vatten och ett stabilt klimat, men också att det finns fungerande ekosystemtjänster så som nedbrytning av skörderester och gödsel, en god markstruktur, reglering av vatten och kontroll av skadegörare.

Livsmedelsproduktionen är beroende av dessa faktorer, men produktionsmetoderna påverkar också tillgången på till dem, ibland på ett sätt som leder till att sårbarheten i produktionen ökar (European Commission, 2023). Till exempel kan viss användning av växtskyddsmedel ge negativa effekter på naturliga fiender till skadegörare eller på pollinerande insekter, vilket i sin tur kan öka mängden skadegörare eller leda till försämrade pollinering av grödor. Samtidigt kan det förändrade klimatet ge upphov till ökat tryck från både skadegörare och ogräs, varför avsaknad av växtskyddsmedel kan ge skördesänkningar och ökad sårbarhet.

Å andra sidan kan den produktionsstabilitet som uppnås med hjälp av växtskyddsmedel öka risken för mindre hållbara växtföljder, som i sin tur påverkar både markstruktur, mullhalt, markinfiltration och andra faktorer för den långsiktiga bördigheten. Miljömässiga påverkansfaktorer som, enligt EU-kommissionen, kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 4](#). I årets rapport ligger fokus på följande faktorer:

- biologisk mångfald
- extrem väderlek

4.4.1 Biologisk mångfald

Biologisk mångfald är en grundläggande faktor för livsmedelsproduktion och utgörs av såväl en mångfald av ekosystem eller naturtyper som en mångfald av arter och genetiska egenskaper. Alla dessa aspekter kan påverka resiliensen i livsmedelsproduktionen (European Commission, 2023). Naturen förser produktionen med ekosystemtjänster i form av hälsosamma jordar, pollinering, kontroll av skadegörare (se föregående årsrapport) och erbjuder livsmiljöer till arter som människan jagar eller fiskar. Dessutom är biologisk mångfald en viktig grund för mänskliga livsmiljöer, friluftsliv och en levande landsbygd (European Commission, 2023).

Förlust av biologisk mångfald hotar livsmedelssystemens grundläggande funktioner och innebär på så vis en risk för livsmedelstryggheten (European Commission, 2023). Ängs- och betesmarker hör till de mest artrika livsmiljöerna i Sverige och bidrar till bevarande av arter och naturtyper. I stora delar av Sverige är nedläggningen av jordbruk ett viktigt hot mot odlingslandskapets biologiska mångfald, eftersom det innebär att hävden av ängs- och betesmarker upphör och att marken växer igen. Arealen och kvaliteten på svenska ängs- och betesmarker har haft en stabil utveckling de senaste åren, men tidigare strukturomvandling gör att många arter inte har en gynnsam bevarandestatus (Jordbruksverket, 2022).

I de åkerdominerade delarna av odlingslandskapet är småbiotoper, våtmarker, skogsbyrån och vägkanter viktiga element som bidrar till ett varierat odlingslandskap och livsmiljöer för biologisk mångfald. Några av de viktigaste hoten mot biologisk mångfald är ändrad markanvändning, invasiva arter, klimatförändringar, igenväxning av betesmarker och minskad variation i odlingslandskapet. Miljöövervakningen av den biologiska mångfalden i det svenska odlingslandskapet är begränsad och behöver utökas för att säkrare kunna följa tillstånd och förändringar (Jordbruksverket, 2022).

Preciseringarna och målvärdena som rör biologisk mångfald i det nationella miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap är enligt den senaste fördjupade utvärderingen inom miljömålssystemet inte uppnådda. Detta gäller till exempel gynnsam bevarandestatus av arter och gräsmarks naturtyper och gräsmarksfjärilar (Jordbruksverket, 2022). För småbiotoper och kvalitet i betesmarker finns det både positiv och negativ utveckling. Målvärdena för bevarandevärda växtsorter är uppnådda, men Sverige är långt ifrån att nå målet om hållbart bevarande av husdjursraser (Jordbruksverket, 2022).

Utsikt till år 2030

Enligt Jordbruksverkets fördjupande utvärdering av miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap går det inte att se en tydlig riktning för målet till 2030. Den nedåtgående utvecklingen för Sveriges ängs- och betesmarker har klingat av, och utvecklingen för fåglar i odlingslandskapet har stabiliserats på en ny lägre nivå. Samtidigt har många av miljö kvalitetsmålet's preciseringar som handlar om naturvärden ett otillfredsställande nutida tillstånd. De nuvarande ekonomiska och juridiska styrmedlen har en positiv effekt, men styrmedlen bedöms inte vara tillräckliga för att nå målet om ett rikt odlingslandskap till 2030. Eftersom biologisk mångfald är ett sårbart område när det gäller att trygga framtida livsmedelsproduktion är den otydliga utvecklingen på detta område bekymmersam (Jordbruksverket, 2022).

4.4.2 Extrem väderlek

Extrema väderhändelser relaterade till livsmedelskedjan är främst kopplade till livsmedelsproduktionen. De uppstår främst till följd av klimatförändringar och kan utgöras av perioder med exempelvis kraftig torka, höga temperaturer eller översvämningar (European Commission, 2023). Perioder med extrema väderhändelser kan, beroende på när de inträffa få olika konsekvenser; de kan leda till försenad sådd eller att vissa grödor inte kan sås alls, att insatser i växtodlingen blir svåra att utföra eller att skörden inte kan utföras vid rätt tidpunkt eller uteblir helt. Den vanligaste konsekvensen är dock att skördens kvalitet och kvantitet påverkas negativt.

Även djurproduktionen kan påverkas kraftigt av extrema väderhändelser. Perioder med torka eller översvämningar kan leda till brist på foder såväl under betesperioder som stallperioder. Perioder med höga temperaturer ställer krav på tillgången till dricksvatten för lantbrukets djur men också på ventilation och temperaturreglering. Extrema väderhändelser kan också leda till ökade negativa miljökonsekvenser, till exempel ökade utsläpp av växtnäring. Sådana konsekvenser får effekter på livsmedelskedjan i stort.

Extrema väderhändelser interagerar och är sammankopplade med andra drivkrafter som påverkar sårbarheten i livsmedelsproduktionen, till exempel förlust av biologisk mångfald och ökade kostnader för insatsmedel (European Commission, 2023). Livsmedelsproduktionens anpassningar till extrema väderhändelser kan innebära att man väljer torktåliga grödor, förbättrar markens vattenhållande förmåga, eller förbättrar markavvattning och bevattningsmöjligheter (European Commission, 2023). Extrema väderhändelser kan dock även påverka marknaden genom exempelvis priser på livsmedel och försvårade leveranser. Därför finns behov av att minska sårbarheten för extrema väderhändelser genom hela kedjan.

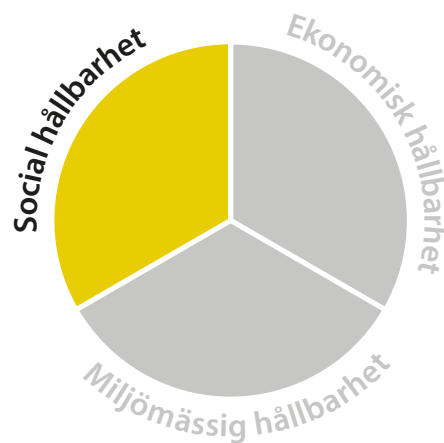
Utsikt till år 2030

Frekvensen och intensiteten av extrema väderhändelser bedöms öka, i synnerhet vad gäller torka och perioder med höga temperaturer (European Commission, 2023). Om dessa inträffar i större geografiska regioner kan det leda till betydande påverkan på livsmedelskedjan i form av förändrat utbud och fluktuerande priser. Det kan även påverka tillgången till utsäde och foder.

5 Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet

Detta kapitel fokuserar på livsmedelskedjans utveckling med hänsyn till den sociala dimensionen av hållbarhet. I kapitlet diskuteras utvecklingen kopplat till bland annat levande landsbygd och matrelaterad folkhälsa 2016–2021, med hänsyn till livsmedelsstrategins övergripande mål och det strategiska området Konsument och marknad. I Bilaga H–K finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

5.1 Sammanfattning

Det finns flera aspekter som kan kopplas till social hållbarhet i livsmedelskedjan, bland annat levande landsbygd och matrelaterad folkhälsa. Utvecklingen gällande antalet företag, förädlingsvärdet och lokaliseringskvoten mellan åren 2016 och 2021 varierar mellan länen. Det finns statistiskt signifikanta trender i flera län; antalet företag och deras förädlingsvärde ökade i vissa län, medan samma indikatorer minskade i andra län samma år. Gällande årsarbetskrafter har trenderna i länen varit nedåtgående eller inte statistiskt signifikanta under samma period.

I dagsläget är livsmedelskonsumtionen bland svenska konsumenter i genomsnitt varken hållbar eller hälsosam. Den höga inflationen och ränteförändringar har lett till att svenska konsumenter köper färre och billigare livsmedel. Rapporten visar en signifikant försämring av svenskarnas matvanor sedan år 2016.

5.2 Går utvecklingen i önskvärd riktning?

Livsmedelsstrategins vision är att de svenska produktionsresurserna år 2030 används effektivt och hållbart, samtidigt som företagen bidrar till hållbar utveckling och sysselsättning i hela Sverige (Regeringskansliet, 2017). Av livsmedelsstrategin framgår även att konsumenter ska ha bättre möjligheter att göra informerade och medvetna val utifrån bland annat hälsa, hållbarhet, ursprung och etik.

Resultaten av de trendanalyser som ligger till grund för att analysera utvecklingen av de utvalda indikatorerna sammanfattas i [Tabell 9](#).

Tabell 9. Resultat för ett urval indikatorer som används i uppföljningen av en socialt hållbar livsmedelskedja 2016–2021/2022.

Aspekt	Indikator	Aggregat	Trendanalysens resultat	Går utvecklingen i önskvärd riktning?
Levande landsbygd	Antal företag		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3	
	Antal årsarbetstider		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3	
	Förädlingsvärde		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3	
	Lokaliseringskvot		Resultat för respektive län redovisas i avsnitt 5.3	
Ohälsosamma matvanor ¹	Folkhälsa	Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre	-	
		Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr per dag	↓	Nej
		Andel som dricker sötdryck minst 2 ggr per vecka	↑	Nej
	Minskade sociala klyftor gällande matvanor och därmed förbättrad hälsa	Andel som dricker sötdryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå	*	*
		Andel som dricker sötdryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå	*	*

Not 1: Analysen avser vuxna konsumenter 16-84 år.

* Ingen trendanalys har kunnat genomföras.

5.3 Levande landsbygd

Ett övergripande mål för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja som skapar tillväxt och sysselsättning i hela landet – både i städer och på landsbygden. En levande landsbygd är central för att skapa sysselsättning, tillväxt och hållbar utveckling i hela landet, och bidrar på så vis till att nå målen under det strategiska området Konsument och marknad.

För att skapa en levande landsbygd krävs att det går att leva samt arbeta på landsbygden. Företagen i livsmedelskedjan är spridda geografiskt och förutsättningarna för tillväxt och sysselsättning varierar mellan olika delar av landet. Eftersom detta kan påverka företagens konkurrenskraft är det viktigt att livsmedelsstrategin bidrar till att skapa förutsättningar för företag i hela landet att verka på ett hållbart sätt. En levande landsbygd är på så vis starkt kopplat till social hållbarhet.

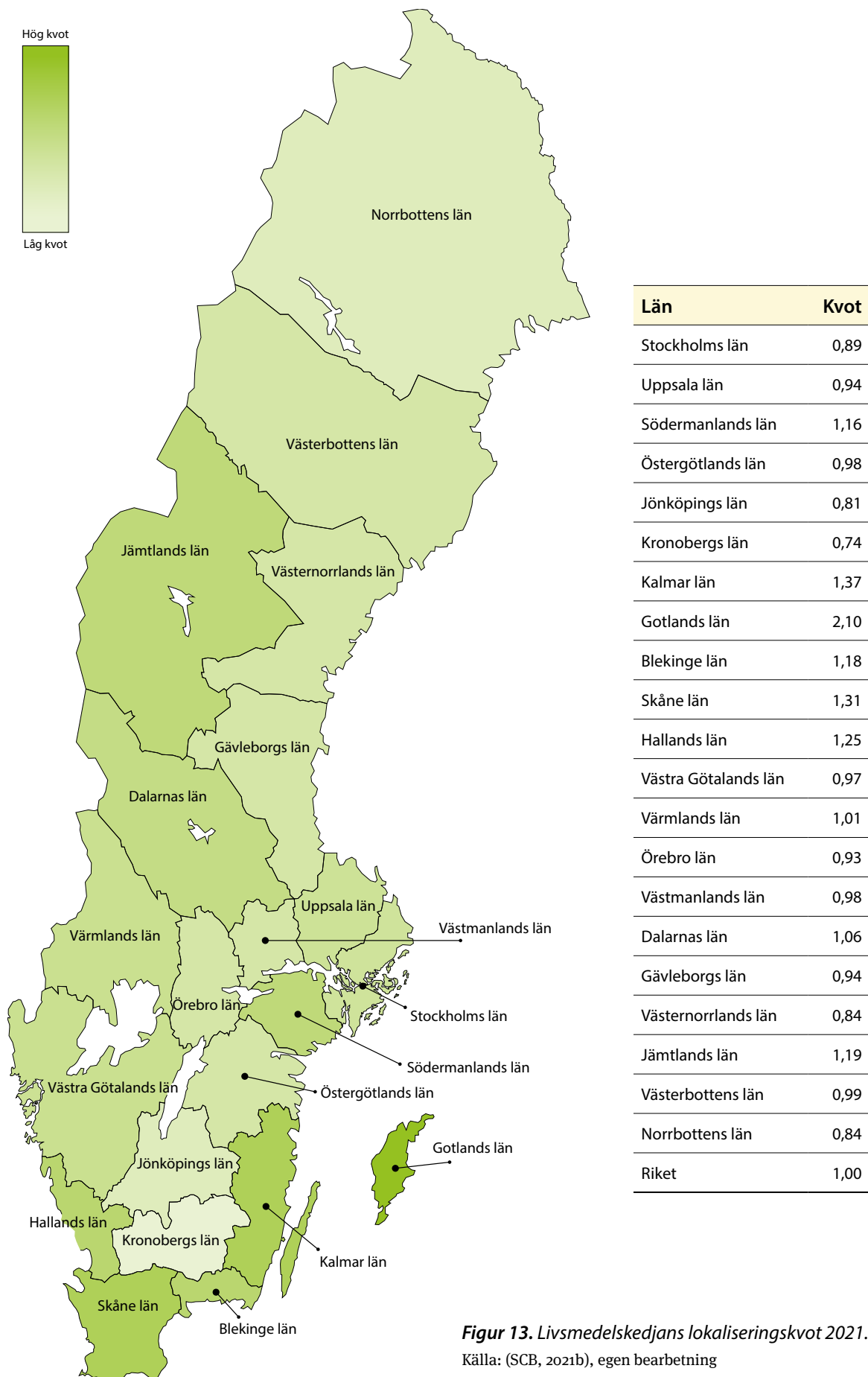
5.3.1 Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan

Företagen i livsmedelskedjan och därmed livsmedelsproduktionen finns i stor utsträckning i områden där många människor bor. Historiskt har befolkningen vuxit där det funnits goda förutsättningar för livsmedelsförsörjning. När städer och olika landsbygdsområden växer och tillväxten ökar blir det konkurrens om mark och andra produktionsfaktorer, eftersom andra användningsområden än livsmedelsproduktion då efterfrågas. Detta gör att storstadsregionerna inte nödvändigtvis erbjuder särskilt starka fördelar för livsmedelsproduktion, trots att det i vissa områden finns goda naturgivna förutsättningar. Primärledet är därför underrepresenterat i storstäder (Jordbruksverket, 2021a).

För att se hur viktig livsmedelskedjan är för olika län kan livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen studeras med hjälp av så kallade lokaliseringskvoter. Dessa kvoter indikerar om branschen har en större andel sysselsatta inom den aktuella branschen i området jämfört med motsvarande andel i riket som helhet. Med andra ord visar lokaliseringskvoten om en viss näring relativt sett är överrepresenterad eller underrepresenterad i näringslivet i till exempel ett visst län. Om kvoten är större än 1 har länets näringsliv en relativt sett hög grad av specialisering inom branschen, vilket tyder på att det finns vissa lokaliseringsfördelar. Om kvoten däremot är mindre än 1 har branschen en relativt sett liten vikt i länets näringsliv vilket kan tolkas som ett tecken på att det finns lokaliseringss nackdelar.

Kartan i [Figur 13](#) visar att livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen är störst utanför storstadsregionerna men också i län med stor industri-sektor. Den högsta kvoten finns i Gotlands län, följt av Kalmar län, Skåne län och Hallands län, medan de lägsta kvoterna finns i Kronobergs län, följt av Jönköpings län och Västernorrlands län. Lokaliseringskvoten år 2021 är högre i merparten av länen jämfört med år 2016.

Trendanalyserna för länens lokaliseringskvoter (se [Tabell 10](#), [avsnitt 5.3.2](#)) visar en signifikant nedåtgående trend i Stockholms län, Östergötlands län, Värmlands län, Västerbottens län och Norrbottens län. I föregående års trendanalys framgick att fler län visade en signifikant nedåtgående trend jämfört med 2016. Orsaken bedömdes vara att pandemin påverkat antalet sysselsatta totalt och därmed lokaliseringskvoten negativt.

Figur 13. Livsmedelskedjans lokaliseringkvot 2021.

Källa: (SCB, 2021b), egen bearbetning

5.3.2 Utvecklingen i länen

Det är tydligt att det finns olika typer av lokaliseringsfördelar för olika led i livsmedelskedjan. Följden blir att möjligheten för tillväxt i leden varierar över landet. Till exempel är möjligheten för tillväxt inom primärproduktionen större i Götalands slättbygder, där förutsättningarna gällande bland annat klimat och markförhållanden är goda i synnerhet för spannmålsodling med möjlighet till animalieproduktion. Även tillgången till de faktorer som påverkar konkurrenskraften och tillväxten över landet varierar. Exempelvis gynnas företag i livsmedelsindustrin av hög koncentration och god tillgång till högutbildad arbetskraft, vilket oftast finns i storstadsregioner (Jordbruksverket, 2021a).

För en levande landsbygd krävs att arbetstillfällena bevaras och att nya kan skapas, men arbetskraftsproduktivitet och strukturrationalisering är också viktigt. Mellan åren 2016 och 2021 visar trendanalyserna på signifikant positiva trender för utvecklingen för antal företag i den totala livsmedelskedjan i Dalarnas län, Södermanlands län och Norrbottens län. Mellan samma år visar trendanalyserna på signifikant nedåtgående trender i Västernorrlands län och Jämtlands län. För övriga län var trendanalyserna inte statistiskt signifikanta.

Om antalet årsarbetskrafter studeras under samma period går utvecklingen generellt sett inte i önskvärd riktning, vilket sannolikt är en långdragen effekt av pandemin. Trendanalyserna visar på signifikant nedåtgående trender i Stockholms län, Östergötlands län, Kalmar län, Hallands län, Värmlands län och Örebro län. För övriga län var trendanalyserna inte statistiskt signifikanta (SCB, 2022d).

När det gäller förädlingsvärdets utveckling mellan 2016 och 2021 visar trendanalyserna på statistiskt signifikanta nedåtgående trender i Värmlands län, Västmanlands län, Västernorrlands län och Västerbottens län. För Uppsala län och Södermanlands län visar trendanalyserna på signifikant positiva trender (SCB, 2022d).

[Tabell 10](#) visar utvecklingen i de olika länen mellan 2016 och 2020. Pilarna visar om det finns en statistiskt signifikant uppåtgående eller nedåtgående trend för de olika indikatorerna under de studerade åren.

Tabell 10. Resultat för trendanalyser av antal företag, antal årsarbetskrafter, förädlingsvärde och lokaliseringskvot i Sveriges län 2016–2021.

Län	Antal företag, 2016 till 2021	Antal årsarbetskrafter	Förädlings- värde	Lokaliserings- kvot
Stockholms län	-	↓	-	↓
Uppsala län	-	-	↑	-
Södermanlands län	↑	-	↑	↑
Östergötlands län	-	↓	-	↓
Jönköpings län	-	-	-	↑
Kronobergs län	-	-	-	-
Kalmar län	-	↓	-	↑
Gotlands län	-	-	-	↑
Blekinge län	-	-	-	↑
Skåne län	-	-	-	-
Hallands län	-	↓	-	-
Västra Götalands län	-	-	-	-
Värmlands län	-	↓	↓	↓
Örebro län	-	↓	-	-
Västmanlands län	-	-	↓	↑
Dalarnas län	↑	-	-	↑
Gävleborgs län	-	-	-	-
Västernorrlands län	↓	↓	↓	-
Jämtlands län	↓	-	-	↑
Västerbottens län	-	↓	↓	↓
Norrbottens län	↑	↓	-	↓

Källa: (SCB, 2022d), egen bearbetning

5.4 Ohälsosamma matvanor

Målet för det andra strategiska området Konsument och marknad (se [Figur 2](#)) är bland annat att konsumenter ska ha ett högt förtroende för livsmedel och kunna göra medvetna och hållbara val utifrån aspekter som hälsa, hållbarhet, ursprung och etik. I praktiken gör konsumenter dock inte alltid medvetna val trots att de har möjligheten att göra det. I denna rapport är utgångspunkten därför konsumenternas faktiska val kring konsumtion i undersökningen av utvecklingen relaterat till detta mål.

Ohälsosamma matvanor är en av de ledande riskfaktorerna för ohälsa och tidig död i Sverige (Livsmedelsverket, 2023b). Ungefär 14 000 dödsfall per år – motsvarande 15 procent av samtliga dödsfall i Sverige – kan kopplas till vad vi äter (Livsmedelsverket, 2024). Även om ärftlighet nästan alltid är en riskfaktor har ohälsosamma matvanor en avgörande betydelse för hur stor risken är att drabbas av bland annat hjärt- och kärlsjukdom, diabetes typ 2 samt flera typer av cancer (Livsmedelsverket, 2023b). För lite fullkorn och frukt och grönt, samt för mycket salt, rött kött och charkprodukter i kosten är vanliga anledningar till att risken att drabbas ökar (ibid.).

5.4.1 Folkhälsa och minskade sociala klyftor gällande matvanor

Den matrelaterade folkhälsan har förändrats över tid när det kommer till vad, hur mycket och när vi äter. Konsumenters val och matvanor påverkas av faktorer i såväl den fysiska som den sociala miljön (Folkhälsomyndigheten, 2023). Tillsammans utgör dessa faktorer *matmiljön*, och innefattar bland annat utbud och smak, men även varors pris och tillgänglighet. Kultur, socio-ekonomi och sociala normer spelar också stor roll för vad man väljer att konsumera (Folkhälsomyndigheten, 2021).

Något som blir allt vanligare är övervikt och fetma. Enligt Folkhälso-myndigheten (2023) är andelen svenskar mellan 16 och 84 år med övervikt och fetma idag högre än 50 procent, och utvecklingen väntas fortsätta öka i alla åldrar. Det går att konstatera att både övervikt och fetma blir vanligare med åldern. År 2023 beräknas samhällskostnaderna för fetma i form av sjukvårdskostnader, produktivitetsförluster och minskad livslängd uppgå till 125 miljarder kronor (Livsmedelsverket, 2024). Viktigt att notera är att man, trots att man lider av övervikt, kan vara undernärd eller ”felnärd” samt ha brist på vissa näringsämnen.

Samtidigt ökar fallen av undernäring på grund av matfattigdom och ätstörningar i Sverige. Tio procent av barnen som bor i utsatta områden och som inte går på förskola har näringsbrist på grund av ensidig eller näringsfattig kost, vilket kan förkorta livslängden med upp till tio år (FAO, 2019). Det finns också tecken på att minst 190 000 personer (15–60 år) i Sverige lider av någon form av ätstörning (Riksät, 2021). Det råder stor osäkerhet kring den exakta mängden sjukdomsfall, men sannolikheten är stor att antalet är större eftersom mörkertalen är höga och många drabbade är yngre än 15 år (ibid.). Förekomsten är betydligt högre bland kvinnor än bland män.

För att följa matvanornas utveckling används bland annat enkätdata om konsumtionen av frukt, grönsaker och sötade drycker. Gällande andelen konsumenter mellan 16 och 84 år som äter frukt och grönt mer än tre gånger per dag, samt andelen som dricker sötad dryck minst två gånger per vecka visar trendanalyserna att utvecklingen mellan åren 2016 och 2022 inte går i önskvärd riktning. Andelen som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag har minskat med tre procentenheter mellan åren samtidigt som andelen som dricker sötad dryck minst två gånger per vecka ökade med knappt tre procentenheter (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Det finns dock en stor variation mellan kön, åldersgrupp och utbildningsnivå. På en mer detaljerad nivå framgår att andelen som äter frukt och grönt mer än tre gånger per dag minskade i samtliga ålderskategorier och att den största förändringen var i åldersgruppen 30–44 år. Även sett till utbildningsnivå minskade andelen för de som har gymnasial eller eftergymnasial utbildning och endast i gruppen förgymnasial utbildning ökade andelen. När andelen som dricker sötad dryck minst två gånger i veckan studeras ökade den i samtliga ålderskategorier och störst var ökningen i kategorin 65–84 år. Andelen ökade

med knappt 4 procentenheter bland kvinnor, och knappt 2 procentenheter bland män. Fördelat på utbildningsnivå ökade andelen mest bland de som har eftergymnasial utbildning (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Energitillförseln per person och dag var 5 procent lägre år 2022 jämfört med år 2017 (ingen trendanalys har genomförts) (Jordbruksverket, 2023f). Att jämförelseåret är 2017 beror på att det gjordes en översyn av statistiken 2018, vilket gör att uppgifter från åren innan 2017 inte är helt jämförbara med siffror för åren efter översynen. Av energitillförseln år 2022 kom 30 procent från bröd och spannmålsprodukter, 21 procent från socker, sirap, choklad- och konfektyrvaror, glass, malt- och läskedrycker med mera, 20 procent från mejeriprodukter, ägg och matfett, 11 procent från kött och köttvaror, och 2 procent från fisk, kräft- och blötdjur (ibid.).

Mellan 2017 och 2020 minskade totalkonsumtionen av kött i Sverige, för att åter öka 2021–2022. År 2023 låg totalkonsumtionen av kött på 79 kg per person och år uttryckt i slaktad vikt (Jordbruksverket, 2024). För att översätta totalkonsumtionen till vad som i slutändan hamnar på tallriken används en schablonberäkning där ungefär 52 procent av konsumtionen uttryckt i slaktad vikt dras bort. Jordbruksverkets (2024) officiella beräkningar baserat på denna schablonberäkning visar att genomsnittssvensken åt 730 gram kött per vecka 2023, varav 511 gram var rött kött och 191 gram var matfågel.

Råden för konsumtion av rött kött och charkprodukter i de nordiska näringsrekommendationerna, som reviderades under 2023, är att inte äta mer än 350 gram per vecka. Med andra ord var genomsnittssvenskens konsumtion av rött kött och charkprodukter år 2023 ungefär 46 procent högre än rådet som anges i de nordiska rekommendationerna. I de svenska kostråden däremot ligger rekommendationerna för rött kött och charkprodukter på maximalt 500 gram per vecka. Jämfört med dessa råd åt genomsnittssvensken 2 procent mer kött under 2023. För kyckling finns ingen kvantitativ rekommendation i de svenska kostråden. Notera dock att Livsmedelsverket kommer lansera en uppdaterad version av de svenska kostråden kring årsskiftet 2024/2025, baserat på de uppdateringar som skedde i de nordiska näringsrekommendationerna under 2023.

Den totala konsumtionen av frukt och bär har minskat jämfört med år 2016, och låg år 2022 på 88 kg per person och år. Konsumtionen av mjölk (exklusive syrade produkter) var år 2022 62,6 liter per person och år. För syrade produkter var konsumtionen 25,9 liter per person och år samma år.

5.4.2 Konsumenters förtroende för livsmedel och möjlighet att göra medvetna och hållbara val

Enligt europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhets (EFSA) (2022) tar svenska konsumenter i större utsträckning än EU-genomsnittet för givet att de livsmedel som säljs är säkra – 63 procent jämfört med 41 procent. Myndigheten menar också att svenska konsumenter har en högre tillit än EU-genomsnittet till

information om livsmedelsrisker från nationella myndigheter, EU-institutioner, lantbrukare och primärproducenter, läkare, forskare och konsumentorganisationer. Svenska konsumenter har också relativt hög tillit till livsmedelsbranschens information i jämförelse med andra branscher (Konsumentverket, 2023).

Idag finns många olika pedagogiska verktyg som konsumenter kan använda för att få hjälp att välja livsmedel som är förhållandevis bättre ur hälso- och hållbarhetssynpunkt. Ett exempel är Matcirkeln (tidigare känd som kostcirkeln). Matcirkeln har som huvudsyfte att främja god folkhälsa, men uppdaterades år 2023 för att återspegla behovet av en mer växtbaserad kosthållning av både hälso- och miljöskäl (Livsmedelsverket, 2023c). Ett annat exempel är Nyckelhålmärkningen – ett stöd för att hjälpa konsumenter hitta mat med mindre socker och salt, mer fullkorn och fibrer och nyttigare fett. I en undersökning bland konsumenter i åldern 18–80 år kände 9 av 10 tillfrågade personer till Nyckelhålmärkningen och drygt hälften angav att de ofta eller alltid väljer att köpa Nyckelhålmärkt mat (Livsmedelsverket, 2021).

Ytterligare ett stöd är de nationella kostråden, vilka baseras på de nordiska näringsrekommendationerna²³. Precis som Matcirkeln syftar de nordiska näringsrekommendationerna huvudsakligen till att främja hälsa, men även dessa rekommendationer uppdaterades år 2023 till att i större utsträckning involvera kostens påverkan på miljö och klimat. Livsmedelsverket bedriver arbetet med att uppdatera de svenska kostråden utifrån uppdateringarna i de nordiska näringsrekommendationerna, och ska redovisa den nya versionen i april 2024. I vilken utsträckning dessa verktyg används av konsumenter har inte undersökts i denna rapport.

Det är dock väl känt att konsumenters faktiska beteenden ibland avviker från deras värderingar (Diekmann, 1998) (Ran, 2022). Konsumenter vill i många fall ”välja rätt”, men väl i en köpsituation frångår man ofta sina övertygelser. Även om svenska konsumenter är nyfikna och ofta villiga att testa nya livsmedel (Livsmedelsföretagen, 2023) bidrar faktorer såsom tidsbrist, vanor och marknadsföring till denna diskrepans (Tsalis, 2021) (Smith, 2010) (Ailawadi, 2009). Även pris är en viktig faktor – inte minst i dagsläget. SCB:s konsumentprisindex i mars 2023 visar att livsmedelspriserna stigit med över 20 procent sedan februari 2022, vilket är en historisk ökning (SCB, 2023c). Utvecklingen beror på många faktorer, bland annat Rysslands invasion av Ukraina, den svaga kronkursen, lönekostnader och regleringar (Fölster, 2023). Prisökningarna har lett till att konsumenter köper färre och billigare varor.

En hög prismedvetenhet kan leda till att konsumenter väljer bort mer hållbara eller hälsosamma alternativ, då dessa ofta förknippas med högre priser (Wang, 2015). Svenska konsumenter prioriterar generellt sett att maten de köper är pris-

23 I de nordiska näringsrekommendationerna finns vetenskapliga stöd för vad människor behöver äta för att upprätthålla en god hälsa utan att belasta miljö och klimat i onödan. Varje nordiskt land utvecklar sedan nationella kostråd baserat på de nordiska näringsrekommendationerna, vilka också tar hänsyn till de specifika förhållandena i respektive land.

värd framför att den bidrar till god hälsa eller ökad hållbarhet (Deloitte, 2021). Skillnaden i andel konsumenter som prioriterar prisvärdhet framför hälsa och hållbarhet är dessutom större i Sverige än i andra jämförbara EU-länder (ibid.). Viljan att betala för hälsa och hållbarhet skiljer sig dock mellan olika livsmedel. Samtidigt svarade cirka 85 procent av respondenterna i en undersökning av svenska konsumenters hållbara vanor att de skulle vara redo att förändra sitt generella beteende om det bidrog till att skydda miljön (Tighe, 2023). Detta talar för att konsumenter – utöver kostråd och andra verktyg – behöver vägledning för att kunna överbygga avvikelsen mellan sina värderingar och sitt beteende.

Vägledning är något konsumenter efterfrågar. Till exempel gällande energitäta och näringsfattiga livsmedel i detaljhandeln är konsumenter positiva till att myndigheter idag arbetar för att upplysa snarare än att reglera konsumtionen (Folkhälsomyndigheten, 2023). Dock förväntar man sig samtidigt att livsmedelsbutiker tillsammans med politiker och myndigheter ska ta större ansvar för att tillhandahålla hållbara och hälsosamma produkter och verka för ökad hållbarhet (Deloitte, 2021). Dessa åsikter är särskilt framstående bland yngre konsumenter, som tycker att produkter som inte möter vissa krav på dessa aspekter inte ska erbjudas i butik över huvud taget (ICA, 2017). Något konsumenterna i regel ser positivt på är exempelvis varningsskyltar på ohälsosamma alternativ och stärkta incitament för butiker i detaljhandeln som ställer om till att erbjuda ett hälsosammare sortiment till ett bra pris (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Även butikerna väglidning. För att en butik ska ställa om sitt sortiment idag krävs engagemang och kreativitet, vilket många handlare upplever vara svårt att hitta tid och pengar till (Folkhälsomyndigheten, 2023). För att en omställning ska ske behöver butikerna därför få gångbara lösningar presenterade för sig (Folkhälsomyndigheten, 2023). Det kan också hjälpa att andra butiker ställer om samtidigt eftersom det innebär risker att gå först i denna utveckling, i form av exempelvis förlorade marknadsandelar och försämrad vinst (ICA-gruppen, 2020). Många handlare i dagligvaruhandeln uttrycker därför en hög tilltro till fördelarna med att utveckla branschöverenskommelser i syfte att öka hållbarheten i livsmedelssektorn (ICA-gruppen, 2020) (Folkhälsomyndigheten, 2023).

5.5 Minskad sårbarhet

Sociala påverkansfaktorer som enligt EU-kommissionen kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i [Tabell 4](#). I årets rapport ligger fokus på följande faktorer:

- strukturomvandling
- konsumentpreferenser

5.5.1 Strukturomvandling

Det pågår en snabb strukturomvandling i det svenska lantbruket som på olika sätt påverkar både den sociala hållbarheten och sårbarheten i livsmedelsproduktionen. Strukturomvandlingen drivs av bland annat den tekniska utvecklingen, förändringar på marknaden, jordbrukspolitiken och samhällsvärderingar. Den förändrade strukturen förväntas få konsekvenser för den optimala användningen av gårdarnas resurser, samt för den lämpliga produktionsteknologin och därmed för lantbrukets konkurrenskraft.

En genomgående tendens är att de små och medelstora lantbruksföretagen försvinner, antingen för att de läggs ner eller för att de blir större. En anledning är att större företag ofta har lättare att uppnå effektivitet i produktionen (Gordana Manevska-Tasevska, 2015) och på så vis kan dra nytta av stordriftsfördelar. Stordriftsfördelarna gör att företagen kan skapa ett högre löneutrymme samt få möjlighet att ta in inhyrd arbetskraft. I sin tur leder detta till att arbetsbördan per anställd kan minska vid arbetstoppar, vilket gör det möjligt för personalen att skapa en socialt hållbar vardag.

Den sociala hållbarheten för personalen har stor betydelse ur ett sårbarhetsperspektiv eftersom företagen är beroende av en välmående arbetsstyrka för att kunna bedriva en effektiv produktion på lång sikt. Detta är i sin tur viktigt för att attrahera ny arbetskraft till lantbrukets yrken. Eftersom genomsnittsåldern bland lantbrukare i Sverige blir allt högre är det nödvändigt att fler – framför allt för unga – vill arbeta inom sektorn för att det svenska lantbruket ska fortleva och fortsätta utvecklas, och därmed bidra till framtida livsmedelstrygghet.

Det finns dock risker med att företagen blir större och färre. Bland annat blir livsmedelsförsörjningen till stor del beroende av det fåtal producenter som finns. Om en sådan producent drabbas av exempelvis ett sjukdomsutbrott, extremväder eller en annan sorts kris blir påverkan på livsmedelstryggheten betydande. Detta syntes till exempel efter det omfattande salmonellautbrott som drabbade Sveriges största äggproducent under 2023, vilket ledde till äggbrist i stora delar av landet.

Ytterligare en risk är att primärproduktionen försvinner från vissa delar av landet, eftersom det inte finns förutsättningar för storskaligt jordbruk överallt. Ur ett sårbarhetsperspektiv har det stor betydelse att jordbruksproduktion bedrivs i olika delar av landet, eftersom en kris i en del av landet då inte påverkar livsmedelstryggheten i samma utsträckning. Mindre gårdar kan bidra till att livsmedelsproduktionen bevaras över hela landet. De kan i regel också bedriva sin verksamhet med hjälp av manuellt arbete och en mindre mängd insatsvaror. Om till exempel elförsörjningen i Sverige eller importen av insatsvaror skulle slås ut skulle de små gårdarna med andra ord vara mycket viktiga för livsmedelsförsörjningen.

Även när det gäller förvaltning av landskapet och kulturmarker är många mindre företag viktiga. I skogs- och mellanbygder bidrar jordbruk med små

besättningar ofta till ett varierat och öppet landskap, ökad biologisk mångfald och kolinlagring genom odling av fleråriga grödor (vall i växtföljden) (Ekman, 2023). För att skapa livsmedelstrygghet är det med andra ord viktigt med en mångfald i livsmedelsproduktionen, det vill säga att det finns en blandning av små och stora företag som har olika teknik och bedriver sina verksamheter med olika syften.

Utsikt till år 2030

Strukturomvandlingen visar inga tecken på att avta. Fortsätter den i samma takt riskerar livsmedelsproduktionen att koncentreras dels geografiskt till en liten del av Sveriges yta, dels till färre enheter med ett större antal djur eller större areal. Vid en kris som påverkar dessa områden eller företag, eller krig i landet skulle Sverige då bli mer beroende av fungerande handelsströmmar för att säkra livsmedelsförsörjningen. Dock kan förändringar i handelsrelationer och handelslogistik i ett kris- eller krigsscenario ske snabbt. Dessutom ska Sveriges planering för krig ta höjd även för det svåraste scenariot, i vilket handeln kan bli störd i olika utsträckning. Som en effekt av en handelsstörning kan Sverige behöva diversifiera den inhemska produktionen, vilket både tar lång tid och kräver resurser. Att Sverige är med i NATO är ingen garanti för att handeln kommer att upprätthållas.

Forskning och rådgivning har under en lång tid varit inriktad på utveckling mot storskalig växtodling och specialiserad mjölk- och köttproduktion. Det saknas kunskap om förhållandena i mindre besättningar med nischad produktion och spetsrådgivning som riktar sig till dessa producenter. Den forskning och rådgivning som sker på området tenderar med andra ord att gynna strukturrationalisering och förstärker därmed utvecklingen (Ekman, 2023) (Carlsson, 2023).

Även om strukturomvandlingen kan ha en positiv påverkan på produktions-effektivitet och social hållbarhet kan den riskera att få en negativ inverkan på flera av livsmedelsstrategins övergripande mål. Här ingår exempelvis målen om hållbar tillväxt i hela landet, minskad sårbarhet i livsmedelskedjan, ökad produktion i enlighet med det konsumenter efterfrågar, samt miljömålet *Ett rikt odlingslandskap*.

5.5.2 Konsumentpreferenser

För att uppnå livsmedelsstrategins mål om att produktionsökningen ska svara mot konsumenternas efterfrågan är det viktigt att vara medveten om hur konsumenters preferenser förändras. Detta då det är konsumenternas sammantagna preferenser som utgör efterfrågan. I Sverige är kraven som styr produktionen av mat – både i lagstiftning och enligt praxis – ofta högre än i många andra länder. Dessa krav skapar mervärden som konsumenterna kan vara beredda att betala extra för, eftersom de har en positiv påverkan på matens egenskaper ur olika hållbarhetsaspekter.

Dock är varans pris i många fall den faktor som konsumenter prioriterar högst, vilket kan drabba aktörerna i livsmedelskedjan på olika sätt. I tider som nu, då inflationen är hög och omvärldshändelser medför högre priser på livsmedel och insatsvaror, fokuserar konsumenter i regel mer på pris än annars och köper då färre och billigare livsmedel. Till exempel har försäljningen av ekologiska livsmedel till konsument sjunkit de senaste åren, och låg år 2022 på drygt 8 procent (Ekologiska Lantbrukarna, 2023). Dessa konsumtionsvanor leder ofta till att livsmedelsbutiker prioriterar om i sitt sortiment och köper in eller marknadsför billigare varor, vilket vidare drabbar livsmedelsindustrin och primärproducenter som då får svårt att sälja sina produkter. I sin tur gör detta att de tidiga leden i livsmedelskedjan får utmaningar när det kommer till lönsamhet, vilket i längden påverkar deras förmåga att investera i att öka sin resiliens i syfte att minska sin sårbarhet.

Eftersom de tidiga leden i livsmedelskedjan ofta arbetar med ett mer långsiktigt perspektiv än senare led gör snabba skiften i konsumenternas preferenser att de tidigare leden drabbas hårt. Detta gäller såväl vid omvälvande omvärldshändelser som när sociala trender får snabba effekter som når många. Till exempel nämner Livsmedelsföretagen (2024) i sitt konjunkturbrev för fjärde kvartalet 2023 att de konsumenttrender som påverkar den svenska livsmedelsproduktionen mest är en fortsatt stark efterfrågan på lågprisalternativ och egna märkesvaror (EMV). Den ökade efterfrågan på EMV leder till en minskad efterfrågan på de svenska livsmedelsproducenternas egna varumärken, vilket i förlängningen kan påverka livsmedelsproduktionen negativt (Livsmedelsföretagen, 2023).

Den grupp konsumenter som uteslutande äter vegetarisk kost har vuxit med 29 procent under de senaste två åren, samtidigt som konsumentgruppen som baserar sin kost främst på animaliskt protein har minskat med 15 procent (Dagens Industri, 2023). Den huvudsakliga anledningen till att äta vegetariskt uppges vara att det är bra för miljön följt av att det är hälsosamt²⁴ (Food & Friends, 2022). Även priset anges som en viktig drivkraft vid köp av vegetarisk mat (ibid.). I dagsläget är genomsnittssvenskens livsmedelskonsumtion varken hållbar eller hälsosam (Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2023). Det som är miljömässigt hållbart är ofta också hälsosamt, och för att öka hållbarheten och hälsan i konsumtionen krävs åtgärder från alla aktörer i livsmedelskedjan och att samtliga engagerar sig mot detta mål.

Utsikt till år 2030

Med hänsyn till omvärldshändelser, inflation och kraftiga prisökningar är det sannolikt att priset kommer förbli en viktig faktor för konsumenterna vid deras val av livsmedel de närmaste åren. Ränteförändringarna påverkar

²⁴ Även en vegetarisk kost behöver innehålla en mångfald av näringsämnen för att vara hälsosam. Det finns dock stora hälsovinster med att äta en balanserad vegetarisk kost och mycket mat från växtriket. Vegetarianer löper till exempel mindre risk att drabbas av en rad olika sjukdomar, som högt blodtryck, hjärt- och kärlsjukdom och vissa cancerformer (Livsmedelsverket, 2023d).

många konsumenters fasta månadskostnader och därmed också i andrahand deras vilja och möjlighet att betala för matvaror. En konsekvens av detta är att lönsamheten för tidigare led i livsmedelskedjan påverkas. Samhällstrender, såsom dieter och beteenden på sociala medieplattformar kommer fortsätta påverka konsumenternas preferenser på ett liknande sätt som tidigare.

6 Referenser

- Ailawadi, K. L. B. J. P. D. N. G. D. K. & S. V., 2009. Communication and Promotion Decisions in Retailing: A Review and Directions for Future Research.. *Journal of Retailing*, Volym 85, p. 42–55 .
- Anon., 2023. FN. u.o.:u.n.
- Carlsson, S., 2023. *Utmaningar och möjligheter för mindre mjölkko-besättningar i Sverige - en kvalitativ studie med fokus på djurväl-färd, smittskydd och klimatanpassning*, Uppsala: SLU, Fakulteten för veterinärmedicin och husdjusvetenskap.
- Dagens Industri, 2023. *Vegetarianerna blir fler vilket indikerar en lovande framtid för gröna livsmedelsföretag, enligt The Food Frontrunner Report 2023..* 29 November.
- Deloitte, 2021. *The conscious consumer - Connecting health and sustainability priorities*. [Online]
Available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/fi/Documents/consumer-business/Report%20-%20The%20Conscious%20Consumer.pdf>
- Diekmann, A. & P. P., 1998. Environmental behavior - Discrepancies between aspirations and reality. *Rationality and Society*, pp. 79-102.
- Efsa, European Food Safety Authority, 2022. Factsheet Special Euro-barometer 97.2 Food safety in the EU. [Online]
Available at: https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/corporate_publications/files/eurobarometer22/country-factsheets/eb972_factsheet_se_sv.pdf
- Ekman, L., 2023. *Mindre mjölkbesättnings roll i en hållbar och robust svensk livsmedelsförsörjning*. [Online]
Available at: <https://www.slu.se/fakulteter/vh/forskning/forskningsprojekt/not/kv---mindre-mjolkkobesattningars-roll-i-en-hallbar-och-robust-svensk-livsmedelsforsorjning/>
- Ekologiska Lantbrukarna, 2023. *Ekologiska årsrapporten 2022*, u.o.: u.n.
- European Commission, 2023. *Drivers of food security. Commission staff working document*. SWD(2023).. Bryssel, European Commission.
- FAO, 2017. *Strategic work of FAO to increase the resilience of livelihoods*, Rom: FAO.

- FAO, 2019. *The state of food security and nutrition in the world 2019*, Rom: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO, u.d. *Good Practices on Resilience*. [Online]
Available at: <https://www.fao.org/capacity-development/resources/good-practices/resilience/en/#:~:text=FAO%20defines%20resilience%20as%20%22the%20ability%20to%20prevent,them%20in%20a%20timely%20C%20efficient%20and%20sustainable%20manner.>
- Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2023. *Uppdrag om insatser för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion*, u.o.: u.n.
- Folkhälsomyndigheten, 2021. *Många faktorer påverkar vad vi äter*. [Online]
Available at: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/faktorer-paverkar-vad-vi-ater/>
- Folkhälsomyndigheten, 2022. *Nationella befolkningsundersökningen Hälsa på lika villkor*. u.o.:u.n.
- Folkhälsomyndigheten, 2023. *Detaljhandelns utbud av livsmedel*, u.o.: u.n.
- Folkhälsomyndigheten, 2023. *Övervikt och fetma*. [Online]
Available at: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/mat-fysisk-aktivitet-overvikt-och-fetma/overvikt-och-fetma/>
- Food & Friends, 2022. *Matrapporten 2022*. [Online]
Available at: https://www.foodfriends.se/wp-content/uploads/2022/06/Matrapporten_2022_web.pdf
- Fölster, S., 2023. *Varför livsmedelspriser har stigit och hur de kan sänkas*, u.o.: u.n.
- Gordana Manevska-Tasevska, E. R., 2015. *Strukturömvandling och effektivitet i det svenska jordbruket*, Lund: Agrifood economics centre.
- Green, M., Haas, F. & Lindström, Å., 2023. *Svensk fågeltaxering. Odlingslandskapets fåglar år 2016–2023.*, Lund: Lunds universitet.
- Havs och vattenmyndigheten, 2023. *Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023*, u.o.: u.n.
- ICA, 2017. *100 år och framåt – Maten och framtiden.*, u.o.: u.n.
- ICA-gruppen, 2020. *Matrevolutionen – Ett hållbart matsystem för framtida*, u.o.: u.n.

- Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2007. *Handel, direktinvesteringar och tillväxt - Effekter av internationaliseringen på produktivitet och sysselsättning*, Östersund: Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.
- Jordbruksverket, 2015. *Åtgärder mot fosforförluster från jordbruksmark. Rapport 2015:2.*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2019. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin - årsrapport år 2019 (RA2019:9)*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2020a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin - årsrapport år 2020 (RA 20:3)*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2020b. *Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft - vilka faktorer förklarar konkurrenskraft på företagsnivå? (RA 20:21)*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2021a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin - årsrapport år 2021 (RA21:1)*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2021b. *Exploatering av jordbruksmark 2016-2020. Rapport 2021:08, u.o.: u.n.*
- Jordbruksverket, 2022a. *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin - årsrapport år 2022 (RA2022:2)*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2022b. *Övergödning och läckage av växtnäring. [Online] Available at: <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/overgodning-och-lackage-av-vaxtnaring>*
- Jordbruksverket, 2022. *Ett rikt odlingslandskap - fördjupad utvärdering 2023. Rapport 2022:17, u.o.: u.n.*
- Jordbruksverket, 2023a. *Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin - årsrapport 2023, u.o.: u.n.*
- Jordbruksverket, 2023b. *EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn. Prognos för utvecklingen 2022–2023*, Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket, 2023c. *EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2022, u.o.: u.n.*
- Jordbruksverket, 2023d. *Harmoniserade riskindikatorer för växtskyddsmedel 2023, u.o.: u.n.*
- Jordbruksverket, 2023e. *Jordbruksverkets statistikdatabas. [Online] Available at: <https://jordbruksverket.se/statistik> [Använd 25 01 2023].*

- Jordbruksverket, 2023f. *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll..* [Online]
Available at: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2023-12-08-livsmedelskonsumtion-och-naringsinnehall--uppgifter-till-och-med-2022>
- Jordbruksverket, 2024. Priser och marknadsinformation för livsmedel. [Online] Available at: <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/handel-och-marknad/priser-och-marknadsinformation-for-livsmedel#h-Marknadsbalanserforkottmjolkochagg>
- Konjunkturinstitutet, 2023. *Livsmedelspriserna i Sverige: Har effekten av internationella prischocker blivit större?*, Stockholm: Konjunkturinstitutet.
- Konsumentverket, 2023. *Redovisningsrapport 2023:02 Priset är viktigt, men inte allt*, u.o.: u.n.
- KTH, 2021. *Social hållbarhet*. [Online]
Available at: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet-1.373774>
- Livsmedelsföretagen, 2023. *Ekonomi och konjunktur*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsforetagen.se/var-industri/ekonomi-och-konjunktur/>
- Livsmedelsföretagen, 2024. *Konjunkturbrev - Q4 2023*, u.o.: u.n.
- Livsmedelsverket, 2021. *Vad tycker konsumenterna om Nyckelhålet? En kvantitativ undersökning om konsumenternas kännedom om och attityd till Nyckelhålet*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2021/1-2021-nr-06-vad-tycker-konsumenterna-om-nyckelhalet.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- Livsmedelsverket, 2023a. *Kontroll av bekämpningsmedelsrester i livsmedel 2021, rapport L 2023 nr 14*, u.o.: u.n.
- Livsmedelsverket, 2023b. *Matvanor och sjukdom*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/sjukdomar-allergier-och-halsa/matvanor-sjukdom>
- Livsmedelsverket, 2023c. *Fler växtbaserade alternativ i nya grönnare Matcirkeln*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/mat-och-naring/fler-vaxtbaserade-alternativ-i-nya-gronare-matcirkeln>

- Livsmedelsverket, 2023d. *Vegetarisk mat*. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad/vegetarisk-mat-for-vuxna>
- Livsmedelsverket, 2024. [Online]
Available at: <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/nyheter-for-livsmedelsforetag/nyheter-for-foretag/nationella-mal-foreslas-for-en-halsosam-och-hallbar-livsmedelskonsumtion>
- Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2023. *Lantbruksbarometern 2023 Höst*, u.o.: Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna.
- MSB, 2011. *Vägledning för risk- och sårbarhetsanalyser, MSB245*, u.o.: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Naturvårdsverket, 2022a. *Generationsmålet - Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7090.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2022b. *Fördjupad analys av den svenska klimatomställningen 2021. Rapport 7014.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2022c. *Begränsad klimatpåverkan. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7068.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2022d. *Ett rikt växt- och djurliv. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7071.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2023a. *Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023.* [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/international/swedish-environmental-work/sveriges-miljomal/fordjupad-utvardering-av-sveriges-miljomal-2023/>
[Använd 03 02 2023].
- Naturvårdsverket, 2023b. *Industri, utsläpp av växthusgaser.* [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-industrin/>
- Naturvårdsverket, 2023c. *Jordbruk, utsläpp av växthusgaser.* [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-jordbruk>
[Använd 30 01 2023].
- Naturvårdsverket, 2023d. *Matavfall och matsvinn.* [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/avfall/avfallslag/matavfall-och-matsvinn/>

- Naturvårdsverket, 2024a. *Sveriges utsläpp och upptag av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/sveriges-utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser>
- Naturvårdsverket, 2024b. *Arbetsmaskiner, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-arbetsmaskiner/>
- Naturvårdsverket, 2024c. *Egen uppvärmning av bostäder och lokaler, utsläpp av växthusgaser*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-egen-uppvarmning-av-bostader-och-lokaler/>
- Naturvårdsverket, u.d. *Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amenomraden/klimatomställningen/sveriges-klimatarbete/tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp>
- OECD, 2023. *Pursuing higher environmental goals for agriculture in an interconnected world*, u.o.: u.n.
- Pettersson, L., 2024. [Intervju] (02 02 2024).
- PRINCE, u.d. *PRINCE*. [Online]
Available at: <https://www.prince-project.se/chemicals-2/>.
- Ran, Y. m. f., 2022. *Information as an enabler of sustainable food choices: A behavioural approach to understanding consumer decision-making*. Sustainable Production and Consumption, pp. 642-656.
- Regeringen, 2017a. *En Livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Regeringens proposition 2016/17:104*, Stockholm: Regeringen.
- Regeringen, 2017b. *Uppdrag att genomföra åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin*. Stockholm: u.n.
- Regeringen, 2019. *Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2025 inom ramen för livsmedelsstrategin*. Stockholm: u.n.
- Riksät, 2021. *Årsrapport 2021*, u.o.: u.n.
- Ritchie, H. & Roser, M., 2023. *Environmental Impacts of Food Production*. [Online]
Available at: <https://ourworldindata.org/environmental-impacts-of-food?insight=food-emissions-local#key-insights-on-the-environmental-impacts-of-food>

- SCB, 2007. *Struktur för Svensk näringsgrensindelning 2007*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/contentassets/d43b-798da37140999abf883e206do545/struktur-sni2007.pdf>
- SCB, 2021a. *Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2019*. Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelanden, MI40SM2101., u.o.: u.n.
- SCB, 2021b. *Företagens ekonomi*. Örebro: u.n.
- SCB, 2022a. *Miljöpåverkan från hushållens konsumtion efter ämne och år*. [Online]
Available at: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI1301_MI1301F/MI1301MPCOICOPN/table/table-ViewLayout1/
[Använd 23 01 2023].
- SCB, 2022b. *Miljöräkenskapernas analysverktyg*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/tabell-och-diagram/miljorakenskaper-anslysvrkyg2/miljorakenskaper-anslysvrkyg/>
[Använd 23 01 2023].
- SCB, 2022c. *Utsläpp av växthusgaser från jordbruk efter växthusgas, delsektor och år*. [Online]
Available at: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0107/MI0107JordbrukN/table/tableViewLayout1/
[Använd 24 01 2023].
- SCB, 2022d. *Företagens ekonomi*. Örebro: SCB.
- SCB, 2023a. *Företagens ekonomi*, Örebro: SCB.
- SCB, 2023b. *Konsumentprisindex februari 2023*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/statistiknyhet/konsumentprisindex-kpi-februari-2023/>
- SCB, 2023c. *Historisk ökning av matpriserna senaste året*. [Online]
Available at: <https://www.scb.se/pressmeddelande/historisk-okning-av-matpriserna-senaste-aret/>
- SCB, 2024. *Restaurangindex, fjärde kvartalet 2023*, u.o.: u.n.
- SLU, 2023. *Vad menar vi med hållbara livsmedelssystem?*. [Online]
Available at: <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/futurefood/temasidor/food-systems/vad-menar-vi-med-hallbara-livsmedelssystem/#:~:text=V%C3%A4rldens%20livsmedels->

[system%20%C3%A4r%20en%20komplex%20ov%C3%A4v%20av%20alla,av%20dessa%20aktiviteter%2C%20inklusive](#)

- Smith, S. & P. A., 2010. *Eating Clean and Green? Investigating Consumer Motivations towards the Purchase of Organic Food*. Australasian Marketing Journal, Volym 18, p. 93–104.
- SOU 2024:8, 2024. *Livsmedelsberedskap för en ny tid - Betänkande av Utredningen om en ny livsmedelsberedskap*, Stockholm: u.n.
- Sveriges miljömål, 2023. *Ekologisk produktion i slättbygd*. [Online] Available at: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/ekologisk-produktion-i-slattbygd/>
- Sveriges miljömål, 2023. *Årlig uppföljning 2023*. [Online] Available at: <https://www.sverigesmiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/uppfoljning-av-miljomalen/arligh-uppfoljning-2023/>
- Tighe, 2023. *Leading sustainable habits to minimize their impact on the environment among consumers in Sweden in 2021*. [Online] Available at: <https://www.statista.com/statistics/1272102/sustainable-habits-among-consumers-in-sweden/#statisticContainer>
- Tsalis, G. J. B. B. W. S. W. & A.-W. J., 2021. Promoting Food for the Trash Bin? A Review of the Literature on Retail Price Promotions and Household-Level Food Waste. *Sustainability*, Volym 13.
- Visita, 2019. *Restaurangindex - 2:a kvartalet 2019*, u.o.: Visita - Svensk Besöksnäring.
- Wang, S.-C. & L. M., 2015. The effects of special displays on shopping behavior.. *Journal of Retailing and Consumer Services*, Volym 23, pp. 125-132..
- World Trade Organization, 2021. *World Trade Report 2021 - Economic resilience and trade*, u.o.: u.n.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se